

**Norges miljø – og biovitenskapelige
universitet**
Fakultet for samfunnsvitenskap
Institutt for landskapsplanlegging

Masteroppgave 2015
30 stp

Mekling i rettsfastsettende saker i jordskifteretten, og partenes opplevelser av dette

Veronica Trygstad

Forord

Oppgaven markerer avslutningen på en femårig utdanning; en mastergrad i *eiendom* ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU), i tidsrommet 2010-2015. Oppgaven ble skrevet våren 2015, og har et omfang på 30 studiepoeng. Hovedveileder gjennom arbeidet har vært Katrine Broch Hauge.

Jeg vil benytte anledningen til å rette en stor takk til partene i sakene. Partenes vilje til å dele til dels sensitiv informasjon, har vært en nødvendighet for å få riktig innblikk i temaet. Jeg har lært mye av disse menneskene.

Videre ønsker jeg å takke ansatte ved Akershus og Oslo jordskifterett, Østfold jordskifterett, og Sunnmøre jordskifterett, for å finne frem til relevante saker for studien.

Jeg ønsker også å takke professor Per Kåre Sky som har medvirket til valg av tema, og bidratt med god veiledning i form av råd, og konstruktive tilbakemeldinger. Takk også til professor emeritus Hans Sevatdal for god faglig oppfølging og nyttige innspill underveis i arbeidet.

En spesiell takk til Katrine Bjerkebæk og Merete Trygstad som har satt av tid til å lese korrektur. Lars Bogstad og Kristian Skjerve bidro med nødvendig hjelp da min bærbare pc knuste, og dermed rettes en takk til dem.

Universitetslektor Katrine Broch Hauge har hatt en viktig funksjon som hovedveileder i studien. Hennes støtte og oppmuntring, samt veiledning, har vært god å ha i perioder der oppgaven har vært tung å arbeide med.

Til slutt rettes en takk til domstolsadministrasjonen for økonomisk støtte.

Ås, 05.06.2015

Veronica Trygstad

Sammendrag

Temaet er ordinær mekling i jordskifteretten, og partenes opplevelser av dette. Sakene som har blitt undersøkt omfatter ikke endringer av eiendomsforhold, men er av klargjørende karakter. Ved mekling kan det skapes klarhet i uklare eller omtvistede eiendoms- og bruksrettsforhold.

Hovedproblemstillingen er: *Hvordan oppleves det å være part i rettsfastsettende saker når det foretas ordinær mekling i jordskifterettene?* Hovedproblemstillingen konkretiseres av tre delproblemstillinger: 1) *Ble partene gjort kjent med spilleregler og prosedyrevalg i mekling?* 2) *Hvor langt kan dommer veilede partene?* 3) *Hvilke avgjørende faktorer førte til at partene ble forlikt, eller ikke ble forlikt?*

De rettsfastsettende sakene jeg har undersøkt er avgrenset til å gjelde saker der partene ikke er representert ved advokat. Sakene ble avsluttet i perioden 2012 til 2014. Utvalget av parter har vært variert og både kvinner og menn, eldre og yngre har vært representert. Det har til sammen vært 17 parter, i 10 ulike saker som ble undersøkt. Både grensegangssaker (§88) og saker om rettsutgreiing (§88a) er undersøkt.

1) Ble partene gjort kjent med spilleregler og prosedyrevalg i mekling?

De fleste partene var fornøyd med informasjonsdelingen, men det var likevel noen unntak. Blant unntakene var der på den ene siden parter som mente at jordskiftedommeren burde informert langt mer. På den andre siden var der parter som ikke kunne huske hva det ble informert om. Det viste seg å være store variasjoner av partenes oppfatning av dommers atferd og informasjonsdeling.

2) Hvor langt kan dommer veilede partene?

Etter en sammenstilling/analyse av partenes kommentarer til hvor aktivt mekler veiledet, hvor aktivt mekler burde veiledet, og bestemmelsene i tvisteloven § 8-2, er et viktig funn at det er behov for en tilretteleggende mekler. I noen tilfeller kan det sammen med en tilretteleggende mekler være nødvendig med nyanser av evaluerende teknikker. Hvor langt mekler kan veilede vil være saksavhengig, og mekler må foreta en vurdering i det enkelte tilfellet. Noen ganger kan trolig rettsmekling være et godt alternativ til ordinær mekling. Noen av sakene som ble

undersøkt kan ligge i et grensepunkt der rettsmekling kan tenkes å være et like godt eller bedre alternativ til ordinær mekling.

3) *Hvilke avgjørende faktorer førte til at partene ble forlikt, eller ikke ble forlikt?*

Om partene ble forlikt eller ikke var saksavhengig. I noen saker hadde partene klare forestillinger om de ønsket å inngå forlik, eller om de foretrakk å få saken avgjort ved domsavsigelse. Mine funn viser at spesielt tre faktorer var av betydning for om partene ble enige, eller ikke. På den ene siden var det henholdsvis de *saksspesifikke faktorene*, noe som kan utdypes med eksempelvis at partene i noen saker omtalte saken som "*fastlåst*", og de var fast bestemt på at egne påstander var riktige. I disse typene saker forelå en negativ forhandlingssone, og det ble ikke inngått forlik. For det andre spilte *partenes holdninger* en sentral rolle i om det ble inngått rettsforlik. Noen ønsket å inngå forlik, grunnet spesielt i at dette åpner for muligheten til å påvirke utfallet av saken i større grad enn ved domsavsigelse. Andre stolte ikke på motparten, og ønsket ikke å inngå forlik med han/henne. Et tredje moment som viste seg å være av betydning for opplevelsene partene hadde etter saken, var den *faglige tyngden* jordskifteretten og mekler besitter, samt kompetansen den har blitt tillagt. Dommere som viste sin faglige bredde skapte tillit. For noen parter var denne tilliten større enn tilliten til egen dømmekraft, og de ønsket av denne grunn domsavsigelse.

Abstract

The theme of this thesis is mediation in the land consolidation court. This does not apply to mediation in ordinary cases, rather cases that is clearly devoted to clarification of boundaries and other rights. These cases do not involve rearrangement of properties. These clarifications might take form of just clarification and/or settling disputes as well. These disputes could be settled by mediation and agreement, on ordinary court decision.

The main research question is: *how parties involved perceived the proceeds and the mediation activity of the mediator?* Under this umbrella I have formulated three sub-questions; 1) *Did the parties get to know the rules and procedures for such mediation?* 2) *In what extent did the mediator provide guidance for the parties?* 3) *Which were the key factors determine to success or failure in negotiations/mediations, i. e break or conclusion?*

I selected ten court cases for a closer study. They shared the following characteristics: They were completed in the period 2012-2014, there were no lawyers involved, the parties were both sexes, young and older. I studied the documents from the cases and interviewed seventeen of the parties, and studied/observed their reactions under the interviews. The interviews are the background of my thesis, but the framework turned out to be very important. The judge acted as the mediator.

My main findings are as follows:

1) Did the parties get to know the rules and procedures for such mediation?

Most parties were satisfied with the information provided by the mediator, but there were some exceptions. Some parties wanted the land consolidation judge to inform far more; on the other hand some parties did not remember the information they got at all. The judges' behaviour concerning information varied.

2) In what extent did the mediator provide guidance for the parties?

It is restricted to what extent the mediator can guide the parties, because at a later stage he/she might be acting as a judge. Based on the comments of the parties there is need of a mediator at the preparatory stage of ordinary cases. During my interviews with the parties it became obvious that the parties needs guidance. According to the theoretical part of my thesis, the

parties seems to be most in need of facilitative mediators. How far the judge/mediator can guide the parties depends on the specific cases. In some cases it might be necessary to consider legal mediation instead of main proceedings by the judge in the land consolidation court. Legal mediation is a specific type of mediation by another person than the person might ending up being the judge in the same case.

3) *Which were the key factors determine to success or failure in negotiations/mediations, i. e break or conclusion?*

When all was said and done, I found three determining factors. First of all there were specific elements in the cases that might facilitate or prevent: consolidations or not. Examples could be personal reluctance, or lack of trust to the opposite parties. Secondly some parties basically employed to perform consolidation. Others were just as principle devoted to have the case settled by decision making by the court. The underlying factor could be that they did not feel very sure of their self. They related more on the court. Thirdly, the general competence by the mediator i. e the judge seems to be very important. The competence and insight generates trust. Whether the parties came to conciliation or not, depended a lot on the characteristics of the case.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1. Innledning	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Avgrensning og problemstilling	2
1.3 Kort om fremgangsmåten	3
1.4 Oppbygging av oppgaven	4
Kapittel 2. Fremgangsmåte: Når forskning møter virkeligheten	7
2.1 Innledning	7
2.2 Metodevalg	8
2.3 Casestudie og dokumentstudier	9
2.4 Intervju	10
2.4.1 Dybdeintervju	10
2.4.2 Intervjuguide	11
2.5 Observasjoner	12
2.6 Valg av saker og intervjupersoner	14
2.6.1 Innledning	14
2.6.2 Validitet og reliabilitet	14
2.6.3 Antall intervjupersoner	17
2.7 Intervjuprosessen og etiske avveininger	18
2.7.1 Personvern	19
2.7.2 Konfidensialitet	20
Kapittel 3. Premisser for saksbehandlingen	21
3.1 Innledning	21
3.2 Jordskifterettens oppgave	21
3.2.1 Vilkår	22
3.2.2 Rettsfastesettende saker	23
3.3 Konflikt	30
3.3.1 Innledning	30
3.3.2 Forskjellige typer konflikter, og reaksjoner på konflikter	30
3.4 Mekling	31
3.4.1 Innledning	31
3.4.2 Ordinær domstolsmekling	33
3.4.3 Rettsmekling	43
3.4.4 Meklerroller	46
3.5 De alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene	49
3.5.1 Innledning	49
3.5.2 Særdomstoler	49
3.5.3 Rettsfastsettende saker og rettsmiddel	50
3.5.4 Ulikheter og likheter mellom de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene	51
Kapittel 4. Presentasjon av sakene	53
4.1 Innledning	53
4.2 Eiendomsforholdene	53
4.2.1 innledning	53
4.2.2 Eierstrukturen	53
4.2.3 Rettighetsstrukturen i rettsutgreiingssaker	54
4.2.4 Grensegangssakene	54
Kapittel 5. Empiri og tilhørende drøfting- Analyse	55
5.1 Innledning	55
5.2 Ble partene gjort kjent med spillereglene og prosedyrevalg i mekling?	55
5.2.1 Innledning	55

5.2.2 Ble du informert om hva mekling ville bety i denne saken?	57
5.2.3 Ble du informert om prosedyrene som blir brukt ved mekling?	60
5.2.4 En sammenligning med tidligere studier	63
5.3 Hvor langt kan dommer veilede partene?	64
5.3.1 Innledning	64
5.3.2 Begrenser tvisteloven § 8-2 meklers veiledningsrolle?	64
5.3.3 Formell prosessveiledning	69
5.3.4 Materiell veiledning	72
5.4 Hvilken avgjørende faktorer førte til at partene ble forlikt, eller ikke ble forlikt?	79
5.4.1 Innledning	79
5.4.2 Sammenligning av to eksempelsaker	79
5.4.3 "Små" rettsfastsettende saker	83
5.4.4 Saker der påstander om grenser bygger på ulikt grunnlag	85
5.4.5 "Først når alle parter er litt misfornøyd har man en god jordskifteløsning"	88
Kapittel 6. Avslutning	91
6.1 Innledning	91
6.2 En ettervurdering av fremgangsmåten	91
6.3 Jordskifteretten- Tillitsskapende og konfliktdempende, eller kan rettssak i seg selv medføre konfliktskjerping	92
6.4 Avsluttende refleksjoner	95
Kilder	97
Vedlegg	103

Figurliste

FIGUR 1: ATFERDSTYPER, EGEN FREMSTILLING (ROGNES, 2012, S. 167-169)	31
FIGUR 2: MEKLERROLLER (RISKIN, 1996, S. 25)	46
FIGUR 3: MEKLERTEKNIKKER, EGEN FREMSTILLING	48
FIGUR 4: EGEN FREMSTILLING SOM BYGGER PÅ "JORDSKIFTEDOMSTOLENE OG DE ALMINNELIGE DOMSTOLENE- LIKHETER OG ULIKHETER" (LANGBACH, 2009)	52
FIGUR 6: PARTENES RELASJONER	82

Kapittel 1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Temaet for denne oppgaven er ordinær mekling i jordskifteretten, og partenes opplevelser av dette. Reglene for mekling i ordinær saksbehandling fremgår av tvisteloven § 8-2 om mekling. Ordinær mekling er en meklingsvirksomhet som kan forstås som en tradisjonell forliksvirksomhet foretatt av dommer (Bernt, 2011, s. 102). Mekling har lang tradisjon i jordskifterettene, men det har likevel ikke vært diskutert mye i rettsvitenskapen. Dette kan muligens begrunnes med at det har vært lite lovgivning som regulerer meklings forløp og meklerskikk. I lov av 17. juni 2005 om mekling og rettergang i sivile tvister, tvisteloven, og lovens forarbeider, ble fokus rettet mot mekling som hjelpemiddel for å løse konflikter og problemstillinger som følger med. Mer mekling i retten kan fra lovgivers hold trolig betraktes som en ønsket utvikling (Ot. Prp. nr. 51, 2004-2005, s. 388). Meningen med oppgaven er å rette fokus på partenes opplevelser av meklingen som ble foretatt. Det viste seg også å være nødvendig å skrive en del om juridiske rammer for mekling.

Det blir krevd rettsfastsettende sak for jordskifteretten når det har oppstått ulike former for interessekonflikter. For å behandle, og eventuelt få en løsning på konflikten eller usikkerhetene som har oppstått, kan ulike mekanismer for samhandling benyttes. Det mekles blant annet i grensegangssaker, men den rettslige kompetansen jordskifteretten har blitt gitt i slike spørsmål, har gjennom tidene vært gjenstand for diskusjon. Spørsmålet om at utskiftningsretten, i dag jordskifteretten, skulle få myndighet til å behandle tvister om eiendomsgrenser som egen sak ble tatt opp flere ganger i tiden etter 1882. Jordskifteretten fikk kompetanse til å avgjøre saker om eiendomsgrenser uten sammenheng med utskiftning først i 1934. Olav Lid skrev følgende:

”Mindretallet peika på at grensetvistar som regel kjem av uklære grenseliner, og dimed ville framlegget frå fleirtalet føre til at alle tvister om fast eigedoms grenser ville kunna leggjast under jordskifteretten. ”Indførelse av saadan ordning finder minioriteten at være forbundet med avgjørende betenkeligheter. Det gjælder her retstvistigheter som efter sin natur hører under domstolenes avgjørelse, og hvor ret har ogsaa for tvistemaal av denne og lignende art organisert en særegen procesmaate

(aadstedsbehandling ved aastedskommisjon, meddomsmænd osv). Utskiftningsrettens oppgave er derimot væsentlig av skjønnsmessig art” (NOU 2002:9, s. 16).

Overnevnte sitat er en følge av at spørsmålet om grensegangssak som egen sak ble avvist i 1912. Dette er bare ett av flere tilfeller om utvidelse av jordskifterettens kompetanse som har vært oppe til diskusjon. Det kan være naturlig å tenke at opplevelser av å være part i sak har en sammenheng med kompetansen jordskifteretten har. Spørsmålet blir da om den omdiskuterte kompetansen jordskifteretten gjennom årene har blitt gitt er til partenes fordel, eller om de er en ulempe for partene.

Jeg synes dessuten at det er interessant å høre partenes forklaringer av dommers opptreden. Det er mange likhetstrekk i partenes beskrivelser av dommernes atferd. De viser seg å være i stand til å ivareta sin habilitet, men måten de veileder partene på og ellers styrer saksgangen, varierer noe. Et annet spesielt interessant spørsmål er hvordan partenes atferd påvirker utfallet av saken når dommer forsøker å mekle.

1.2 Avgrensning og problemstilling

Det var ikke lett å avgrense oppgaven, da det stadig oppstod nye interessante problemområder. For å unngå en flyktig og rotete oppgave forstod jeg at omfanget av oppgaven måtte begrenses. På den ene siden måtte noen elementer i nær tilknytning til temaet presenteres for å få en helhetlig forståelse av partenes opplevelser. Dette gjelder blant annet rammene for mekling og dermed en presentasjon av jordskifterettens kompetanse i rettsfastsettende saker. Dette kan begrunnes med at partene jeg intervjuet viste seg å være spesielt interessert i kompetansen jordskifteretten har, og jordskifterettens rolle som konfliktløsningsorgan. På den andre siden ble det fra starten av gjort følgende begrensninger:

- Bare rettsfastsettende saker ble undersøkt
- Partene i undersøkelsesopplegget var selvprosederende
- Informantene måtte ha vært tilstede når mekling ble gjennomført.
- Bare nyere saker ble undersøkt, dvs. saker fra og med 2012-2014.

Temaet til oppgaven har jeg valgt med bakgrunn i et ønske om å forstå hvilken elementer som påvirker partenes erfaringer av ordinær mekling i jordskifterettene, både i positiv og negativ

retning. For å forstå dette har jeg valgt å studere rammene for mekling i rettsfastsettende saker, og opplevelser av dette. Følgende er problemstillingen:

Hvordan oppleves det å være part i rettsfastsettende saker når det foretas ordinær mekling i jordskifterettene?

For en ytterligere avgrensning av oppgaven har jeg i tillegg til problemstillingen utformet tre delproblemstillinger, de er som følger:

1. *Ble partene gjort kjent med spilleregler og prosedyrevalg i mekling?*
2. *Hvor langt kan dommer veilede partene?*
3. *Hvilken avgjørende faktorer førte til at partene ble forlikt, eller ikke ble forlikt?*

Underveis i arbeidet dukket det som nevnt opp ”nye” elementer som måtte behandles i større eller mindre grad. Noen viste seg, som nevnt, å være så omfattende at de kunne få et større omfang enn det som var mine intensjoner. Dette gjelder først og fremst de institusjonelle rammevilkårene for mekling. Lovsystemet viste seg å være langt mer komplekst enn jeg først hadde tenkt, og slik ble avgrensningen en utfordring. Slik oppgaven nå fremstår har dette blitt så vidt omfattende, at det å klargjøre institusjonelle rammevilkår for mekling i rettsfastsettende saker for jordskifteretten har blitt en del av det jeg undersøker. Partenes erfaringer og refleksjoner rundt saken de hadde vært part i var mangfoldige. Også disse observasjonene gjorde det nødvendig å klarlegge de institusjonelle rammevilkårene. Et par andre elementer voldt også problemer med tanke på omfang og avgrensninger i fremstillingen. Det første gjaldt metode. Det å undersøke menneskers ”opplevelser” er en metodisk utfordring, da forskning møter virkeligheten. Dette førte igjen til at drøfting rundt oppbygging og gjennomføring av intervjuer har fått stor plass. Del av de elementene bygger på det som kan kalles ”meklings- og forhandlingsteori”. Fra begge disse har jeg forsøkt å begrense meg til det som er relevant for hovedproblemstillingen.

1.3 Kort om fremgangsmåten

Jeg startet innhenting av empirien med å studere rettsbøker. Av rettsbøkene fikk jeg et inntrykk av hvilken parter jeg burde kontakte. Jeg fikk også en overordnet forestilling av viktige elementer i de enkelte sakene. Etter avtalt møte med partene, ble intervjuer gjennomført. For å få innsikt i hele sakenes omfang, ønsket jeg å snakke med parter som

representerte ulike sider av samme sak. Jeg ønsket også å snakke med både kvinner og menn, og yngre og eldre mennesker. Gangen i intervjuene varierte noe i de ulike tilfellene, men det ble lagt opp til at det skulle foregå som en fri samtale, innenfor temaets rammer. Under intervjuene foretok jeg observasjoner. Partenes kroppsspråk og stemmeleie gav mer informasjon om opplevelsene de hadde forbundet med saken, enn jeg i utgangspunktet trodde det ville gjøre. Erfaringene informantene delte med meg, ble notert og senere tolket. Fremgangsmåten er nøye beskrevet i kapittel 2.

1.4 Oppbygging av oppgaven

Jeg har valgt å fremstille oppgaven i seks kapitler. I kapittel 1, innledningskapittelet, klargjøres rammene for oppgaven. Bakgrunnen for studien beskrives og det foretas en avgrensning, og presentasjon av problemstilling. Formålet er å presentere en oversikt over vinkling og oppbygging.

Kapittel to dreier seg om fremgangsmåten, og det blir foretatt et metodevalg. Metodevalget blir begrunnet. En rekke saker har blitt studert, og både dokumentstudier, intervjuer og observasjoner har vært viktig for å innhente nødvendige opplysninger.

I kapittel tre har jeg gitt en innføring i relevant teori som hovedsakelig spiller en sentral rolle for videre drøfting i etterfølgende kapitler. Dette vil i all hovedsak dreie seg om institusjonelle rammevilkår, herunder lovsystemet. Teorien jeg har ansett som relevant er jordskifterettens oppgave, konflikt, mekling, og en sammenligning av de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene. Sett fra et historisk perspektiv har det blitt foretatt flere lovendringer, dette blir diskutert.

I kapittel fire blir sakene som har blitt undersøkt kort presentert. Formålet med å presentere sakene er å gi et inntrykk av eiendomsforhold, og usikkerhetenes eller tvistenes omfang. Jeg har gjennomført et nøye studium av rettsbøkene for å skaffe nødvendig oversikt.

Hva angår empirien jeg ønsker å presentere, hadde jeg to valg. Jeg kunne presentere den i et eget kapittel der jeg skilte mellom de ulike sakene og informantene. Det andre alternativet var å velge en mer tematisk strukturering. Jeg valgte sistnevnte. Som følger av valget av analyseopplegg, tar jeg utgangspunkt i underproblemstillingene og kombinerer empiri og drøfting i et forsøk på å besvare underproblemstillingene. Funnene som ble gjort blir drøftet

opp mot hovedproblemstillingen. Dette fremgår av oppgavens kapittel fem, som slik sett er hovedkapitlet.

I kapittel seks, som er det siste kapitlet, foretas en oppsummering og avslutning. Mine egne erfaringer og refleksjoner blir kort presentert i dette kapitlet.

Kapittel 2. Fremgangsmåte: Når forskning møter virkeligheten

2.1 Innledning

I denne delen av oppgaven blir det foretatt et metodevalg. I det følgende vil valget begrunnes, samt at undersøkelsesoppleggets intervjupersoner fremstilles, og intervju aktualiseres.

I boken *Metode og oppgaveskriving* viser Dalland til et sitat der sosiologen Vilhelm Aubert forklarer metode som:

”...en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilke som helst middel som tjener dette formål, hører med i arsenalet av metoder”
(Aubert, 1985, s. 196).

Arbeidet som har blitt gjennomført i forbindelse med oppgaven kan forstås som et casestudie, der hovedformålet har vært å belyse partenes opplevelser av mekling i ordinær domstolsbehandling i jordskifterettene. Flere rettsbøker har stått sentralt i forbindelse med innhenting av empirien, og det var derfor nødvendig med et nøye dokumentstudie. Selve empirien ble i stor grad fremskaffet ved intervju. Intervjuene som ble gjennomført har vært en svært sentral del av oppgaven. Det kan ikke legges skjul på at partene som ble intervjuet reagerte ulikt på spørsmålene som ble stilt. For å forstå meningsinnholdet som partene signaliserte gjennom både diverse utsagn og kroppsspråk, ble observasjoner vektlagt. Underveis i intervjuene forstod jeg at det var vanskelig for informantene å forklare opplevelser. Gjennom å observere partene under intervjuene, og videre tolke det de gjorde og sa, synes jeg likevel at jeg har fått et godt inntrykk av partenes erfaringer av mekling i jordskifteretten. Det ble i tilknytning til noen av intervjuene også gjort andre observasjoner, da noen parter tok meg med på befarung av det omstridte området.

Siden en svært betydningsfull del av oppgaven bygger på intervjuer der jeg har vært i nærkontakt med parter, har jeg brukt mye tid på forberedelser, og gjennomføring av intervjuene. Dette resulterte igjen i at metodekapitlet ble omfattende. For å ivareta partenes troverdighet og nøytralitet, noe jeg anser som spesielt viktig i tilfeller som gjelder så personlige meddelelser som partene kom med, har jeg valgt å vektlegge dette kapitlet. Valget av metode har hatt en viktig, om ikke avgjørende, rolle for den informasjonen som ble fremskaffet. Det kan også nevnes at forberedelsene gjort i forbindelse med å møte partene ikke bare var å lese i rettsbøker. Jeg brukte også mye tid på å lese etikk og slik tilegne meg

kunnskap om hvordan intervjuer bør henvende seg til informanter før, under, og etter et intervju. Med denne kunnskapen ble det lettere å skape tillitt til informantene, og de bidro med god informasjon som la grunnlag for videre drøfting.

Kvalitativ og kvantitativ metode er to metodetilnærminger i den samfunnsvitenskapelige metodelitteraturen. Den kvantitative metoden kjennetegnes ved at data tallfestes, og tar sikte på å skaffe få opplysninger om et større antall undersøkelsesenheter. Datainnsamlingen i kvantitativ metode gjennomføres ofte ved spørreundersøkelser og eksperimenter, og informasjonen som blir skaffet blir ofte dokumentert i tabeller (Silverman, 2011, s. 16).

I kvalitativ metode er det vanlig å legge frem innsamlet data i en tekst som ofte har sitt utgangspunkt i feltobservasjoner og intervjuer som har blitt gjennomført. Gjennom innhentede data, søkes det å fremskaffe en helhetlig sammenheng i det fenomenet som blir undersøkt. Det tas sikte på å gå i dybden i undersøkelsen, og grunnleggende er ønsket om å fremskaffe mange opplysninger om et lite antall undersøkelsesenheter (Dalland, 2014, s. 113). Det kan dermed tenkes at hensikten med den kvalitative tilnærmingen er å forstå fenomenet, ikke å måle data med tall og statistikk.

2.2 Metodevalg

Oppgaven er utformet som et casestudie. Gjenstand for undersøkelsen er tidligere parter opplevelse av å delta i jordskiftesaker der det er gjort forsøk på mekling. Jeg har valgt å bruke en kvalitativ tilnærming for innhenting av empirien. Jeg kan ikke se noen behov for å tallfeste den informasjonen som fremskaffes. Jeg var i direkte kontakt med partene i de aktuelle jordskiftesakene. For å forstå hvordan parter i jordskiftesakene har opplevd meklingene, ble personlige opplevelser og erfaringer vektlagt, noe som igjen underbygger metodevalget. For å innhente de opplysningene jeg trengte, var intervjuene som ble gjennomført en vesentlige informasjonskilder. Informasjonen fra intervjuene ble videre supplert med observasjoner og arkivgransking. Dette dreier seg til dels om sensitiv informasjon, og informantene er derfor anonymisert. Intervjuene tar form av dybdeintervjuer, med det formål å fremskaffe innsikt i informantenes opplevelser av jordskiftesakene. En fordel med denne metoden er at informantene får anledning til å utdype meningene sine, og både intervjuer og informant kan stille oppfølgingsspørsmål for å få avklart uklare forhold (Dalland, 2012, s. 156). Det må likevel nevnes at det finnes ulemper ved den kvalitative metodetilnærmingen sammenlignet med den kvantitative tilnærmingen. Én ulempe med metoden, er at relativt få forekomster av

intervjuobjekter kan føre til at utvalget ikke er representativt. Grunnet få intervjuobjekter er det fare for at resultatet blir for lite til at det kan gjøres allment gyldig. Det kvalitative metodevalget kan begrunnes i en oppfatning om at kroppsspråk og direkte kontakt med informantene kan gi bedre forståelse av den enkeltes refleksjoner rundt det som undersøkes.

2.3 Casestudie og dokumentstudier

Ved hjelp av kvalitative tilnærminger, som åpne intervjuer eller observasjoner, gjennomføres casestudier. Det må imidlertid nevnes at også kvantitative data kan anvendes i et casestudie. Kjennetegnet ved casestudiene i samfunnsvitenskapen, er at et eller få tilfeller (case) blir studert inngående, der formålet er å innhente større mengder informasjon. Målet med dette casestudiet er ikke å få et resultat som kan generaliseres, da hensikten er å fremskaffe opplysninger om en avgrenset gruppe og om et spesifikt fenomen. Ved hjelp av casestudien, ønsket jeg å gi en inngående beskrivelse av følelser og opplevelser knyttet til mekling i jordskifterettene, sett fra de ulike partenes ståsted. På denne måten får en marginalisert gruppe uttale seg om et viktig fenomen. I denne studien er det en rekke jordskiftesaker som er å forstå som case.

For å forstå meningsinnholdet i partenes atferd og uttalelser, er også tolkning et viktig redskap som ofte benyttes i kvalitativ metode. Tolkning ble brukt både under og i etterkant av samtalene med partene.

For å få et helhetlig inntrykk av jordskiftesakene og spesielt meklingsrunden, var det nødvendig å gjennomføre dokumentstudier i forkant og i etterkant av intervjuene. I den innledende fasen søkte jeg bredt i det som var av tilgjengelig informasjon for å skaffe en oversikt over temaet. Etter hvert som skriveprosessen var i gang meldte behovet seg for å søke mer spesifikt med problemstillingene som utgangspunkt. Rettsbøkene til hver enkelt sak ble lest, og bidro til å legge grunnlaget for intervjuguiden som senere ble utarbeidet. Mens intervjuer og observasjoner gjerne betraktes som primærkilder, forstås ofte dokumentstudier som sekundærkilder. Dokumentstudier er nødvendige i tilfeller der det er behov for å fremskaffe informasjon som ikke gjøres tilgjengelig via intervjuer og observasjoner. Det er verdt å nevne at det kan være nødvendig å ha en kritisk holdning til dokumenter og deres troverdighet. Med *"troverdighet"* menes i denne sammenheng hvor pålitelig og gyldig en kilde er. Det deles inn i primærlitteratur og sekundærlitteratur. Sekundærlitteraturen er bearbeidet og kanskje også fortolket (Dalland, 2014, s. 73). For å få mest troverdig

informasjon og best mulig kvalitet på litteraturen som legges til grunn for oppgaven, har jeg i søkt informasjon fra primærkilder så langt dette lot seg gjøre.

2.4 Intervju

Intervju er et viktig redskap i kvalitativ metode. Et intervju kjennetegnes ved at man gjennom intervjuprosessen skal skape kunnskap (Dalland, 2014, s. 167).

Bak undersøkelsene som ble gjennomført lå et ønske om å skaffe informasjon som går utover det man kan lese i rettsbøker og annen litteratur om temaet, og som går utover det jordskifterettene selv kan fremskaffe. For å skaffe til veie denne typen informasjon var det nødvendig å intervju de som har vært tilstede under ordinært møte, der en sak har blitt meklet i jordskifteretten.

Intervjupersoner kan svare på spørsmål på svært ulike måter. Mennesker har ulike måter å uttrykke seg på både verbalt og med kroppsspråk. Jeg var derfor forberedt på at det kunne oppstå utfordringer med å legge til rette for den enkelte respondents fortelling. For å fremskaffe ønsket informasjon gjennom intervju, foretok jeg en vurdering av hvordan intervjuprosessen skulle bygges opp. Oppbyggingen av intervjuprosessen må ses i rammene av de etiske avveiningene som ble foretatt. Det må imidlertid nevnes at det ble foretatt noen endringer i oppbyggingen av intervjuet, da det viste seg å være behov for dette for å styrke svarenes reliabilitet. Grepene jeg foretok fremgår av oppgavens delkapittel 2.6.2.

2.4.1 Dybdeintervju

Jeg ønsket å intervju én person av gangen, noe som kan begrunnes med at informantene trolig ville føle seg friere til å dele sine personlige opplevelser dersom andre tidligere parter ikke var tilstede. Motpartens eller andre parters tilstedeværelse kunne muligens begrense informasjonsutvekslingen, og samtidig kunne det føles ukomfortabelt for informantene. I tillegg var det parter som hadde vært uenig med hverandre som var intervjupersoner. Å sette uenige parter sammen for å snakke om en tvist der de hadde helt eller delvis motstridende interesser, ville etter min vurdering være svært uheldig. Å sette intervjupersoner sammen i en samtale som angår noe de er eller har vært i strid om kunne også tenkes å føre til en videre oppblussing av konflikten. Noe som kjennetegner dybdeintervjuet er at man ønsker å oppnå en dypere forståelse av det som undersøkes. Dette gjøres i følge Sander (2014) ofte der

problemstillingen berører personlige eller private emner. Problemstillingen i denne undersøkelsen går direkte på personlige opplevelser av et fenomen.

2.4.2 Intervjuguide

Siden intervju er valgt som metode for å innhente informasjon av relevans for oppgaven, valgte jeg å lage en intervjuguide (se vedlegg 1). Av intervjuguiden fremgår temaer og spørsmål som ble tatt opp i intervjuet for å besvare problemstillingene. I tillegg til selve spørsmålene listes det noen steder i guiden opp svaralternativer. Svaralternativene ble ikke gitt informantene, men var ment som et hjelpemiddel for å utdype spørsmålene dersom dette viste seg å være nødvendig.

En strukturert samtale kan gjøre det lettere å i ettertid forstå og analysere det intervjupersonen har meddelt under intervjuets gang. Ved et strukturert intervju kan man legge opp samtalen på en måte som gjør at man unngår overflødig informasjon, og slik legger til rette for å innhente de ønskede opplysningene. Dette kan være nødvendig for at intervjupersonen skal holde seg til temaet. En ulempe med det strukturerte intervjuet er at den som intervjuer kan bli bundet til en bestemt situasjon, dette kan igjen føre til at viktige argumenter fra informanten blir misforstått. Det kan være elementer ved temaet som er viktig for informanten som ikke vil komme frem dersom man benytter strukturert intervju, da det ikke blir tatt stilling til forhold som kan være av betydning for informanten ved utarbeidelsen av intervjuguiden. I den frie samtalen vil ofte intervjupersonen fremstille sine svar spontant og uventet. Spontane reaksjoner vil ofte oppstå når man ber intervjupersonen om å fortelle noe (Dalland, 2014 s. 167). Ved fri samtale og åpent intervju vektlegges fleksibilitet, og det er nødvendig som intervjuer å fremstå som en aktiv lytter for å oppnå tillitt. Ved bruk av intervjuguiden siktet jeg på å få noe struktur i samtalen, men målet var likevel å oppnå en god balanse mellom strukturert og fri samtale. I denne oppgaven ble det tatt sikte på å foreta noen sammenligninger av innhentet data med tidligere studier. For at sammenligninger skal være mulig, stilles det ofte krav til en viss grad av struktur ved innhenting av informasjon (Aarset, forelesning, 2014). Dette var av betydning for valg av strukturering på intervjuene jeg gjennomførte.

Siden det var en avgrenset del av jordskiftesakene som informantene hadde vært part i som var av interesse for intervjuet, var det også behov for å avgrense samtaleemnet. Mange av partene syntes hele rettssystemet var interessant, og ville derfor gjerne fortelle om også

forhold som ikke hadde med saken å gjøre. I slike tilfeller var det nødvendig med noe struktur i intervjuene, og derfor ble intervjuguiden utarbeidet. Intervjuguiden var ment som et redskap for å føre intervjuet i ønsket retning for undersøkelsen. Gjennomføringen av intervjuene ble forsøkt lagt opp til en samtale mellom intervjuer og intervjuperson, i den grad dette var mulig. Et intervju med denne strukturen kalles gjerne et semistrukturert intervju. Det halvstrukturerte intervjuet legger til rette for at spørsmålene kan tilpasses den enkelte informant. Da personer med ulike erfaringer, ulik bakgrunn og med svært ulike personligheter ble intervjuet, var det noe forskjell i hvorvidt informanten tok ordet selv, og der aktiv utspørring var nødvendig for å få informanten i tale.

I utarbeidelsen av intervjuguiden, valgte jeg å starte med åpne spørsmål som var enkle å besvare. Som intervjuer er det fra starten av viktig å skape gode forutsetninger for at den som blir intervjuet ønsker å dele sine erfaringer og historier (Dalland, 2014 s. 167). I de tilfellene der informantene ønsket å begynne å snakke om saken uten at noen spørsmål hadde blitt stilt, ble det åpnet også for dette, forutsatt at de holdt seg til tema. Spørsmålene som kunne oppfattes som vanskelige og personlige ble lagt opp til å komme til slutt i intervjuet, når informantene var trygge i situasjonen. Med disse spørsmålene ble det oppfordret til beskrivelser av omstendigheter, opplevelser og erfaringer.

I tillegg til at intervjuguiden var et hjelpemiddel til å lede meg gjennom intervjuet, ble jeg med arbeidet med guiden forberedt til møtet med partene både faglig og mentalt. Det viste seg at intervjuguiden var oppbygd på en godt egnet måte i dette tilfellet. Det var likevel, som tidligere nevnt, behov for å foreta noen mindre endringer. Endringene blir beskrevet i delkapittel 2.6.2.

2.5 Observasjoner

Å lære å bli en god observatør er viktig for fremtidig yrkesutøvelse i en bransje som stiller høye krav til mellommenneskelige relasjoner. Det å opptre på en tillitsvekkende måte, vise empati og evne å gjøre seg forstått er helt essensielt. Også det å forstå andre mennesker gjennom observasjoner ser jeg på som et nyttig verktøy for å skaffe et helhetlig inntrykk av informasjonen som innhentes. Mens en ved intervju studerer det informantene sier, vil en ved å observere menneskers handlingsmønster studere det de gjør. Det er ikke alltid et intervju vil være så informativt som ønsket, men da kan observasjoner gjort underveis i intervjuprosessen være med på å utdype inntrykkene (Dalland, 2014, s. 186).

Med en problemstilling som sikter på å skaffe data som går på personlige opplevelser av et fenomen, vurderte jeg det dit hen at observasjoner i felten kunne bidra til et mer helhetlig inntrykk av informasjonen som ble delt i intervjuene. Gjenstand for observasjonene i denne oppgaven er de tidligere partene ved jordskiftesakene som undersøkes, de samme personene som var informanter i intervjuene som ble gjennomført. I møte med informantene kunne jeg danne meg et bilde av om deres følelser knyttet til den påløpte jordskiftesaken gjorde dem hissig, oppgitte, engstelige, tilfredse eller glade. Det var med utgangspunkt i et ønske om å observere informantene at personlig intervju ble valgt som metode for oppgaven. Ved å møte partene personlig bød også muligheten seg for å observere kroppsspråk, stemmeleie og engasjementet underveis i intervjuprosessen. Observasjonene gav også et inntrykk av hvordan informantene forholdt seg til sine fysiske omgivelser. Jeg ser på det som en nødvendighet å ta vare på de inntrykkene som observasjonene gir, og å evne å sette sammen ulike observasjoner til en helhet for å lære noe om menneskene man er i kontakt med. For å ta vare på de inntrykkene jeg fikk av den enkelte informant, ble observasjoner notert, og senere tolket.

Det blir under punkt 2.4.2 om oppbyggingen av intervjuguiden argumentert for at intervjuet skulle legges opp til å få en delvis strukturert form. På samme måte forelå et ønske om å legge til rette for en observasjonsmetode som ikke bar preg av å være for strukturert. Med dette vises det til at høy grad av strukturering fort kan medføre en tilnærming som er lukket for påvirkning, og at utgangspunktet for observasjonene er bestemt i forkant. Ønsket i dette studiet var å oppnå en helhetsforståelse og dermed observasjoner som var kvalitativt orientert. Ved de kvalitative observasjonene ønsker en å granske den prosessen som personen er delaktig i, og videre utvikle en forståelse for hvorfor han eller hun opptrer som han eller hun gjør (Dalland, 2014, s. 191). Observasjoner utfyller intervju som metode. Desto flere intervjuer som ble gjennomført, desto bedre observatør ble jeg. Evnen til å være oppmerksom, og hvilken kunnskap man besitter, er av betydning for hvor god observatør en er. At jeg var en bedre observatør på de siste intervjuene enn de første, gjenspeilte seg blant annet i at det ble stilt flere oppfølgingsspørsmål i de siste intervjuene. Oppfølgingsspørsmålene som ble stilt, ble gjerne stilt da informantene kunne vise stort engasjement rundt et tema ved å heve stemmen, vifte med armer, eller til motsetning bli stille og undrende. På denne måten delte også informantene mer av sine erfaringer enn tidligere. Det var også et emne informantene var svært interessert i å fortelle om, som jeg selv ikke hadde tillagt noe vekt i intervjuet. Dette emnet tok partene til stadighet opp, uoppfordret fra meg. I de første intervjuene tenkte jeg at

dette var et tema den enkelte parten interesserte seg for. I de siste intervjuene hadde dette blitt tatt opp så mange ganger, og det var helt klart et tema partene stilte seg svært undrende til, derfor har jeg nevnt noe om dette i kapittel 5. Det gjeldende emnet var; i hvilke tilfeller skal matrikkelkart kunne brukes som kartgrunnlag i jordskiftesak, og når skulle andre dokumenter gjøres gjeldende. Dette kommer jeg tilbake til.

2.6 Valg av saker og intervjupersoner

2.6.1 Innledning

I dette kapitlet gis en oversikt over valg av saker og intervjupersoner. Som en rød tråd gjennom denne delen går en forklaring på hvordan oppgavens kvalitet var ment å styrkes.

2.6.2 Validitet og reliabilitet

Måten innhenting av data er gjennomført på er bestemmende for opplysningenes validitet og reliabilitet. Dette beskriver igjen innhentet datas nøyaktighet og kvalitet (Johannesen m. fl., 2006, s. 198). Dersom graden av usikkerhet rundt svarene på spørsmålene er å forstå som liten, er intervjuet reliabelt. Aarset forklarte i forelesning (27.11.2013) at når spørsmålene er formulert på en slik måte at de er vanskelige å misforstå, er sjansen stor for at resultatets reliabilitet er høy. Pålitelige data er reliable data (Johannesen m. fl., 2005, s. 46). Det må nevnes at det ble foretatt et grep for å styrke reliabiliteten i oppgaven. Underveis i de tre første intervjuene som ble gjennomført, forstod jeg at intervjupersonene var noe usikre på spørsmålene jeg stilte angående dommerens evne til å veilede partene. I intervjuguiden er dette markert som spørsmål nummer 7, 8 og 9. For å styrke reliabiliteten på disse spørsmålene ble det utarbeidet en vannrett linje med forslag til ulike meklerroller (se vedlegg 5). Ved å studere denne linjen fikk informantene igjen anledning til å uttale seg om dommerens rolle som mekler, men først etter at spørsmålene 7, 8 og 9 var besvart en gang.

Spørsmål 7: Spilte mekler en aktiv rolle i forsøket på finne en minnelig løsning, eller foregikk diskusjonen mest mellom partene?

Spørsmål 8: Kom mekler med forslag til alternative løsninger, og gav han/ hun nyttige råd?

Spørsmål 9: Når dommer mekler kan han/hun veilede i en viss grad, men ikke så langt at han/hun blir inhabil. Hvordan synes du han/hun håndterte dette?

- Var han nøytral?
- Hvor langt gikk dommer i å foreslå noe?
- etc

For å unngå å styre informantenes svar i en bestemt retning ble det spurt om dommer opptrådte eller delvis opptrådte likt som noen av de formulerte punktene på linjen.

Informanten ble også bedt om å forklare hvordan han/hun mente dommer burde opptrådt når han/hun meklet, sammenlignet med måten de mente dommer faktisk hadde oppført seg på. På denne måten ble i prinsippet de samme forholdene undersøkt om igjen, men spørsmålene ble omformulert noe. Jeg oppfattet det som at linjen gjorde det lettere for partene å forklare hvordan de hadde opplevd dommers praktisering av meklerrollen. En indikasjon på at linjen hjalp partene til å svare på spørsmålene, var at partene reflekterte høyt over sine opplevelser av meklingsrunden, de veide de ulike alternativene opp mot hverandre, og konklusjonene ble ofte kreative. Funnene som ble gjort i forbindelse med spørsmålene 7 til 9 blir nærmere diskutert i delkapittel 5.3.4.

Når det gjelder de innhentede dataenes relevans, vises det til grad av validitet. Det kan da stilles spørsmål om hvor godt innhentet data belyser fenomenet som undersøkes, er de gode er undersøkelsen valid eller tilnærmet valid. (Johannesen m. fl., 2005, s. 71- 72).

Det er nødvendig å klargjøre at det med begrepene "*intervjuperson*", "*intervjuobjekt*", "*informant*" og "*respondent*" vises til den personen som blir intervjuet (Dalland, 2014, s. 152). Den som intervjuer partene blir omtalt som "*intervjuer*". "*Respondent*" må ikke forveksles med "*rekvirent*". Rekvirenten er den eller de som har krevd/rekvirert en sak.

Utvelgelsen av intervjupersoner var basert på et tilfeldig utvalg av jordskiftesaker. Kontakten med feltet, som i dette tilfellet er partene i sakene, ble etablert ved at jeg i første omgang spurte tre jordskifteretter om de ønsket å bidra med fire saker hver til undersøkelsen. For å skaffe et tilfeldig utvalg av saker, ble det bedt om å få tilgang til de to siste grensegangssakene og de to siste rettsutgreiingssakene holdt ved de aktuelle jordskifterettene. Med et slikt utvalg av saker kunne verken jordskifterettene eller jeg selv påvirke undersøkelsens utfall, og dette øker igjen utfallets reliabilitet. Det mekles i hovedsak i rettsfastsettende saker, noe jeg kommer tilbake til i teorikapitlet.

Av praktiske årsaker var det Akershus og Oslo jordskifterett, Østfold jordskifterett og Sunnmøre jordskifterett som ble bedt om å bidra med saker. Siden et sentralt moment i undersøkelsen var å møte partene personlig, var det nødvendig å finne saker som ikke

medførte altfor lang reisetid. Saker tilknyttet de overnevnte jordskifterettene ble i mitt tilfelle vurdert å ligge innenfor tålelig reiseavstand, da jeg oppholdt meg på Østlandet og til tider på Sunnmøre. Jordskifterettslederne i de tre domstolene ble først kontaktet per telefon, der jeg spurte om de ønsket å bidra med saker i tilknytning til masteroppgaven. Alle jordskifterettene som ble kontaktet var positiv til å bidra med saker. En mer utfyllende forespørsel med beskrivelse av typer saker som var av interesse, ble sendt til jordskifterettslederne per e-post (se vedlegg 2).

Ved utvelgelse av saker måtte visse holdepunkter være oppfylt, deriblant at partene ikke skulle vært bistått av advokat (se vedlegg 2). Begrunnelsen for at jeg ønsket å undersøke saker der advokater ikke var involvert, var at partenes personlige opplevelse av å være selvprosjederende part under mekling i jordskifteretten skulle belyses. I tillegg var det behov for å avgrense oppgaven. I jordskiftesaker har parter i årrekker vært selvprosjederende, og i slike tilfeller stilles det høye krav til rettens veiledningsplikt. Retten må ta stilling til de faktiske forholdene på det omtvistede stedet, og de aktuelle reglene. Formålet med å velge saker uten advokater var blant annet å undersøke hvordan partene upåvirket av advokater mener dommer har klart å praktisere sin veiledningsplikt, og om løsningen ble god uten at advokater nødvendigvis var involvert. Alle de tre jordskifterettene jeg var i kontakt med var hjelpelige, og bidro uten noen vansker med saker til undersøkelsen. Det var derimot ikke alle jordskifterettene som hadde tilgjengelig fire saker av den typen jeg ønsket, altså rettsutgreiingssaker og grensegangssaker hvor det hadde blitt meklet i ordinær domstolsbehandling. I så tilfelle så de seg nødt til å finne saker som hadde blitt avsluttet for en del år siden. Det kan av ulike årsaker være krevende å komme i kontakt med parter fra saker som har blitt avsluttet noen år tilbake i tid, blant annet kan partene ha lagt saken bak seg og glemt viktige elementer fra saksgangen. Etter en helhetsvurdering konkluderte jeg med at ti ulike saker ville være nok for undersøkelsen, da det tross alt er flere parter i hver sak. Jeg endte dermed opp med å undersøke tre saker fra Akershus og Oslo, tre saker fra Østfold, og ytterligere fire saker fra Sunnmøre. Det må imidlertid nevnes at det var en avgrenset del av selve jordskiftesakene som ble undersøkt.

Før de aktuelle intervjupersonene ble kontaktet, undersøkte jeg rettsbøkene. Ved å studere rettsbøkene skaffet jeg meg en oversikt over de aktuelle eiendommene, konfliktens omfang, og partene som hadde vært aktive under meklingsrunden. Hva angår valg av intervjupersoner fra de ti sakene, ble visse kriterier tillagt vekt: Informanten måtte være over 18 år og part i

saken, eller ha gyldig fullmakt til å representere en part. En forutsetning var at informanten hadde innsikt i saksgangen ved at han/hun hadde vært tilstede under meklingsrunden. Med ønske om å få flere synspunkter på samme sak, ble informanter fra ulike sider av samme sak kontaktet. Valget om å intervju personer fra ulike sider av samme sak, kan begrunnes i at meklingsprosessen i mange tilfeller ikke førte frem og det ble avsagt dom i saken. Meklingenes ulike resultater kan tenkes å lede til at de ulike partene ville sitte med forskjellig erfaring fra prosessen, og utfallet den ledet til. Dette kunne igjen tenkes å føre til at både de positive og negative forholdene ville belyses. Det var også av interesse å intervju både kvinner og menn, unge og eldre. Gjennom studietiden har jeg fått et inntrykk, uten at jeg er istand til å belegge det, av at det er menn som dominerer som parter i rettsmøtene i jordskiftesaker, derfor ønsket jeg også å komme i kontakt med kvinner som hadde vært part.

2.6.3 Antall intervjupersoner

Siden det ble valgt å gjennomføre et kvalitativt dybdeintervju, kunne ikke antallet intervjupersoner være for høyt. Etter å ha studert tidligere masteroppgaver satt jeg igjen med et inntrykk av at det kunne være krevende å komme i kontakt med intervjupersoner som var villige til å svare på spørsmål. Jeg var derfor forberedt på at mange av de tidligere partene fra jordskiftesakene jeg skulle kontakte, ville takke nei til å delta i undersøkelsen.

Før jeg kontaktet de aktuelle informantene per telefon, sendte jeg et brev (se vedlegg 3). Brevet inneholdt en beskrivelse av hva jeg undersøkte, og hvorfor jeg ønsket å komme i kontakt med dem. Formålet med dette, var at informantene skulle oppfordres til å ta stilling til om de ønsket å møte meg eller ikke, samt at de skulle forberedes på at jeg kom til å kontakte dem. Siden samme brev ble sendt til alle jeg ønsket å komme i kontakt med, mottok alle den samme informasjonen og hadde dermed likt utgangspunkt (Johannesen m. fl., 2005, s. 113). Det viste seg hensiktsmessig å varsle partene i forkant av telefonsamtalen, da de fleste hadde gjort seg opp en mening om de ønsket å delta eller ikke da jeg ringte. Noen hadde imidlertid spørsmål de ønsket å få besvart i forkant av et eventuelt intervju. Det må nevnes at jeg ble overrasket over engasjementet jeg ble møtt med da jeg kontaktet de som tidligere hadde vært part i jordskiftesakene. Totalt var jeg i kontakt med 25 personer. Av de jeg snakket med var det 17 stykker som ønsket å møte meg og svare på spørsmål. Dette var for meg en positiv opplevelse, ettersom de var villige til å sette av tid til å møte meg for å dele erfaringer. Erfaringer som for mange kan føles krevende og sårbart å snakke om. Det må legges til at det var noen av de jeg sendte brev til, som jeg ikke oppnådde kontakt med per telefon.

Grunnet tidsnød ble antallet intervjupersoner avgrenset til 17 stykker. Da det til dels er snakk om følsomme temaet, ble det valgt å sette av god tid til intervjuene med de 17 informantene, fremfor å bruke begrenset tid med et større antall intervjupersoner. På den ene siden kan det relativt beskjedne utvalget av respondenter forsvares med at både rekvirenter og de som hadde blitt gjort til part gjennom andres krav om sak ble intervjuet. Videre var både parter som hadde inngått rettsforlik, og parter som hadde fått saken avgjort ved dom lagt frem i utvalget av intervjupersoner. Derav fikk noen dom avgjort til sin fordel, mens andre fikk domsavsigelsen mot seg. Intervjupersoner som representerte hver sin side av samme sak, kan tale for at utvalgte informanter er representativt for oppgaven. På den andre siden vil det sannsynligvis være meninger og opplevelser av å være part ved mekling i jordskifterettene som ikke ble belyst, da 17 intervjuobjekter sannsynligvis ikke er talende for den store gruppen av tidligere parter saker. Det må derfor nevnes at oppgavens grad av validitet trolig ville vært høyere dersom tiden hadde tillatt flere intervjuer med flere tidligere parter. I de kvalitative studiene legges det likevel høyere vekt på å fremskaffe et hensiktsmessig utvalg intervjupersoner enn et representativt utvalg (Johannesen m. fl., 2005, s. 107). Med ovennevnte begrunnelser for valg av intervjupersoner, vil valget av intervjupersoner forstås som et strategisk utvalg der intervjupersonene oppfyller utvalgte kriterier (Johannesen m. fl., 2005, s. 107).

2.7 Intervjuprosessen og etiske avveininger

For å få innsikt i menneskers erfaringer og opplevelser av et fenomen, må man skape tillitt til dem man ønsker å være i dialog med. Tillit kan være vanskelig å oppnå, men lett å ødelegge. Det er nødvendig å ivareta den tilliten man blir gitt for å verne om informanten. Det ble derfor foretatt noen etiske avveininger i forbindelse med innhenting, bearbeiding, rapportering, og bevaring av de opplysningene intervjupersonene delte. Opplysningene informantene delte var i hovedsak egne erfaringer av å være part i jordskiftesak der det ble foretatt ordinær mekling. Det skal gjennom korrekte etiske avveininger sikres troverdighet til den nye kunnskapen som innhentes (Dalland, 2014, s. 96).

I kvalitativ metode rettes fokus mot menneskene. Det å være part i en meklingsprosess kan påvirke mennesker og relasjonene mellom mennesker på ulike måter. Det knyttes ofte sterke følelser til eiendommer, og det kan oppstå konflikter når det argumenteres for ulike løsninger på eiendomsforhold som er uklare eller omtvistet. Det var gode grunner til å tro at noen av

intervjupersonene ville føle at informasjonen de skulle bidra med var sensitiv og vanskelig å dele. For at respondentene skulle føle seg så komfortabel som mulig i intervjusituasjonen, ble intervjuet lagt til et sted som respondenten selv var med på å bestemme. Formålet med dette var å beskytte respondenten. Det er viktig at intervjupersonen føler seg trygg på den som intervjuer, så vel som omstendighetene (Aarset, forelesning, 2013). Det er dessuten en fordel at den som intervjuer håndterer uformelt småprat og er imøtekommende, da dette kan bidra til å løse opp en anspent stemning. Hvordan jeg som intervjuer var forberedt kunne få betydning for svarene og fortellingene som ble delt (Dalland, 2014, s. 162).

Det er tidligere i oppgaven klargjort at intervjuene ble foretatt som dybdeintervjuer. For å arrangere gode dybdeintervjuer ble det tatt noen forhåndsregler: Intervjupersonene ble gjort klar over hva formålet med oppgaven var, og hvorfor jeg ønsket å komme i tale med de. De ble også underrettet om at deltakelse i undersøkelsene i forbindelse med oppgaven var frivillig, og at de når som helst ville ha mulighet til å trekke seg fra intervjuet. Det ble understreket at respondentene kunne la være å uttale seg i spørsmålene som kunne oppfattes som for personlige. Før intervjuene startet, ble intervjupersonene informert om hvordan gangen i intervjuet var lagt opp. På denne måten fikk de et inntrykk av hva som ventet dem. Som intervjuer forsøkte jeg etter beste evne å være en aktiv lytter, og påså at jeg aldri kom for sent til intervjuene.

Det kan i mange tilfeller være en fordel for den som intervjuer å anvende båndopptaker. I utgangspunktet var planen å benytte båndopptaker, såfremt intervjupersonene var komfortable med dette. Opptakeren skulle ikke oppfattes som et forstyrrende element, og den skulle under intervjuprosessen være plassert et sted der den ikke tok bort informantens oppmerksomhet fra intervjuet. Det ble av etiske hensyn likevel valgt å ikke anvende båndopptakeren, da de fire første intervjupersonene jeg var i kontakt med ikke ønsket at det de meddelte skulle tas opp. Jeg vurderte det slik at bruk av båndopptaker kunne føre til tilbakehold av nyttig informasjon fra respondentenes side. Med utgangspunkt i et ønske om at forholdene skulle være så lik som mulig, valgte jeg å ikke bruke båndopptaker i noen av intervjuene. Før intervjuet startet spurte jeg derimot om det var greit at jeg noterte underveis.

2.7.1 Personvern

For å arbeide med personopplysninger stilles det krav til å være oppmerksom på etiske dilemmaer som angår anonymitet og formidling av informasjon innhentet ved hjelp av

intervjupersoner (Dalland, 2014, s. 96). For å unngå krenkelse av personvern legger lov av 14. April 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger, personopplysningsloven, føringer for hvordan opplysninger om personer skal behandles. Av lovens formålsparagraf, personvernopplysningsloven § 1, fremgår det at lovens formål er å sikre den enkelte mot krenkelse av personvernet. Personvernopplysningsloven skal i henhold bestemmelsene i § 1 annet ledd ”...bidra til at personopplysninger blir behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn, herunder behovet for personlig integritet, privatlivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger”.

Etter en telefonsamtale med Personvernombudet ble det klargjort at undersøkelsesopplegget medførte meldeplikt, da personopplysninger i stor grad skulle anvendes. Studien ble derfor meldt inn til Personvernombudet for forskning ved Norges Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD), der studien ble godkjent (se vedlegg 4). Personvernombudet skal bidra til å sikre personvern for de som utleverer seg. Personopplysninger må i følge Dalland forstås som ”opplysninger som direkte eller indirekte kan knyttes til enkeltpersoner” (Dalland, 2014, s. 101). Opplysninger om parter opplevelser av ordinær mekling i jordskifterettene kan knyttes til enkeltpersoner, og dette er dermed utelukkende å betrakte som personopplysninger.

2.7.2 Konfidensialitet

Både i brevet som ble sendt i forkant av intervjuene og innledningsvis i selve intervjuet, ble det informert om at informantene ville holdes anonym. Jeg fortalte også at informasjonen de delte ville bli behandlet som konfidensiell. For å aidentifisere den enkelte informant nevnes det verken navn, gårds- og bruksnumre eller annen gjenkjennende opplysning.

Grunnmaterialene, som navn og kontaktinformasjon og adresse ble lagret på en egen mappe på min bærbare pc. Bare jeg selv kjenner til passordet til pc'en. Etter at oppgaven er levert og godkjent av NMBU vil disse opplysningene slettes.

Kapittel 3. Premisser for saksbehandlingen

3.1 Innledning

Formålet med dette kapitlet er å gi en oversikt over den teoretiske bakgrunnen for oppgaven. Teorien som presenteres er ment å være et verktøy for å enklere forstå hvilken elementer som bidrar til å styre den enkelte parts opplevelser av mekling i jordskiftesaken de har vært part i. Teorien må leses i nær sammenheng med drøftingsdelen som følger. Innledningsvis må det presiseres at det med uttrykket *gjeldende jordskiftelov* i denne teksten vises til jordskifteloven av 21. desember 1979 nr.77. Med *ny jordskiftelov* og *lovforslaget til ny jordskiftelov* mener jeg jordskiftelova av 21. juni 2013 nr.100.

3.2 Jordskifterettens oppgave

Tradisjonelt har jordskifte vært mest utbredt i landbruksområder. Et jordskifte gikk opprinnelig ut på å oppløse sameier og minke antallet teigblandinger i jord- og skogbruksområder. Jordskifteretten hadde også kompetanse til å avløse bruksrettigheter som egen sak (Sky, 2009, s. 372). I dag er det nettopp denne forståelsen av jordskifte og jordskifterettens kompetanse mange sitter med, før de selv har vært part i sak. Gjennom intervju med personer som har vært part i jordskiftesak kom denne oppfatningen tydelig frem. Mange av de som hadde blitt gjort til part i jordskiftesak, fortalte at de ikke visste at jordskifteretten hadde kompetanse til å behandle saker som ikke var direkte tilknyttet landbrukseiendommer. Det blir med utgangspunkt i allmennhetens begrensede forståelse for jordskifterettens oppgave, gitt en kort innføring i hvilken saker jordskifteretten kan behandle.

Oppløsning av sameier og å redusere antall teigblandinger er fremdeles en del av jordskifterettens oppgave, samt avløsning av bruksrettigheter som egen sak. Med tidens utvikling har jordskifte blitt et flertydig begrep, og jordskifterettens kompetanse kan sies å omfatte de fleste typer areal og eiendomsforhold. Jordskifteretten kan i dag ta i bruk en rekke virkemidler, som er hjemlet i jordskifteloven § 2 a til i. Grunnleggende for et jordskifte er at flere eiendommer er involvert i et fellesskap med hverandre. Minst én rettighetshaver i fellesskapet må kreve sak for at jordskifteretten skal behandle kravet (Sky, 2009, s. 373). Jordskifteretten er et aktuelt tvisteløsningsorgan først når partene *ikke* klarer å forhandle frem en løsning seg i mellom, eller på annen måte *ikke* makter å komme frem til en minnelig løsning på tvisten. Jordskifteretten må betraktes som en konfliktløser som skal løse tvister

knyttet til eiendommer eller rettigheter til eiendommer. Opp gjennom tidene har jordskifteretten stadig blitt tillagt mer kompetanse (se vedlegg 6).

I Norges offentlige utredning, nr. 09, viser Landbruks- og matdepartementet (2002) til at jordskifterettens stilling og funksjoner blir delt inn i fem sakstyper:

1. Jordskifte
2. Kombinerte saker
3. Rettsfastsettende saker (grensegang og rettsutgreiing)
4. Avtaleskjønn og skjønn etter særlover
5. Voldgiftsmakeskifte

Det er imidlertid nødvendig å understreke at denne inndelingen ble gjort med jordskifteloven av 1979 som utgangspunkt. I 2013 ble det utarbeidet et lovforslag til ny jordskiftelov der det ble foretatt noen viktige endringer. Endringene fra gjeldende lov til ny lov blir belyst i en tidslinje i vedlegg 6.

Som punkt nummer 1 i utredningen til jordskifterettens stilling og funksjoner står *”jordskifte”* oppført som et eget punkt. Med jordskifte menes i dette tilfellet de typene saker som nevnes i gjeldende jordskiftelov § 2, under dette de deler av kombinerte saker som ikke er skjønn. Punkt nummer 2 til 5 er dermed egne typer saker som ikke direkte blir definert som jordskifte (NOU 2002:9, s. 21). I denne oppgaven rettes fokus i første omgang på de rettsfastsettende sakene, da det er i disse sakene det normalt blir forsøkt meklings.

3.2.1 Vilkår

Det ble innledningsvis vist til at jordskifteretten, jf. jordskifteloven av 1979, behandler fem ulike typer saker. Jordskifte og rettsfastsettende saker er ikke det samme. Der er nødvendig å gi en kort innføring i noen viktige forskjeller mellom disse sakstypene; nemlig vilkårene for at jordskifteretten skal ta en sak inn for behandling eller ikke. For noen av partene som jeg intervjuet virke det forvirrende at noen vilkår som gjelder for en sakstype, er uten betydning for en annen sakstype i samme domstol.

For å få fremmet et krav om jordskifte må prosessuelle og materielle regler være oppfylt. De prosessuelle reglene angår domstolenes saksbehandling, noe som er sentralt i denne oppgaven. Det må nevnes at noen regler er av både materiell og prosessuell karakter. En

grunnleggende materiell regel i jordskifteloven er regelen om vern mot tap, også kalt "*ikke-tapsgarantien*", jf. gjeldende jordskifteloven § 3 bokstav a. Et annet viktig vilkår som må være oppfylt før jordskifte kan fremmes, er reglene om utjenlige eiendomsforhold der det fremgår at eiendommen må være "*...vanskelig å nytte ut...*", jf. gjeldende jordskiftelov § 1 (NOU 2002:9, s. 22). Det finnes en mer utfyllende gjennomgang av vilkårene for å holde jordskifte i Reiten (2009). Jeg går ikke nærmere inn på dette her, da de rettsendrende sakene faller utenfor min problemstilling.

Konstateres det at forholdene er utjenlige, jf. jordskifteloven §§ 1 og 3 bokstav a, stilles det videre et krav til at minst ett av virkemidlene i jordskifteloven § 2 er oppfylt, slik at en forbedring av omstendighetene kan oppnås. Jordskifteretten må foreta en helhetsvurdering av om vilkårene for å fremme jordskiftesak er tilstede. Dette skiller seg fra de rettsfastsettende sakene, da ingen av de nevnte vilkårene behøver å være innfridd (Reiten, 2009, s. 246). Det kan slik tenkes at lovgiver i større grad åpner for såkalte "*vinnere og tapere*" i rettsfastsettende saker, enn det gjøres for jordskiftesaker. Dette kan videre begrunnes med at påviste grenser i felt ligger der de ligger. Det kan i prinsippet ikke gjøres mye med grensene beliggenhet, med mindre partene ønsker å avtale en omlegging av grensene slik at de blir mer tjenlig for begge parter. Dette kan rent praktisk føre til at partene kan nytte ut eiendommene sine bedre, men det er altså ingen krav for fremme av rettsfastsettende sak. Det kan i denne forbindelse nevnes at jordskifteretten ikke har myndighet til å foreta avtaletolkning, jf. Rt. 2010 s. 607 om avvisning av grensegangssak.

3.2.2 Rettsfastsettende saker

De rettsfastsettende sakene deles inn i grensegangssaker og rettutgreiingssaker, og er hjemlet i gjeldende jordskiftelov kapittel 11. De tre sakstypene som dominerer i jordskifterettene er jordskifte (rettsendrende saker), grensegangssaker (rettsfastsettende saker) og rettutgreiingssaker (rettsfastsettende saker). I rettsfastsettende saker, som også kalles rettsklarleggende saker, er formålet å fastsette de rettighetsforholdene som gjelder i det aktuelle området. Rettsfastsettende saker skiller seg fra rettsendrende saker ved at det i de rettsendrende sakene tas sikte på å oppnå mer tjenlighet ved å endre på eiendoms- og bruksretter (Ravna, 2007, s. 211). Det foretas ikke endringer for å få mer tjenlige forhold i rettsfastsettende saker. Mer enn halvparten av sakene som behandles av jordskifteretten er rettsfastsettende saker, der bare rettighetsforhold blir fastsatt (Reiten, 2009, s. 239). Det kan sies at de rettsfastsettende sakene er inngangsbilletten til meklingen som blir foretatt i

jordskifterettene, og jeg anså det derfor som en nødvendighet å utarbeide en kort teoretisk fremstilling av disse sakstypene. Alle sakene som har blitt undersøkt i forbindelse med denne oppgaven har vært rettsfastsettende saker. Utvalget av saker kan begrunnes med at det er i de rettsfastsettende sakene det i hovedsak blir meklet i ordinær domstolsbehandling i jordskifterettene. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel 3.4.2.

Det er imidlertid verdt å nevne at det har blitt gitt en oversikt over viktige endringer fra gjeldende til ny jordskiftelov om reglene for rettsfastsettende saker. Endringene fremgår ikke av teksten, da jeg fokuserer på saker som har blitt gjennomført etter jordskifteloven av 1979. Vesentlige elementer i den nye jordskiftelova fremgår av tidslinjen (se vedlegg 6).

Rettsfastsettende sak- Grensegangssak

Uklare grenser vil i mange tilfeller skape problemer. Det blir følgende gitt en kort innføring i hva grensegangssak er, hvem som kan kreve denne typen sak, og hvilke vilkår som etter gjeldende rett må være oppfylt ved krav om grensegangssak. For å få en helhetlig innsikt i jordskifterettens myndighet i grensegangssaker, må det også gis en fremstilling av jordskifterettens kompetanse til å ta avgjørelser i rettstvister. Kompetansen jordskifteretten har til å treffe avgjørelser i grensegangssaker, fremgår av kapittel 3.4.2. Myndigheten jordskifteretten har hatt til å avgjøre rettstvister, og dens kompetanse i grensegangssaker har over tid endret seg. Jordskifterettens myndighet til å fastsette eiendomsgrenser har likevel alltid vært en viktig oppgave. Øyvind Ravna skriver i sin artikkel om jordskifterettens saklige kompetanse i grensegangssak, at også etter gjeldende jordskiftelov ble vedtatt i 1979 har den kontinuerlige endringsprosessen fortsatt (Ravna, 2007, s. 211-212). Denne endringen kan forenklet illustreres som i tidslinjen jeg har utarbeidet (Se vedlegg 6). Ravna skriver videre at rammene for hans artikkel gjør at han ikke har mulighet til å gå nærmere inn på hvilke krav som settes til mekling. Jeg har med utgangspunkt i Ravnas artikkel valgt å gå litt videre, og se nærmere på kompetansen jordskifteretten har hatt til å mekle i grensegangssaker gjennom tidene, i tillegg til jordskifterettens stadig utvidede kompetanse i grensegangssaker (se vedlegg 6).

Frem til 1934 mente Landbrukskomitéen at de alminnelige domstolene skulle behandle de selvstendige grensetvistene. Det fantes derimot ingen organer som kunne behandle grensegangssaker dersom det ikke forelå tvist. I tilfeller der grensene har vært omtvistet, eller ikke vært en del av jordskiftesak, har jordskifterettens saklige kompetanse endret seg (Ravna,

2007, s. 212). Utskiftningsrettene, som i dag omtales som jordskifterettene, hadde med tiden opparbeidet seg innsikt i behandling av tvist om grenser. De hadde også erfaring med å avmerke grenser i mark, samt kartproduksjon. I 1934 fikk utskiftningsrettene løyve til å foreta grensegang i selvstendige grensetvister, og i 1950 ble kompetansen utvidet til å også gjelde grenser for alltidvarende bruksrett (NOU 2002:9, s.16). Et argument som ble brukt for at utskiftningsretten ikke skulle få utvidet kompetanse til å behandle grensetvist som selvstendig sak i 1934, var at det ville få konsekvenser for rettergangen som ellers gjaldt. En slik kompetanse tillagt utskiftningsretten ville også få konsekvenser for arbeidsmengden utskiftningsretten ville få, mente undertallet (NOU 2002:9, kap. 4.2.3). Det er verdt å nevne at dette ikke var det eneste tilfellet da utskiftningsretten, i dag jordskifteretten, ble tildelt mer kompetanse.

Olav Lid skreiv følgende om innvendingene fra mindretallet i Landbrukskomiteen da en løsning om at utskiftningsretten skulle tillegges kompetanse til å avgjøre tvister om eiendomsgrenser som egen sak, ikke ble realitetsbehandlet:

”Mindretallet peika på at grensetvistar som regel kjem av uklære grenseliner, og dimed ville framlegget frå fleirtalet føre til at alle tvister om fast eigedoms grenser ville kunna leggjast under jordskifteretten. ”Indførelse av saadan ordning finder minioriteten at være forbundet med avgjørende betenkeligheter. Det gjælder her retstvistigheter som efter sin natur hører under domstolenes avgjørelse, og hvor ret har ogsaa for tvistemaal av denne og lignende art organisert en særegen procesmaate (aadstedsbehandling ved aastedskommisjon, meddomsmænd osv.). Utskiftningsrettens oppgave er derimot væsentlig av skjønsmessig art”(NOU 2002:9, s. 16).

Dette sitatet er tatt opp både i innledningskapitlet og i avslutningen, i tillegg til i dette kapitlet. Dette kan begrunnes med at kompetansen jordskifteretten er tildelt har vært svært omdiskutert. Til samme tid valgte partene i sakene jeg undersøkte i flere tilfeller å fokusere på denne kompetansen når de skulle forklare sine opplevelser av å være part. Jeg har derfor vurdert dette som så viktig informasjon, at jeg derfor valgte å vektlegge det i dette kapitlet.

Elementært i en grensegangssak, er klarlegging og fastsetting av eksisterende grenser. I tillegg til å skaffe klarhet i grenser, kan grensefastsetting bidra til å forebygge tvister i fremtiden. I kommentarutgaven til jordskifteloven av 1979, skriver Torgeir Ausetenå og Sverre Øvstedal

at arbeidet med fastsetting av eksisterende grenser er tosidig (2000). Med dette mener de at både rettslige forhold som vedkommer grensene må fastsettes, og at grensenes fysiske plassering i marken må måles inn, jf. jordskifteloven § 58 (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 384). Jordskifteretten koordinatfester grensemerkene og utformer kart.

Før jordskifteretten kan starte oppmålingsarbeidet, og avmerke grenser for alltidvarende bruksretter og fast eiendom, må innehaver av minst en eiendom kreve grensegangssak i henhold til jordskifteloven § 88. Bestemmelsene i jordskifteloven § 88 gjøres gjeldende for hele Norge, og for alle typer eiendommer. Jordskifteretten skal ta stilling til den eller de grensene rekvisenten har rekvisitert sak om, og retten kan ikke av eget tiltak gå utover det kravet som er satt frem. Dersom en part ønsker å utvide saken, kan jordskifteretten etter en helhetsvurdering gjøre dette, forutsatt at vilkårene i jordskifteloven § 88 fjerde ledd tredje punktum er oppfylt. Det er viktig å understreke at det ikke behøver å foreligge tvist for å kreve sak om grensegang for jordskifterettene, det er nok at forholdene på stedet er uklare (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 384). Både jordskifteretten og de alminnelige domstolene kan i dag løse tvister om grenser, men 90 % av grensegangssakene behandles av jordskifterettene (NOU 2002:9, s. 16).

Jordskifteloven av 1979 § 88- Hvem kan kreve grensegangssak

Av jordskifteloven av 1979 § 88 første til tredje ledd fremgår hvem som kan kreve sak om grensegang. Jf. jordskifteloven § 88 første ledd er det et vilkår at den som krever sak må være eier. Jordskifteloven § 88 annet ledd åpner for at også bruksrettshavere kan kreve grensegangssak for alltidvarende bruksrett. Dermed kan det fastsettes både eiendomsgrenser og grenser for alltidvarende bruksrett i grensegangssaker for jordskifteretten. En bruksrettshaver har en fysisk rådighet over en eiendom, eller et avgrenset areal på en eiendom. Det kan sies at en bruksrettshaver avleder rettigheter til å utnytte eiendom fra eier (Falkanger, 2011, s. 19).

Jordskifteloven av 1979 § 88- Kravets innhold

Et krav om grensegang for jordskifteretten må være reelt, det betyr at kravet må gjelde klarlegging og fastsetting av eksisterende grenser (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 382). En prosessforutsetning for å bringe grensegangssak inn for jordskifteretten er at grensene er uklare, jf. gjeldende jordskiftelov § 88 første ledd, men de behøver ikke nødvendigvis være omstridt. Jordskifteretten gis med hjemmel i jordskifteloven § 88 adgang til å avklare både

rettslig og faktisk uklare grenser. Med *faktisk uklare grenser* menes at partene ikke har god nok kunnskap om grenseforløpet, eksempelvis er ikke grensene oppgått tidligere. *Rettslig usikkerhet* kan derimot for eksempel være tvist om grunneiendomsretten i et område. Det stilles ikke krav til at partene skal ha rettslig interesse i grensegangssaker som behandles etter gjeldende jordskiftelov § 88. Det stilles derimot krav til rettslig interesse eller reelt behov for å få en avgjørelse på tvist, for behandling i saker for sivilprosessen (Ravna, 2007, s. 220). Det kan dermed tenkes at jordskifteretten har større kompetanse enn de alminnelige domstolene på dette området.

Det er verdt å nevne at jordskifteloven § 88 fjerde ledd gir hjemmel for å utvide et krav. Jordskifteretten kan velge å avvise utvidelse av saken, etter en vurdering av sakens omfang. Jordskifteretten kan også velge å ta kravet til følge, og utvide saken i tråd med partens krav. I vurderingen om utvidelse av saken, vil retten ta hensyn til de andre partenes holdning til kravet. Retten vil også vurdere sammenhengen mellom det opprinnelige kravet, og kravet om utvidelse (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 386). I flere av sakene jeg studerte hadde det blitt fremsatt krav om utvidelse. I noen tilfeller ble det vurdert å være hensiktsmessig med en slik utvidelse av saken, og nye elementer kunne trekkes inn i meklingen. I andre tilfeller var ikke partene enig i at utvidelse av sak ville være en god løsning. Der partene var uenig hva angikk utvidelse av sak, ble kravet avvist av dommer. Jeg har ikke gått videre i å studere utvidelse av krav, og vet derfor heller ikke hvorfor dommer valgte å avvise dette.

Det fremgår av jordskifteloven § 88 siste ledd at:

”Ulaglege grenser prøver retten å få regulert ved minneleg makeskifte. Kjem ein ikkje fram til semje, kan jordskifteretten regulere grensene på den måten han meiner er mest tenlege for dei eigedomane det gjeld...”

Jordskifteretten kan i henhold til denne bestemmelsen i tillegg til å klarlegge grenseforløpet, regulere grensene slik det etter rettens oppfatning må forstås å være mest tjenlig for de involverte eiendommene. Er ikke partene enig om regulering av grensene, kan jordskifteretten likevel regulere grensene slik de mener er mest tjenlig for de involverte eiendommene, forutsatt at minst en av partene krever det (se vedlegg 6). Denne regelen gjelder for grenser mellom boligeiendommer. Dersom det er en landbrukseiendom på minst en av sidene der jordskifteretten mener grensene er *uhåndterlig*, og det er behov for å rette opp grensene for å

få en minnelig løsning, kan retten gjøre dette selv om ingen har ønsket det (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 387).

Rettsfastsettende sak- Rettsutgreiing

Rettsutgreiing går ut på at jordskifteretten i den enkelte sak klarlegger og bestemmer eiendoms- og bruksrettsforholdene i et fellesskap, og i områder hvor det er sambruk mellom eiendommer. I jordskifteloven omtales fellesskapet som et *"sameie"*. I et sameie har flere personer rettslig interesse i det samme, og i henhold til jordskifteloven § 88a er det eiendoms- og bruksrettsforholdene de har felles interesse av. Sameier kan oppstå på ulike måter. Et sameieforhold kan eksempelvis ha sitt grunnlag i avtale, arv eller gave, jordfellesskap, eller tilfeldig sameie (Falkanger, 2011, s. 191-192). I sakene jeg undersøkte hadde de fleste sameiene sitt utgangspunkt i avtale eller arv og gave.

Rettsutgreiing ble etter noe tvil blant utvalget som utarbeidet forslag til jordskifteloven av 1979, innført som ny sakstype. Tvilen hadde sitt utspring i at fastsettelse av forhold vedrørende eiendom og bruksrettigheter var å betrakte som juridiske spørsmål. Det ville være en naturlig oppgave for de alminnelige domstolene å behandle denne typen spørsmål. Det ble videre argumentert med at et valg mellom behandling av sak for de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene, ville være uheldig. At de to domstolene har forskjellige regler for saksbehandling og ulik garanti for rettssikkerhet, var argumenter mot at rettsutgreiing som egen sakstype skulle få hjemmel i jordskifteloven (NOU 1976: 50, s. 42-43). Regler for rettsutgreiing har i dag hjemmel i gjeldende jordskiftelov § 88a, da landbruksdepartementet gikk inn for at rettsutgreiing skulle være en egen sakstype. Begrunnelsen for landbruksdepartementets avgjørelse, er at jordskifteretten gjennom praktisering av denne typen spørsmål har opparbeidet seg erfaring og kompetanse på området (Ot. prp. nr. 56, 1978-1979, s. 36-37).

Det ble over gitt en kort innføring i at *"ikke-tapsgarantien"*, som er et vilkår for å holde jordskiftesak, ikke var et vilkår for grensegangssaker i jordskifteloven § 88. Da Stortinget avgjorde at rettsutgreiing skulle være en egen sakstype, ble hjemmelen for bestemmelsen plassert i jordskifteloven § 2. Rettsutgreiing ble en form for jordskiftesak, og dermed ble kravet om at ingen skal lide tap ved et jordskifte jf. jordskifteloven § 3 bokstav a gjeldende også for disse sakene. Det ble med rettspraksis, jf. Rt. 1995 s. 607 bekreftet at vilkåret i jordskifteloven § 3 bokstav a måtte være oppfylt i rettsutgreiingssaker. Det var store

forskjeller mellom rettsutgreiingssakene og de andre sakene som hadde sin hjemmel i jordskifteloven § 2, derfor ble bestemmelsen flyttet til jordskifteloven sin nye § 88a (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 391). Rettsutgreiing var ikke lengre å betrakte som jordskifte.

Vilkårene for å fremme rettsutgreiingssak

Det kan innledningsvis nevnes at det på lik linje med grensegangssak, er grunneiere og innehavere av alltidvarende bruksrett som kan kreve rettsutgreiing. To vilkår må være oppfylt for at sak om rettsutgreiing kan fremmes:

- 1) Det må foreligge et sameie, eller det må være rettslig grunnet sambruk mellom eiendommene i et område (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 391). I henhold til rettspraksis kan man forstå at en saks formål er å fastsette rettsforholdene i et sameie mellom de saksøkte og saksøkerne. Dette må også oppfattes å gjelde for rettslig betinget sambruk. I Rt. 1997 s. 325 (Neidendommen) la begge partene ned påstand om at de hadde eksklusiv fiskerett. Dersom ingen pretenderer at det er et rettslig begrunnet sambruk i området, kan ikke jordskifteretten behandle saken etter jordskifteloven § 88a. Saken ble avvist, og Høyesterett bemerket at lagmannsretten avviste kravet om jordskiftesak fordi jordskifteretten ikke var riktig instans. Det ble understreket at avvisningen ikke skyldtes at saken ikke hørte inn under de alminnelige domstolene.

I tillegg til å se på en saks pretensjon, ser domstolene på sakens hovedproblemstilling. Kravet om rettsutgreiing skal avvises dersom problemstillingen er noe annet enn en utgreiing av rettsforholdene i et sameie, eller forholdene i et sambruk. En tolkning av dom avsagt av Eidsivating lagmannsrett 8.oktober 1990 (sak 53/89, hl. nr. 104/89), viser at dersom saksøkers pretensjon er å eie, eventuelt å bruke, et område sammen med motparten, er pretensjonen nok til at saken kan fremmes (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 394).

- 2) Et annet vilkår for å få sak om rettsutgreiing fremmet, er at det må være nødvendig med rettsutgreiing av hensyn til rasjonell bruk i området, jf. jordskifteloven § 88a (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 391). Det kan videre stilles spørsmål om hvilke forhold som gjør det nødvendig å oppnå en rasjonell bruk. Dette må jordskifteretten bestemme

etter en skjønnsavgjørelse, og retten må kunne begrunne avgjørelsen som tas (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 395).

3.3 Konflikt

3.3.1 Innledning

Som tidligere nevnt, oppstår det ofte konflikter ved uforenelige aktiviteter mellom partene. Begrepet konflikt har blitt brukt flere ganger til nå, og vil benyttes ved flere anledninger også videre i oppgaven. Jeg anser det som en nødvendighet å gi en kort innføring i ulike typer konflikter som kan oppstå, og forskjellige måter personer kan tilnærme seg en konflikt på. Dette kapitlet må leses i nær sammenheng med delkapittel 5.4.2. I de fleste sakene jeg undersøkte, var en konflikt utgangspunktet for saken.

3.3.2 Forskjellige typer konflikter, og reaksjoner på konflikter

Det kan i hovedsak skilles mellom underliggende konflikter (latente) og åpne konflikter (Tomas 1992, her etter Rognes, 2012, s.162). Underliggende konflikter oppstår gjerne når en part opplever den andre partens aktiviteter som uforenelige med sine egne aktiviteter. Denne typen konflikt kan resultere i blant annet personangrep. Når det gjelder åpne konflikter opplever begge partene hverandres aktiviteter som uforenelige. Det er verdt å nevne at man gjerne deler inn i tre hovedtyper konflikter:

1. *Relasjonsorienterte konflikter* gjelder forholdet partene har til hverandre, og er personorientert. Denne typen konflikter er gjerne som følelsesladd.
2. *Saksorienterte konflikter* dreier seg gjerne om ulike interesser og ulike syn på valg av faglige løsninger.
3. *Proessorienterte konflikter* gjelder uforenelige oppfatninger av hvordan en oppgave skal utføres (Rognes, 2012, s. 161).

Ulike personer kan reagere ulikt på konflikter. Likevel er det viktig å nevne at en persons atferd kan smitte over på motpartens atferd. Dersom en part er irritabel i meklingen som pågår, kan dette føre til at motparten reagerer med tilsvarende oppførsel tilbake. Dette omtales gjerne som *gjensidighetsprinsippet* (Rognes, 2012, s.55).

Det må også nevnes at personer kan reagere på forskjellige måter i en konflikt. I boken *Forhandlinger* (2012) viser Rognes til fem ulike atferdstyper i konflikter. Atferdsstilene han beskriver er hentet fra Thomas (1992), og er: *Konfrontasjon*, *Unngåelse*, *Kompromiss*, *Integrasjon*, og *Ettergivenhet*. Kjentetegner ved de fem typene atferd er gitt i figuren under.

Atferdstype	Beskrivelse
Konfrontasjon	• Høy egeninteresse. Ingen eller liten interesse for motparten • Beveger seg i liten grad bort fra sine krav til løsning på et problem • Fordelingsorientert atferd • Kan fort oppstå et dårlig klima mellom partene • Sak- relasjonskonflikt
Unngåelse	• Ivaretar verken egen eller motpartens interesse, da de stadig utsetter eller unngår konflikten • Har ofte ikke et godt nok forhold til motparten til at man ønsker å påføre han/henne påkjenningen en konflikt kan ha. • Fare: Konflikten kan ha blitt uhåndterlig, da den har blitt unngått så lenge at det har blitt knyttet frustrasjon og uenigheter til den
Kompromiss	• Både egeninteresse og interesse for motparten • En forutsetning for kompromiss er at begge/alle partene sier seg villig til å imøtegå den/ andres behov • Fare: 1) Fokus rettes i så høy grad mot konflikten i saken, at de underliggende problemene i saken som skaper konflikten ikke blir tatt opp. 2) På grunn av ubehag kan partene lett gi etter for å få en avtale
Integrasjon	• Underliggende årsaker til problemene blir drøftet, og det forsøkes å finne en løsning som passer begge/alle parter • Positivt: Tillitsskapende, åpenhet, vilje til problemløsning
Ettergivenhet	• Høy interesse for motparten. Forsaker egne interesser • Typisk atferd når man ønsker å opprettholde et godt forhold til motparten • Fare: Å bli utnyttet av pågående parter • Sak-relasjonskonflikt

Figur 1: Atferdstyper, egen fremstilling (Rognes, 2012, s. 167-169)

3.4 Mekling

3.4.1 Innledning

Noen ganger klarer ikke parter i en sak å enes om løsninger på tvister eller uklare rettighetsforhold, da kan behovet for å få hjelp fra en utenforstående tredjepart melde seg. Et

grunnleggende prinsipp for mekling er at det er partene som skal bli enig om en løsning på tvisten. Tredjeperson skal altså ikke bestemme hva resultatet skal bli, til motsetning fra når dom og rettsfastsettende vedtak treffes, jf. tvisteloven § 8-2. Mekling defineres gjerne som assisterte forhandlinger (Rognes, 2012, s. 95). Det finnes ulike meklerteknikker.

Det er innledningsvis nødvendig å gjøre rede for begrepet ”*tvist*” i sammenheng med gjeldende jordskiftelov kapittel 3. Austenå og Øvstedal skriver i kommentarutgaven til gjeldende jordskiftelov at: ”*Tvist må seiast å ligge føre når ein av partane hevdar å ha ein rett eller rettsposisjon som alle eller nokon av dei andre går i mot*” (Austbø & Øvstedal, 2000, s. 121).

I tvisteloven kapittel 7 til 9 er det regler for tvisteløsning som ligger utenfor alminnelig domstolsbehandling, den alternative tvisteløsningen. Ved alternativ tvisteløsning øker mulighetene for å direkte påvirke avgjørelsen som blir truffet, sammenlignet med alminnelig domstolsbehandling. Dersom det i en tvist åpnes for enighet, kan det være best at tvisten så tidlig som mulig blir løst med forlik under domstolsbehandlingen. Et forlik kan være ressurs sparende for både domstolen og partene. Avgjørende for sjansen til å komme til et forlik er at forholdene legger til rette for en minnelig løsning (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 24). Ved domstolsavgjørelse kan man til en viss grad få vinnere og tapere av saken. Dersom mekling derimot fører frem, kan partene forlikes om en mellomløsning. Det kan tenkes at en part er mer tjent med denne mellomløsningen enn dom, men etter intervju med tidligere parter ved jordskiftesak viser det seg at dette temaet er gjenstand for diskusjon. Jeg kommer nærmere inn på dette i oppgavens kapittel 5.4.

Det er imidlertid verdt å nevne at partene i henhold til tvisteloven § 5-4 har en plikt til å søke en løsning på tvisten før den blir brakt inn for domstolene. Partene skal med denne plikten forsøke å finne en løsning på spørsmålet seg imellom. Alle partene er pliktig til å forsøke å finne en løsning, men ansvarlig for igangsetting av diskusjonen er først og fremst den som ønsker å reise sak (Skoghøy, 2014, s. 35).

Det finnes ulike former for mekling. Tvisteloven skiller mellom mekling i rettsmøter eller ordinære møter, og rettsmekling. I tillegg kommer utenomrettslig mekling. Meklingens karakter og meklers fremgangsmåte varierer med de ulike meklingsformene (Skoghøy, 2014, s. 35). Sentralt i denne oppgaven står ordinær domstolsmekling. For oversiktens skyld vil jeg

også gi en kort presentasjon av hva rettsmekling er. Jeg vil ikke gå nærmere inn på hva utenrettslig mekling er, da dette ikke er av betydning for denne oppgaven. Ordinær domstolsmekling må ikke forveksles med rettsmekling.

3.4.2 Ordinær domstolsmekling

I det følgende blir ordinær domstolsmekling behandlet. Med ordinær domstolsbehandling menes i denne sammenheng mekling som ledd i ordinær saksbehandling for jordskifteretten. Det er igjen verdt å understreke at undersøkelsen jeg gjennomførte angikk saker som ble meklet eller forsøkt meklet ved ordinær saksbehandling. Av tvisteloven § 8-2 første ledd fremgår måten ordinær domstolsbehandling skal gjennomføres på, og det legges blant annet vekt på at dommer ikke skal være for aktiv i saksstyringen. Et innblikk i hvor aktiv dommer kan være, blir gitt under delkapitlet "*Dommers habilitet*". Dette blir videre drøftet i oppgavens delkapittel 5.3.

Jordskifteprosessen er en sammensetning av regler fra jordskifteloven, og allmennprosessen (Bjerva, 2012, s. 3). I de prosessuelle reglene i tvisteloven og jordskifteloven er det flere regler om dommers handlingsfrihet i meklerrollen. Reglene setter rammer for dommer, og det er ikke bestandig like greit å forstå gjeldende rett på dette området. Det har vært lovendringer i jordskifteloven, og i 2008 ble tvistemålsloven erstattet av tvisteloven. Lovendringene som er av betydning i denne studien, fremkommer av tidslinjen (se vedlegg 6). I tillegg til dette trer ny jordskiftelov i kraft i 2016. Da denne oppgaven angår prosessen i gjeldende jordskiftelov og tvisteloven av 2005, har jeg for min egen del behov for å skrive litt om de to lovene i teoridelen i oppgaven. Med utgangspunkt i dette gis det i det følgende en kort oversikt over sentrale prinsipper som dommer må ta hensyn til i sin utøvelse. Slik jeg forstår det kan flere av de prosessuelle grunnprinsippene indirekte spille inn på partenes opplevelser av å være del av en sak. Dette kan begrunnes med at prinsippene legger føringer for dommers handlinger. Bare prinsippene som jeg anser som betydningsfulle for studiene inngår i teksten. Formålet er å oppnå en viss forståelse av hvor stort spillerom lovreglene gir dommer når han/hun mekler i ordinært møte. Det gis også en innføring i hva mekling teoretisk sett vil bety i ordinært møte i jordskifterettene.

I juridisk teori og i forarbeidene til tvisteloven omtales meklingsvirksomheten som retten foretar, dels som tradisjonell forliksvirksomhet og dels som ordinær mekling. Ordinær mekling har lenge vært en naturlig del av den norske domstolsbehandlingen, men det har vært

variasjoner i hvor ofte den enkelte domstol mekler, og den enkelte dommers meklingsaktivitet har variert (Bernt, 2011, s. 102).

Krav om aktiv saksstyring

Alle domstoler har plikt til å vurdere en meklingsløsning. En forutsetning for at mekling skal la seg gjennomføre er at ikke ”...*sakens karakter eller forhold for øvrig taler imot en slik løsning*”, jf. tvisteloven § 8-1 første ledd. I situasjoner der retten vurderer å mekle, må det tas stilling til om meklingsspørsmålet er en naturlig følge av rettens plikt til aktiv saksstyring (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 388). Med aktiv saksstyring får dommeren en mer aktiv rolle i å skape fremdrift i saken, enn ved den tradisjonelle dommerrollen. Dommer skal styre saken slik at den får en effektiv og rimelig avvikling. Kravet om aktiv saksstyring er hjemlet flere steder i tvisteloven, deriblant i tvisteloven § 9-13 annet ledd om konsentrasjon av saken i tid og tema (Schei m. fl., 2013, s. 335). Det er lite hjelp i å ha en rett dersom det tar lang tid før retten kan brukes, derfor er det i henhold til tvisteloven § 1-1 første og andre ledd nødvendig å ha regler som sørger for en mer konsentrert saksbehandling. Ved at dommer opptre som en aktiv saksstyrer kan for det andre prosessens proporsjonalitet øke. Med proporsjonalitetsprinsippet vises det til at det bør være en sammenheng mellom sakens mål og midler, jf. tvisteloven § 1-1 annet ledd fjerde strekpunkt. Ved å opptre som en aktiv saksstyrer skaffer dommer lettere en overordnet oversikt over saken, og vil slik lettere kunne vurdere sammenhengen mellom sakens betydning og dens kostnader.

Til nå er prinsippene om konsentrasjon og proporsjonalitet nevnt i forbindelse med aktiv saksstyring, og et tredje prinsipp som spiller en viktig rolle i denne sammenhengen er rettens veiledningsplikt. I tvisteloven § 11-5 er det hjemlet regler om rettens mulighet, og til dels plikt, til materiell prosessledelse. Den prosessuelle veiledningsplikten fremgår også av denne bestemmelsen, i første ledd (Bernt, 2011, s. 369). God veiledning fra dommer kan lede til en bedre opplyst sak, og dermed også en mer forsvarlig behandling av saken. Med sin veiledende kompetanse skal retten påse at prosesshandlingene blir gitt en form som svarer til det partene ønsker å påberope. Dette gjøres med utgangspunkt i at det ikke bør oppstå usikkerhet som kan medføre at partene ikke får medhold i sin sak. Et annet formål med rettens veiledende virksomhet er at det skal bringes klarhet i en parts argumenter ovenfor motparten. Det er nødvendig at partene forstår meningsinnholdet i hverandres argumenter (Bernt, 2011, s. 371).

I jordskiftesaker er partene ofte selvprosederende, og det kan føre til at det stilles større krav til veiledning enn ellers. Eksempelvis kan selvprosederende parter være usikre på hvilke faktorer som kan ha betydning i den enkelte sak, da de ofte ikke har god nok forståelse av rettsreglene. Det er likevel grenser for hvor langt retten kan bruke sin adgang til å veilede, da den må påse at den ivaretar sin nøytralitet. Veiledning fra dommer kan bidra til at forskjellen på de såkalte ”svake” og ”sterke” parter minker, og øker sjansen for et riktig resultat. En kombinasjon mellom god veiledning og aktiv saksstyring vil kunne øke sjansene for at partene vil inngå et rettferdig forlik (Bernt, 2011, s. 245). Gjennom en aktiv saksstyring fra rettens side vil det lettere kunne avdekkes eventuelle positive forhandlingssoner, da retten får et nærmere innblikk i sakens underliggende spørsmål, og dermed kan ta stilling til om det er mulig å oppnå minnelig løsning. Retten kan da vurdere om mekling i ordinært møte eller rettsmekling er det beste alternativet. Hvor aktivt dommer kan opptre når han/hun veileder blir drøftet i kapittel 5.3.

Ytterligere to bestemmelser i tvisteloven er nødvendige å nevne når det kommer til dommerens aktive saksstyring, nemlig tvisteloven §§ 9-4 og 11-6. Av tvisteloven § 9-4 om saksstyring og plan for videre behandling, pålegges dommer å tilrettelegge for en konsentrert behandling av saken. Videre skal dommer sammen med partene ta stilling til spørsmålene ramset opp i paragrafens annet ledd bokstav a til j. Under saksforberedelsen holdes det vanligvis et rettsmøte der partene og dommer under diskusjonen om saksgangens videre forløp, kan bli enige om at det skal forsøkes mekling, jf. tvisteloven § 9-4 annet ledd bokstav a. Bestemmelsen gir hjemmel til både ordinær mekling, og rettsmekling. Dersom meklingen skulle foregå under saksforberedelsen vil saksforberedende dommer være mekler (Bernt, 2011, s. 203). Spørsmålet om partene er villig til å inngå forlik blir tatt opp i sakens ordinære behandling (Bernt, 2011, s. 203), og det er dommer som mekler i ordinært møte. Plikten til aktiv saksstyring er også hjemlet i tvisteloven § 11-6 om ”*rettens plikt til aktiv saksstyring*”, der det fremgår at retten skal planlegge saksgangen slik at den blir effektivt gjennomført. Plikten til å vurdere mekling, jf. tvisteloven § 8-1 første ledd kan forstås å være et utslag av kravet om aktiv saksstyring. Videre må det nevnes at avslutningen av saken skal være forsvarlig. For å klare å gjennomføre gangen i saken som planlagt kan det tenkes å være behov for tidsfrister, dette kan også være nødvendig for en forsvarlig rettergang.

Dommers habilitet

I de ordinære rettsmøtene plikter dommer å drive aktiv saksstyring, men han/hun må samtidig etterse at han/hun ikke blir inhabil. Spørsmålet om dommers habilitet er et vanskelig spørsmål, og jeg vil i hovedsak forholde meg til tvisteloven, forarbeider til tvisteloven, og lov av 13. august 1915 nr. 5 om domstolene, domstolloven, for å belyse dette omfattende problemområdet. Dersom partene i en sak ikke lar seg forlike, skal det avsies dom eller rettsfastsettende vedtak av samme dommer som har meklet i saken. For at dommer skal unngå å senere bli inhabil kan han/hun ikke gå for langt i sin meklerrolle, ved eksempelvis å klart uttrykke seg om hva han/hun synes er riktig og galt i saken. Dersom dommers mening kommer tydelig frem gjennom meklingsrunden kan han/hun ikke dømme i samme sak, da det vil være innlysende hva resultatet av saken kan bli. Nøyaktig hvor langt dommer kan mekle og til samme tid ivareta sin habilitet, finnes det ingen uttømmende regler for. Det sentrale er at retten skal ha forsøkt å avdekke mulighetene for en minnelig løsning. Om mekling vil føre frem eller ikke vil være situasjonsbestemt, og det er avgjørende at retten har forståelse for når saken må gå over fra et forsøk på minnelig løsning, til domsavsigelse (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 115-116). Dette vil videre bli diskutert i oppgavens delkapittel 5.4.

For å sikre en rettferdig rettergang har lovgiver utarbeidet habilitetsregler. Reglene om dommerhabilitet går frem av EMK art 6. nr. 1 (gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2) og SP art 14 nr.1 (gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven § 2), samt domstolloven § 55 tredje ledd, og av grunnprinsippene om forsvarlig rettergang og partslikhetsprinsippet, jf. tvisteloven § 1-1. Det skilles videre mellom de spesielle inhabilitetsreglene, jf. domstolloven §§ 106 og 107, og de generelle inhabilitetsreglene, jf. dl. § 108. I domstolloven § 106 nr.1 til 7 må det vurderes om dommer har tilknytning til partene eller deres prosessfullmektiger. Hva angår domstolloven § 106 nr. 8 kan dommer betraktes som inhabil dersom han har hatt tidligere befatning med saken som voldgiftsdommer eller som dommer ved en lavere domstol. Jf. domstolloven § 107 kan ikke dommer være sakkyndig i saken han dømmer i. Domstolloven § 108 favner bredere enn §§ 106 og 107, der det er nok at ”...andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet”. Jeg vil tro at ”Særegne omstendigheter” her kan forstås som forhold som ikke dreier seg om folk flest, eksempelvis at dommer tidligere har tatt stilling til hvordan den konkrete saken kan løses. I teorien er det ulik oppfatning av når en dommer må betraktes som inhabil. I alle tilfeller er det retten som må avgjøre om dem går for langt i sin utøving.

I tvisteloven er reglene om mekling etter anlagt sak fastsatt i kapittel 8. Mekling slik det er definert i tvisteloven § 8-1, blir regulert av tvisteloven § 8-2. Meklingen foregår i rettsmøte, eller som ledd i saksforberedende møte. Av hensyn til dommers habilitet fremgår det at dommer ikke kan være like aktiv i sin rolle som mekler i ordinært møte, som i rettsmekling. Det følger av tvisteloven § 8-2 at:

”Mekling foregår ved at retten i rettsmøte eller ved annen kontakt med partene søker å legge grunnlaget for en minnelig ordning. Retten skal under meklingen ikke holde møter med hver part for seg eller motta opplysninger som ikke kan gjøres kjent for alle berørte parter. Retten kan ikke sette fram forslag til løsning, gi råd eller gi uttrykk for synspunkter som er egnet til å svekke tilliten til rettens upartiskhet”.

Mekling skjer vanligvis i rettsmøter, men for at mekling som foregår gjennom uformell kontakt mellom partene og retten også skal inngå i bestemmelsen, er formuleringen *”annen kontakt med partene”* implementert, jf. tvisteloven § 8-2 første ledd. Så vidt jeg forstår det betyr *”annen kontakt med partene”* i denne sammenheng kommunikasjon som må kunne gjøres kjent for motparten. I den forbindelse er det nødvendig å nevne et prosessuelt grunnprinsipp som spiller en sentral rolle i både jordskifte- og sivilprosessen, nemlig kontradiksjonsprinsippet. Kontradiksjonsprinsippet går ut på at alle parter skal få anledning til å redegjøre for sitt syn, føre bevis, og si imot. Partene må derfor også ha muligheten til å gjøre seg kjent med motpartens meninger, og kunne uttale seg om dette. Ved motstrid vil EMK art. 6 nr. 1 gå foran annen norsk lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3. Det er i domstolsbehandlingen lagt opp til et kontradiktorisk forløp der hver part er tilbudt å ha ordet flere ganger, prosessen skal på den måten foregå som en forhandling mellom partene. Prinsippet om kontradiksjon skal bidra til å opplyse saken, noe som igjen kan føre til en materielt riktig avgjørelse. Hjemmelen for kontradiksjonsprinsippet er i tvisteloven § 11-1 tredje ledd, jf. formålsparagrafen i tvisteloven, § 1-1 annet ledd (Schei m. fl, 2013, s. 377-378). Det kontradiktoriske prinsippet følger i hovedsak tvisteloven også i jordskiftesaker, og er viktig for å ivareta partenes og allmennhetens tillitt til domstolenes beslutningsmyndighet (NOU: 2002:9, s. 32).

For å ivareta fortroligheten mellom partene, og mellom dommer og partene, avholdes det ikke særmøter ved ordinær mekling, jf. tvisteloven § 8-2 første ledd annet punktum. Sjansene er

trolig store for at kontradiksjonsprinsippet ikke blir etterlevd dersom mekling forgår i sær møter, da dommer vil få relevant informasjon fra den enkelte part som ikke vil være gjenstand for diskusjon med andre parter. Ved sær møter med partene vil det stilles spørsmål ved dommers habilitet, og hans/hennes videre muligheter for å treffe dom i samme sak ved senere anledning. Camilla Bernt skriver i sin bok om meklerrollen ved mekling i domstolene (2011, s. 284) at *”en dommer som har hatt slike fortrolige sær møter med en part, vil derfor måtte anses som inhabil etter domstoloven §108”*. I tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum fastslås rammer for dommers meklingshandlinger. Denne bestemmelsen skal bidra til at dommer ikke gjøres inhabil. Det må likevel nevnes at spørsmålet om i hvilken grad retten til kontradiksjon blir krenket i sær møter, er noe omdiskuter i fagmiljøet. Mens norske Camilla Bernt klart uttrykker at retten til kontradiksjon krenkes i sær møter, mener finske Gisela Knuts at dommers taushetsplikt om partenes meddelelser i sær møter minker sannsynlighet for at kontradiksjonsprinsippet krenkes (Knuts, 2006, s. 178). Andre finske fagfolk gir sin tilslutning til Knuts som videre mener at kontradiksjonen angår prosessmaterialet i saken, og at sær møtenes formål er å forstå partenes innstilling til et eventuelt forlik. Det partene opplyser om vil etter Knuts syn dermed ikke angå sakens prosessmateriale, og slik minskes risikoen for krenkelse på det kontradiktoriske forløpet. Bengt Lindell påpeker at dersom Knuts oppfatning skal legges til grunn stilles det krav til at dommer legger til side det som har fremgått av det enkelte sær møte når en senere dom skal treffes i saken. Dette stiller store krav til dommer, og Lindell mener at å utelukke betydelig informasjon i sin bedømmelse kan være umulig for dommer (Lindell, 2006, s. 178). Grunnet blant annet uforutsigbarhet i sær møter og av hensyn til rettssystemet, støtter Lindell opp om den norske regelen om å ikke arrangere sær møter under ordinær mekling (Lindell, 2006, s. 179).

Rettsforlik i ordinær mekling

I henhold til tvisteloven § 8-2 annet ledd fremgår det at: *”kommer partene til enighet, kan forliket inngås som rettsforlik etter § 19-11”*. Den samme ordningen gjelder etter forlik ved rettsmekling, se delkapittel 3.4.3 om rettsmekling. Siden forlik totalt sett er ansett for å være en god måte å løse rettslige tvister på, ønskes det oftest en saksbehandling som gjør det mulig at forlik inngås. En forutsetning er imidlertid at sakens karakter tilsier en slik løsning på tvisten. Rettslig kan et rettsforlik bare endres gjennom reglene om gjenåpning i tvisteloven kapittel 31, og reglene i jordskifteloven av 1979 § 73 for jordskiftesaker. Gjeldende

jordskiftelov har ikke egne regler for rettsforlik, men tvisteloven § 19 er gjelder også for saker behandlet av jordskifteretten, jf. jordskifteloven § 97, bokstav a (Stokstad, 2015, s. 159). Et rettsforlik får tvangskraft og rettskraftvirkning, jf. tvisteloven § 19-12 første ledd, jf. tvisteloven § 19-15, og i henhold til tvangsfullbyrdelsesloven av 26. Juni. 1992 nr. 86 § 4-1. Et rettsforlik får altså *formell rettskraft* da avgjørelsen ikke lenger kan angripes med ordinært rettsmiddel. Det faktum at et rettsforlik får formell rettskraft, innebærer at den får samme virkning som en rettskraftig dom. (Ot. prp, nr. 51, 2004-2005, s. 439). Denne virkningen fremgår av tvisteloven § 19-15, og blir gjerne betegnet som den *materielle rettskraften*. En ny sak om samme krav som alt er behandlet, må avvises, jf. tvisteloven § 19-15. Dette er en følge av den *negative rettskraftvirkningen* (Stokstad, 2015, s. 158). Rettsforliket kan derimot angripes ved ugyldighetssøksmål, jf. tvisteloven § 19-12 annet ledd. I henhold til avtaleloven av 31. mai 1918 nr. 4 § 36 kan rettsforliket ses bort fra dersom det blir kjent ugyldig ved dom, eller blir endret etter de reglene som angår endring av avtaler. Med utgangspunkt i denne bestemmelsen begrenses rettsforlikets negative rettskraftvirkning (Bernt, 2011, s. 103). Skulle det i ny sak være behov for å prejudisielt ta stilling til et krav som alt er behandlet, skal rettsforliket som ble inngått legges til grunn uten at kravet får en ny realitetsbehandling, dette omtales som den *positive rettskraften*. Videre er det verdt å nevne at det kan skilles mellom *objektiv rettskraft* og *subjektiv rettskraft*. Den objektive rettskraften angår det som er avgjort, mens den subjektive rettskraften gjelder hvem avgjørelsen er bindende for (Stokstad, 2015, s. 158).

Noe som kan anses som fordelaktig med et rettsforlik er muligheten for å komme med kreative forslag til løsning. Nye elementer kan trekkes inn i saken, ved at det blir krevd utviding av saken. Med en slik ordning kan også problemer som opprinnelig lå utenfor tvisten det ble krevd sak om løses. Det stilles høye krav til at dommer ikke svekker sin habilitet ved at han i slike tilfeller foreslår løsninger. Dette blir videre drøftet i kapittel 5.3. i tilknytning til utfordringer ved hvor lang dommer kan praktisere sin veiledningsplikt. Det må nevnes at momenter i rettsforliket som ikke var av sakens tvistegjenstand i utgangspunktet, ikke automatisk får rettskraftvirkning, jf. tvisteloven §§ 19-12 og 19-15 andre og tredje ledd. Jeg går ikke nærmere inn på dette her, men viser til Sæmund Stokstad sin artikkel ” *Rettsforlik i rettsendrende saker i jordskifteretten* ” (s. 158-159). Det er usikkert hvor mange av de rettsfastsettende sakene som jordskifteretten behandler det blir inngått rettsforlik i. Det antas at en stor del av denne typen saker blir løst med enighet (Stokstad, 2015, s. 159).

Det er verdt å nevne litt om rettsforlik i rettsendrende saker etter gjeldende jordskiftelov, da det til nå utelukkende har blitt fokusert på de rettsfastsettende sakene. Jeg går ikke nøye inn på dette, da det er på siden av problemstillingen. Jeg anser det likevel som nødvendig å klargjøre kort hvorfor det er nettopp de rettsfastsettende sakene, og ikke de rettsendrende sakene jeg konsentrerer meg om. Det viser seg at det inngås rettsforlik også i de rettsendrende sakene. Det må i denne sammenheng understrekes at jordskiftedommernes vilje og ønsker til å bruke rettsforlik i slike saker, etter jordskifteloven av 1979, er varierende (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 310). Det finnes saker som inneholder elementer av både rettsfastsetting og rettsendring som blir løst ved rettsforlik, et eksempel på en slik sak er JTRO. 2013 s. 8. Saken er et eksempel på hvor fleksible løsninger det er mulig å oppnå når partene er villig til å inngå rettsforlik. Saken viser også at et rettsforlik kan være tidssparende sammenlignet med avtale, regulerende vedtak, rettsfastsettende vedtak eller en kombinasjon av disse (Stokstad, 2015, s. 159). Det har ikke blitt foretatt konkrete vurderinger om partene kan inngå rettsforlik i rettsendrende saker, i rettspraksis. Jordskifteoverrettenes praksis kan likevel tyde på at det er muligheter for å inngå rettsforlik også i rettsendrende saker etter gjeldende jordskiftelov, jf. JOFR. 2010 s. 1 og JOGU. 2004 s. 6. Hva angår motstanden mot muligheten for å inngå rettsforlik i rettsendrende saker, grunner dette i spesielt to forhold. Det ene angår adgangen til å anke på denne typen avgjørelser, eller om det etter samme mønster som for rettsforlik må reises sak for tingretten. Det andre forholdet angår sperrefristen på ti år. Jordskifterettene i Agder påpeker i Prop. 101 L (2012-2013) at det for mange vil være vanskelig å skjønne at enten hele eller deler av rettsforliket kan revideres uten sperrefrist (Stokstad, 2015, s. 161). Det kan med utgangspunkt i dette sies at mekling og rettsforlik i størst grad er forbundet med de rettsfastsettende sakene, da rettsforlik i rettsendrende saker er noe omdiskutert i fagmiljøet og dermed ikke like utbredt som i de rettsfastsettende sakene.

Alternative avgjørelsesformer til rettsforlik

Det viste seg at avgjørelsesformen skulle bli tatt opp av partene på ymse vis. Flere avgjørelsesformer kan brukes, og de er viktige blant annet for rettsmiddelbruken. Partene har reist dette som tematikk, og jeg velger derfor å skrive litt om det.

Det fremgår av gjeldende jordskiftelov § 17 siste ledd at retten bør forsøke å mekle mellom partene før saken skal avgjøres. Forsøk på mekling i ordinært møte er en naturlig del av domstolsbehandlingen i både jordskifterettene og i de alminnelige domstolene (Austenå &

Øvstedal, 2000, s. 131). Det fremgår av gjeldende jordskiftelov § 82 at partene kan få attestert en minnelig avtale som får lik virkning som en rettskraftig avgjørelse. Noen ganger vil ikke partene forlikes og det blir nødvendig å avsi *dom* eller *rettsfastsettende vedtak*. Noen ganger inngås det også *utenomrettslig avtale*. Da det ikke ble inngått utenomrettslig avtale i noen av sakene jeg undersøkte, anser jeg dette som uten relevans for denne oppgaven, og det blir dermed heller ikke omtalt videre.

I grensegangssaker, jf. gjeldende jordskiftelov § 88, og i rettsutgreiingssaker, jf. gjeldende jordskiftelov § 88a, kan det inngås rettsforlik i de tilfellene dette lar seg gjøre. Et annet alternativ til løsning, er at avgjørelser treffes ved vedtak. Vedtaksformen benyttes når det skal tas stilling til avgjørelser av materiell karakter. I jordskifteloven § 17a omtales to former for vedtak, regulerende vedtak og rettsfastsettende vedtak. I gjeldende jordskiftelov § 17a stilles det krav til høring, der partene blir oppfordret til å finne løsninger som alle kan være helt eller delvis fornøyd med (Stokstad, i trykk, s. 156). De regulerende vedtakene endrer eiendoms- eller rettighetsforhold, og forbindes gjerne med tradisjonelt jordskifte. Mer interessant for denne oppgaven, er den andre vedtaksformen som omtales i gjeldende jordskiftelov § 17a, rettsfastsettende vedtak. Sistnevnte form for vedtak benyttes når jordskifteretten skal avgjøre hva som er gjeldende rett mellom partene i saken, og det ikke skal avsies dom (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 137). Det kan avsies rettsfastsettende vedtak i tilfeller der partene er enig. Det er tidligere nevnt at rettsforlik ikke kan ankes, det kan derimot et rettsfastsettende vedtak. Avgjørelsesformen kan benyttes blant annet når eiendoms- og rettighetsforholdene i et område er uklare, men ikke omtvistet. Når grenser, retter eller plikter er omtvistet, skal det i henhold til gjeldende jordskiftelov § 17 første og annet ledd avsies dom. Det er bestemmelsens annet ledd som er av spesiell betydning i tvister om rettsutgreiing og grensegangssaker. Praxis viser at rettsfastsettende vedtak har blitt brukt som avgjørelsesform også for å avslutte eller avgjøre rettsfastsettende saker. Tilfeller der dette har blitt praktisert er for eksempel når partene er enige om en grenselinje men at de av formelle grunner ikke kan inngå rettsforlik, eksempelvis er ikke alle partene tilstede (Stokstad, 2015, s. 157). En annen bestemmelse som det er naturlig å nevne i forbindelse med vedtaksformene, er gjeldende jordskiftelov § 17b, der det stilles krav til et vedtaks innhold.

Det har til nå blitt gitt en kort oversikt over ulike løsningsformer i gjeldende jordskiftelov. Det vil bli foretatt noen endringer fra gjeldende til ny jordskiftelov, og jeg anser det som nødvendig å belyse de endringene som kan være av betydning i denne oppgaven. Reglene om

rettsforlik inngått for jordskifterettene er som nevnt hjemlet i § 6-26 i den nye jordskiftelova. Det fremgår av Prop. 101 L (2012-2013, s. 465) at en vanlig oppfatning av hva et rettsforlik er, er at det er en ”...*formbunden avtale mellom partane om ei bindande løysing av det som er tvistegjenstanden i ei rettssak (eller ei sak for jordskifteretten)*”. Et rettsforlik er ment å være et alternativ til de rettslige avgjørelsene jordskifterettene kan ta. Rettsforliket behøver ikke å gjelde for hele saken, deler av saken kan nedfestes i denne typen forlik. Som nevnt over, er reglene om rettsforlik i gjeldende jordskiftelov hjemlet i § 97 bokstav a, det vil si at det vises til bestemmelsene om dette temaet i tvisteloven. Til forskjell fra gjeldende jordskiftelov, blir egne regler om rettsforlik fastsatt i ny jordskiftelov. Reglene er svært like reglene i tvisteloven kapittel 19 IV (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 310). Ved å implementere reglene om rettsforlik i jordskiftelova av 2013, kan det tenkes at det vil bli lettere for selvprosederende parter å skaffe seg en oversikt over bestemmelsene, og lese de i en sammenheng med resten av reglene i den nye jordskiftelova. Med utgangspunkt i dette er det i ny jordskiftelov § 6-26 første ledd slått fast at bare spørsmål som retten ellers ville kunne avgjort ved dom, jf. ny jordskiftelov § 6-23 første ledd, kan fastslås i et rettsforlik (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 311).

I ny jordskiftelov § 6-23 finnes regler om avgjørelsesformene jordskifteretten kan benytte seg av. Det blir foretatt noen endringer i jordskifterettens avgjørelsesformer ved den nye jordskiftelova. Endringer i reglene om rettsutgreiing og grensegangssak er utarbeidet, men de største endringene vil være i sak om jordskifte. Avgjørelsesformen ”*rettsfastsettende vedtak*” blir med ny jordskiftelov erstattet av dom. Etter gjeldende jordskiftelov må det som tidligere nevnt foreligge tvist for at avgjørelsen skal treffes ved dom. I reglene for ny jordskiftelov kan også uklare forhold som ikke er omtvistet, avgjøres ved dom. Formen skal også være dom i tilfeller der jordskifteretten skal avgjøre spørsmål om grenser, eiendomsrett og annet, jf. ny jordskiftelov § 6-23 første ledd. I tillegg til rettsfastesettende vedtak, ble vedtaksformen regulerende vedtak nevnt tidligere i oppgaven. Regulerende vedtak blir i ny jordskiftelov kalt ”*jordskifteavgjerd*”. Det fremgår imidlertid av ny jordskiftelov § 6-23 siste ledd at det ikke har betydning for rettsvirkningen eller for prøvingen av en avgjørelse, dersom jordskifteretten har benyttet feil avgjørelsesform. Det kan videre nevnes at ny jordskiftelov § 6-22 regulerer hvordan jordskifteretten skal gå frem i tilfeller der det ikke foreligger tvist (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 462-463).

3.4.3 Rettsmekling

Hensikten med å gi et teoretisk innblikk i rettsmekling i tillegg til mekling ved ordinær domstolsbehandling, er for det første at disse to meklingsformene ikke må forveksles. For det andre var det flere av partene jeg intervjuet som hadde lest om rettsmekling, og spurte meg om det var noen forskjeller på dette og den typen mekling de hadde vært med på, altså ordinær mekling. Det var helt tydelig at det rådet stor forvirring blant mange av partene om hva som var rettsmekling og hva som var ordinær mekling, og det var heller ikke alle som forstod at dommer hadde meklet i de sakene de var part i. Dette kommer jeg tilbake til i delkapittel 5.2.

Reglene om rettsmekling er hjemlet i tvisteloven §§ 8-3 til 8-7. Reglene bygger videre på forskrift om rettsmekling (Schei m. fl., 2013, s. 277). Med rettsmekling er det et ønske at partene selv skal fatte en beslutning. Det gis ved denne typen mekling rom for partene til å være kreative for å finne løsninger. En mekler assisterer forhandlingene og hjelper partene til å bli enige, i den grad dette lar seg gjøre (Mykland, 2007, s. 470). En løsning ved rettsmekling kan ha positive effekter, for eksempel kortere saksbehandlingstid, og kostnadene knyttet til saken kan bli mindre enn ved annen domstolsbehandling. Hensikten med rettsmekling er at ingen skal *”vinne”* eller *”tape”* saken, men at alle partene skal se seg tjent med løsningen (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 117-118).

Det ble 1. april 2007 åpnet for at jordskifteretten kunne benytte seg av rettsmekling i grensegangssaker og rettsutgreiingssaker. En saksforberedende jordskiftedommer skal vurdere om det skal benyttes rettsmekling. Denne vurderingen gjør dommer etter at alle partene har blitt kjent med kravet i en sak, og har fått anledning til å uttale seg om dette, jf. tvisteloven § 9-6 første ledd. Det forutsettes en formell beslutning før en rettsmekling kan starte. Dersom alle parter har sagt seg villig til å møte til rettsmekling, jf. tvisteloven § 8-3, kan jordskiftedommer bestemme at det skal foretas rettsmekling i den aktuelle saken. Dersom partene har en dårlig innstilling til rettsmekling, vil det trolig være lite til hjelp å forsøke denne typen tvisteløsning. Tvisteloven åpner likevel for formell adgang til å avgjøre at rettsmekling skal forsøkes i tilfeller der partenes holdning til dette er dårlig. En forutsetning er da at det er gode grunner til å tro at partene etterhvert vil få en mer positiv innstilling til rettsmekling, og at sakens karakter tilsier at rettsmekling burde forsøkes, jf. tvisteloven § 8-3

annet ledd (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 123). Spørsmålet om rettsmekling blir gjerne tatt opp når det legges en plan for saksbehandlingen, jf. tvisteloven § 9-4.

Når rettsmekling er bestemt, er det vanlig at partene først samles i samme rom, mekler vil også være tilstede. Det må nevnes at rettsmekling foregår utenfor rettsmøter, jf. tvisteloven § 8-5 første ledd, noe som medfører at møtet ikke blir offentlige. Før det går løs på selve saken er det naturlig at det foretas en oppklaring i noen formaliteter, eksempelvis hvem som har rekvirert sak og hvilke gårds- og bruksnumre saken gjelder for. Rettsmekleren kan i henhold til tvisteloven § 8-4 første ledd være dommer, men bestemmelsen åpner for at også andre som har innsikt i mekling kan tillegges denne rollen. Det fremgår videre av tvisteloven § 8-4 første ledd siste punktum at: ” *Med samtykke av partene kan retten også oppnevne en helper for rettsmekleren* ”. I jordskiftesaker der det er bestemt rettsmekling kan eksempelvis ingeniører være medhjelpere.

Rettsmekler og partene i jordskiftesaken starter med å fastslå rammene for rettsmeklingsprosessen. Det fremgår av tvisteloven § 8-5 første ledd annet punktum at rettsmekler og partene sammen skal avgjøre hvordan møtet skal legges opp. Rettsmøtet kan starte med at rekvirenten kort forklarer kravet sitt, dette skal gjøres uten avbrytelser fra motparten. Videre får motparten ordet og forklarer sitt syn på saken og dens elementer. Partene i jordskifteretten er ofte selvprosederende, og da fremstiller de saken sin selv. Det kan videre nevnes at partene selv, eventuelt en lovlig stedfortreder, må møte til rettsmeklingen, jf. tvisteloven § 8-5 annet ledd. Plikten til partenes oppmøte i rettsmøter kan begrunnes i at partenes interesser i saken, også utover det rent rettslige, skal forsøkes å avdekkes. Det er også et ønske at rettsmekling skal oppleves som forsonende for partene, og for at dette skal være tilfellet må partene stille til rettsmøter selv. Med *forsonende* menes at partene kanskje klarer å finne en minnelig løsning på tvisten. Det kan oppleves forsonende dersom det er partene selv som har inngått avtalen, eventuelt ved hjelp av mekler (Schei, 2013, s. 282). Møteplikten i rettsmøtene skiller seg fra reglene for partenes oppmøte i ordinær mekling, jf. tvisteloven § 8-2. Det avgjørende for om partene selv må være tilstede under mekling i ordinær domstolsbehandling, er de ordinære reglene om møteplikt.

Tvisteloven § 8-5 første ledd annet punktum gir hjemmel for muligheten rettsmekler har til å avholde særmøter med partene i rettsmekling, dette skiller seg fra ordinær mekling etter tvisteloven kapittel 8. Særmøter er separate møter med partene (Schei, 2013, s. 282). I

særmøtene kan partene ofte dele informasjon om deres underliggende interesser, som de trolig ikke ville delt i møte med alle partene tilstede. Før særmøtet igangsettes, må partene gjøres kjent med hva formålet med å holde særmøter er, og hvilke betydning det kan ha for saken. Det er viktig at rettsmekler avklarer med alle partene hva som kan bringes videre til motparten, eller hva som kan nevnes i fellesmøter. Etter særmøtene foretas gjerne en oppsummering i et fellesmøte, der rettsmekler blant annet legger frem hva de har oppnådd av meklingen så langt, og det gis et overblikk over hva det kan se ut til at partene er enig om. Med utgangspunkt i den informasjonen som har kommet frem, kan rettsmekler utarbeide et foreløpig utkast til avtale. Rettemekler må hele tiden tenke at partenes interesser skal ivaretas så godt som mulig. Rettsmekler kan lede partene til et forslag, men partene må selv sette frem forslaget. Dette stiller krav til god veiledning hos rettsmekler, og han/hun kan for eksempel foreslå mulige mellomløsninger med utgangspunkt i partenes egne forslag (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 391). Dersom noe under runden med rettsmekling synes å ha opptatt partene spesielt, uten at de har satt frem noen løsningsforslag, kan rettsmekler bygge på dette i utarbeidelse av alternativ løsning (Schei, 2013, s. 283). Rettsmekler kan slik bygge opp et utkast til avtale. Noen ganger kan det være naturlig å foreta en befaring på stedet. Det må imidlertid nevnes at rettsmekling er frivillig, og partene kan avbryte meklingen når som helst.

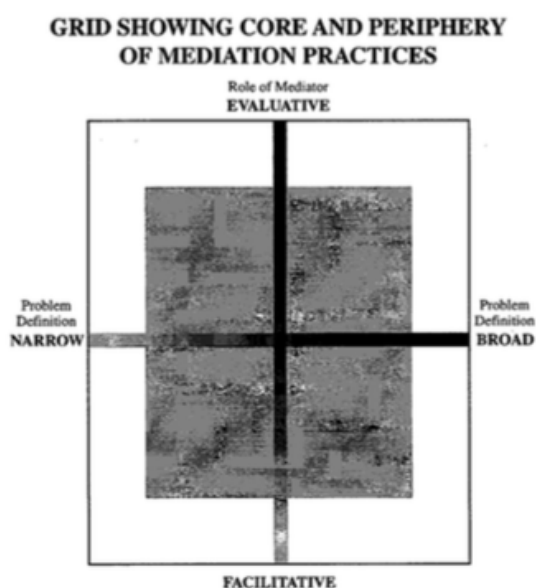
Det er mulig at partene er enige i noe som angår saken, og det er opp til rettsmekler å klargjøre tvistepunktet. Det kan være fordelaktig at rettsmekler utarbeider en skisse til avtale, her kan han/hun foreslå mellomløsninger etter at partene har lagt frem sine forslag. Er noen av momentene i saken fremdeles omtvistet etter forslaget fra rettsmekler, kan han/hun utarbeide et nytt forslag på det aktuelle området, etter å ha lyttet til en diskusjon mellom partene (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 391). Forslagene rettsmekler kommer med, kan gjelde både hele eller deler av saken. Dersom partene synes å være enig, kan avtale inngås og retten settes. Det må nedtegnes et rettsforlik for at avtalen skal kunne gjøres gyldig, og stå seg i fremtiden. For at dette skal kunne gjennomføres, må det formelt settes et rettsmøte. I de tilfellene dommer mekler, har han/hun kompetanse til å sette rettsmøtet med det samme (Schei, 2013, s. 285). Avtalen nedtegnes i et rettsforlik eller et rettsfastsettende vedtak. Rettsforlik skal protokolleres, jf. tvisteloven § 8-5 sjette ledd. En nedtegnning av rettsforliket i rettsboken innebærer i henhold til tvisteloven § 14-2 første ledd at forliket blir offentlig. Et rettsforlik er like bindende som en rettskraftig dom, og kan ikke ankes. Dersom det inngås rettsforlik i grensegangssaker, vil jordskifteretten i etterkant av forliket sette ned de endelige grensene,

kartfeste dem og beskrive dem, jf. gjeldende jordskiftelov §§ 58, 88 og 17a. For praktisering, se JBER. 2013 s. 28.

Dersom partene ikke blir enig, kan jordskifteretten behandle saken på ordinær måte, jf. tvisteloven §8-7 første ledd. For at saken skal kunne behandles på nytt i ordinært møte, er hovedregelen at den jordskiftedommeren som har vært rettsmekler må fratre. En annen dommer må behandle saken med mindre noen av unntakene i tvisteloven § 8-7 annet ledd gjøres gjeldende (schei, 2013, s. 287).

3.4.4 Meklerroller

Mekler kan opptre på forskjellige måter og ta på seg ulike roller. Noen av rollene beskrevet under kan tenkes å passe godt ved mekling i organisasjoner, andre ved mekling i salg og kjøp, men det er altså mekling i rammene av ordinær domstolsbehandling som er av interesse i denne sammenheng. Hvilken rolle mekler tar på seg, kan være avgjørende for om han/hun holder på sin habilitet. I artikkelen *Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed*, tar Riskin (1996, s. 26-34) opp spørsmålet om meklerroller og definerer problemer ved de ulike rollene. Riskin deler her inn i fire meklerroller, se figuren under. Dette delkapitlet er av stor betydning for drøftingen som følger av delkapittel 5.3.2.

Figur 2: Meklerroller (Riskin, 1996, s. 25)

Med utgangspunkt i beskrivelsen av de ulike meklerrollene som fremstilles i artikkelen, har jeg utarbeidet en oversikt der kjennetegnene ved de fire rollene blir gjengitt (Riskin, 1996, s. 24-32):

Evaluerende mekler		Tilretteleggende mekler	
En evaluerende mekler bidrar med innslag til sluttproduktet, ved eksempelvis å komme med forslag til løsning eller å uttrykke egen vurdering av saken. Meklers egne vurderinger kan i slike tilfeller bygge på gjeldende rett, eller faktorer som vil være rimelig og hensiktsmessig i det gitte tilfellet.		Motsetningen til den evaluerende mekleren, er den tilretteleggende mekleren. Den tilretteleggende mekleren bidrar ikke med opplysning som inngår direkte i sluttproduktet, han/hun foreslår for eksempel ikke løsninger	
Evaluerende snever	Evaluerende bred	Tilretteleggende snever	Tilretteleggende bred
- Legger til rette for at partene skal forstå styrker og svakheter ved sin sak - Forbereder seg ved å lese saksdokumenter - Ber partene presentere sine synspunkter på saken i fellesmøter - Mekling fortsetter i særmøter - Gi hint om eventuelt domsresultat - Foreslår forlik med utgangspunkt i partens posisjoner - Forsøker å overtale/presse partene til å inngå forlik	- Tilegner seg kunnskap ved å lese i saksdokument - Lar partene argumentere for sin sak - Bruker fremkommet informasjon, og argumenterer for å styre partene i retning av et utfall som tar vare på interessene deres - Ønsker informasjon utover saksdokumenter - Mer fokus på interesser enn posisjon - Prøver å aktivisere partene - Mer opptatt av å skaffe seg selv informasjon, enn informasjon til partene - Kan ha mer særmøter enn fellesmøter - Tar på seg hovedrollen med å utforme partenes avtaler - Kan foreslå interessebaserte løsningsforslag - Kan forsøkte å overtale en part om å godta et tilbud ved å	- Legger til rette for at partene skal forstå styrker og svakheter ved sin sak - Gir ikke egne vurderinger eller forslag. - Presser ikke partene til å inngå forlik. - Leser ikke særlig i saksdokumenter - Partenes ansvar å treffe riktig beslutning - Stilles spørsmål, spesielt i særmøter. - Hjelper parter til å utvikle, utveksle og vurdere tilbud.	- Hjelper å definere tema for mekling, basert på partenes underliggende interesser - Hjelper partene til å finne en mulighet for å utvikle eller endre seg - Partene må selv finne en løsning - Ønsker å skaffe partene større kompetanse enn seg selv. - Tilbøyelig til å bruke fellesmøter mer enn særmøter - Hjelper partene til å utvikle seg selv og forståelsen for andre parter - Ber partene tenke på mulige løsninger som kan ivareta sine interesser. - Hjelper til med å utvikle og evaluere tilbud. Eks: Vurdere et forslag mot konsekvensene av å ikke inngå forlik.

	belære eller legge press på parten.		
--	---	--	--

Figur 3: Meklerteknikker, egen fremstilling

Videre er det verdt å se på fire ulike typer meklerstrategier som ble beskrevet av Wall m. fl (1987) i artikkelen *Judges' Mediation of Settlement Negotiations*. I studien til Wall m. fl (1987) ble dommernes engasjement i meklinger undersøkt. De har fremstilt fire forskjellige strategier som ifølge deres studier brukes ved meklings. De fire strategiene er: 1) *Logiske strategi*, 2) *Paternalistisk strategi*, 3) *Aggressiv teknikk*, og 4) *Klientorientert teknikk*

1) Den *logiske strategien* karakteriseres ved følgende kjennetegner:

- Ulike sider av saken analyseres av mekler, og det blir foreslått ulike forliksmuligheter som ikke allerede er foreslått av partene
- Mekler argumenterer logisk for innrømmelser
- Mekler analyserer saken for partene
- Mekler kommer med råd til partene
- Mekler foreslår forlik etter foreslåtte løsninger fra parter

2) Den *paternalistiske strategien* kan beskrives med følgende punkter:

- Mekler foreslår løsninger og uttrykker egne vurderinger
- Mekler er evaluerende
- Mekler spør partene om de ønsker å inngå kompromiss
- Mekler holder diskusjonen til det emnet det mest trolig kan inngås forlik om
- Mekler oppfordrer partene til å forsøke å finne en løsning
- Mekler informerer om hvordan tilsvarende saker har blitt løst tidligere

3) Den *aggressive teknikkens* kjennetegner:

- Evaluerende
- Det holdes ofte særmøter
- Partene kan føle seg presset til å ta stilling til noe
- Det legges press på de som er dårlig forberedt
- Krever et oppgjør selv om rettsreglene ikke pålegger dette

4) Kjennetegner ved den *klientorienterte teknikken*:

- Evaluerende
- Mekler forsøker å ”oppdra” partene
- Mekler legger frem forslag til forlik
- Mekler observerer partene og berømmer han/henne når gode forslag blir lagt frem
- Påpeker ovenfor partene hvilke styrker og svakheter de har i sin sak
- Snakker personlig med partene for å overtale han/henne til å akseptere noe.

3.5 De alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene

3.5.1 Innledning

Ved intervju med mennesker som hadde vært part i jordskiftesak hvor det ble forsøkt meklet, ble domstolsystemet i flere tilfeller tatt opp som tema. For å belyse sine erfaringer med jordskifteretten, reflekterte de rundt sine oppfatninger av blant annet hva som skilte jordskifteretten fra de alminnelige domstolene. Hvor god innsikt informantene hadde i domstolene og deres funksjoner, varierte sterkt. Det viste seg likevel å være et tema som de fleste hadde en formening om. Med utgangspunkt i at informantene helt klart var nysgjerrige på hva de egentlige forskjellene på de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene var, har jeg valgt å gi en kort og forenklet fremstilling av domstolene. Det fremgår også av utviklingen av jordskifterettens kompetanse i grensegangssaker (se vedlegg 6), at det gjennom tiden har vært mye diskusjon rundt hvor mye myndighet jordskifterettene skulle ha i juridiske spørsmål. Med stadig endring i lovgivningen kan det sies at jordskiftedomstolenes kompetanse har nærmet seg rollen til de alminnelige domstolene. Jordskifterettens virkeområde har blitt utvidet gjennom endring i både jordskifteloven og i annen lovgivning (se vedlegg 6).

3.5.2 Særdomstoler

I artikkelen til Tor Langbach (2012, s. 36) om ”*jordskiftedomstolene og de alminnelige domstolene- likheter og ulikheter*”, betegnes en særdomstol som: ”...en domstol med en definert saklig begrenset kompetanse”. Jordskifteretten blir ansett som den praktisk viktigste særdomstolen i Norge. I dag tas det utgangspunkt i at jordskifteretten var å betrakte som domstol fra loven av 1857 (se vedlegg 6). I § 2 i domstoloven blir særdomstoler gitt domsmyndighet på et avgrenset rettsområde. Kompetansen tillagt særdomstolene må forstås å være positivt avgrenset ved lov, da en tvist bare kan legges til særdomstoler når det foreligger

hjemmel for dette. Såfremt ikke annet fremgår av lov, gjelder domstollovens bestemmelser for særdomstolene. Dette gjelder likevel ikke Riksretten. Domstolprinsipper som habilitetsregler, fristavbrytelser og rettergangsstraff vil på lik linje med de alminnelige domstolene gjelde for særdomstolene, gitt at ikke noe annet er bestemt (Bøhn, 2013, s. 38). Det følger av domstoloven § 2 første ledd at jordskiftedomstolene er særdomstoler. Med jordskiftedomstolene menes etter gjeldende jordskiftelov jordskifteretten, samt jordskifteoverrettene som første ankeinstans for beslutninger fattet av jordskifteretten. Det må imidlertid nevnes at ordningen med jordskifteoverrettene som en av to mulige instanser for anke på avgjørelser fattet av jordskifteretten, ved ny jordskiftelov vil forandres. Det vil si at det ved forslag til ny jordskiftelov i 2013 ble bestemt en endring i rettsmiddelordningen.

3.5.3 Rettsfastsettende saker og rettsmiddel

Det formelle resultatet i en rettsfastsettende sak kan være forlik formulert som et rettsforlik, en avtale, eller en beslutning i form av rettsfastsettende vedtak. Dette er omtalt i delkapittel 3.4.2. Disse stiller seg svært forskjellig hva angår rettsmiddelbruken, og er derfor verdt å nevne noe om her.

Rettsmiddelordningen i jordskifteretten er tosporet. Rettslige og prosessuelle spørsmål angripes ved anke til lagmannsretten. I sakene som jeg har undersøkt er det normale å rette anke til lagmannsrettene, såfremt partene er misfornøyd med dom etter gjeldende jordskiftelov § 17, og rettsfastsettende vedtak jf. gjeldende jordskiftelov § 17a. Anke som angår saksbehandling og lovanvendelse rettes helst til lagmannsrettene. I gjeldende jordskiftelov § 61 finnes regler for hvor anken skal rettes. I gjeldende jordskiftelov § 61 siste ledd fremgår det at det ankes til jordskifteoverrettene i tilfeller som ikke faller inn under bestemmelsens tredje ledd bokstav a til h.

Det er behov for forenkling og forbedring på kvaliteten av overprøvingen både med tanke på kostnader for samfunnet, og rettssikkerheten. Et sporvekslingsproblem har blant annet vært at det er lett for å rette en anke til feil domstol. Slike feil kan oppleves som både tidkrevende og ressurskrevende for partene og domstolene. Det tosporede systemet kan forstås å ha skapt en generell uryddighet. Med *lov av 21 Juni 2013 nr.100 om fastsetjing og endring av eigheds- og rettshøve på fast eiendom m.m (jordskiftelova)*, blir jordskifteoverretten slått sammen med lagmannsretten til én ny domstol. Det sentrale rettsmidlet blir da anke til lagmannsretten, men lagmannsretten vil bli satt sammen forskjellig etter anke over ulike avgjørelser, og etter hva

kravet om prøving angår, jf. ny jordskiftelov §§ 8-7 om ”samansetjinga av lagmannsretten” (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 480). Etter ny jordskiftelov fjernes tosporingen. Videre blir det i ny jordskiftelov § 8-1 annet til femte ledd satt ned ulike prosessformer, alt etter hva kravet om prøving gjelder. Prosessen vil avhenge av typen sak, som igjen vil gi føring for rettsmidler, rettens sammensetning, avgjørelsesformer og saksbehandlingsregler. Lagmannsretten må ha anledning til å bruke virkemidlene som er hjemlet i jordskiftelova når de skal behandle en anke (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 476). Forslaget til ny jordskiftelov § 8-1 bygger noe på gjeldende jordskiftelov §§ 61 og 63 tredje ledd. Ved anke over avgjørelser fattet av jordskifteretten vil lagmannsretten etter ikrafttredelse av ny jordskiftelov i 2016, få ansatt ”jordskiftelagdommer”. I henhold til lovforslaget § 9-7 nr. 1 domstollova med ny § 62a skal lagmannsretten også ha personale med jordskifteteknisk kompetanse (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 483).

3.5.4 Ulikheter og likheter mellom de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene

Den saklige kompetansen som tillegges jordskifterettene skiller seg fra de alminnelige domstolenes saklige kompetanse. Til motsetning fra de alminnelige domstolene, kan jordskifterettene bare behandle saker som lovgivningen særlig tillegger dem (Ravna, 2007, s. 223). I tillegg til at domstoloven gjøres gjeldende for jordskiftedomstolen, gjelder til en viss grad også annen lovgivning i allmennprosessen for jordskifterettene. Dette befatter blant annet tvisteloven, som behandler tvistemålsspørsmål, jf. gjeldende jordskiftelov § 97. Med utarbeidelsen av gjeldende jordskiftelov § 97 var det et ønske om å oppnå en mer samordnet rettergangslovgivning mellom jordskifterettene og de alminnelige domstolene (Austenå & Øvstedal, 1994, s. 336). Jeg har utarbeidet en oversikt der likheter og ulikheter mellom de to domstolene presenteres. Dette er en forenklet fremstilling, der elementer som er av relevans for denne oppgaven er vektlagt.

Likheter mellom de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene	
<i>De alminnelige domstolene</i>	<i>Jordskiftedomstolene</i>
1. Har kompetanse til å behandle saker i tvist om eiendomsgrenser (Langbach, 2012, s. 39).	1. Har kompetanse til å behandle saker i tvist om eiendomsgrenser, jf. jordskifteloven § 17.
2. Rettsmekling er innført som et alternativ til modell for konfliktløsning, jf. tvisteloven kapittel 8.	2. Rettsmekling er innført som en alternativ modell for konfliktløsning(men dette gjelder bare for grensefastsetting, jf. jordskiftelova § 88 og rettsutgreiing jf. jordskiftelova § 88a i
3. Det kan foretas ordinær mekling i	

hovedforhandling (Langbach, 2012, s. 40).	jordskifterettene), jf. jordskifteloven § 89b og tvistelovene kapittel 8. 3. Det kan foretas ordinær mekling i rettsmøter i grensegangssaker og rettsutgreiingssaker. (Langbach, 2012, s. 40).
Ulikheter mellom de alminnelige domstolene og jordskiftedomstolene	
<i>De alminnelige domstolene</i>	<i>Jordskiftedomstolene</i>
1. Generell saklig kompetanse 2. Tvist må foreligge for at retten skal behandle krav om grensegangssak 3. Kan ikke etablere nye rettigheter for en part. Kan ikke endre eiendoms- og bruksrettsforhold (Langbach, 2012, s. 39) 4. Tingretten vurderer ikke om kostnader og ulemper blir større enn nytten, før saken blir tatt inn for domstolen (Langbach, 2012, s. 39) 5. Sjeldent selvprosederende parter (Langbach, 2012, s. 40) 6. Sjeldent svært mange parter (Langbach, 2012, s. 40) 7. Sak begynner med at saksøker legger inn stevning. Motpart inngir tilsvær. Det avholdes saksforberedende rettsmøte. Hovedforhandling gjennomføres, parter er tilstede, bevisfremlegging og vitneavhør. Dom avsies. (Langbach, 2012, s. 40) 8. Avklarer ikke spørsmål av ikke-juridisk karakter. Dette blir en oppgave partene selv må søke å finne svar på, eksempelvis ved å føre vitner og sakkyndige. Partene må selv betale for denne hjelpen, ofte blir tapene part pålagt alle kostnader (Langbach, 2012, s. 40)	1. Saklig kompetanse uttrykkelig gitt domstolen gjennom lovgivning 2. Tvist behøver ikke foreligge for behandling av krav om grensegangssak. Uklare grenser er nok, jf. jordskifteloven § 17a. 3. Kan etablere nye rettigheter for en part. Kan endre eiendoms- og bruksrettsforhold, jf. gjeldende jordskiftelov § 2, forutsatt at vilkårene i gjeldende jordskiftelov §§ 3 bokstav a og b er oppfylt 4. Foretar en foreløpig vurdering av om noen lider tap i de <u>rettsendrende</u> sakene. Er ikke ikke-tapsgarantien oppfylt fremmes heller ikke saken (Langbach, 2012, s. 39) 5. Ofte selvprosederende parter (Langbach, 2012, s. 40) 6. Kan være svært mange parter (Langbach, 2012, s. 39) 7. Kan foreta omfattende utredningsarbeid når de jobber med saken. Kan være behov for arbeid tett opp mot ulike forvaltningsorgan. Noen ganger må retten avvente slikt arbeid pga. behov for vedtak i andre organ. (Langbach, 2012, s. 40) 8. Ingeniører ansatt ved jordskifterettene foretar utredninger. Teknisk arbeid som registrering og innmåling av nye grenser, samt utsetting av disse, er oppgaver lagt til ingeniørene. De lager dessuten skifteplanforslag og kart som brukes i sakene (Langbach, 2012, s. 40)

Figur 4: Egen fremstilling som bygger på "Jordskiftedomstolene og de alminnelige domstolene- likheter og ulikheter" (Langbach, 2009)

Kapittel 4. Presentasjon av sakene

4.1 Innledning

I denne delen av oppgaven gir jeg en kort presentasjon av sakene. Formålet med å presentere sakene er å gi et innblikk i hvilken rammer meklingen foregikk innenfor, og hvordan eiendomsforholdene i de ulike sakene var. Av etiske hensyn legges det ikke ved kart med gårds- og bruksnumre, eller andre opplysninger som kan identifisere partene. Etter at det har blitt gitt en kortfattet fremstilling av hovedtrekkene i eiendomsforholdene og rettsutgreiingssakene, gis det en gjennomgang av grensegangssakene. Opplysningene som legges frem har blitt fremskaffet dels gjennom å studere rettsbøker, og dels gjennom intervju og befaring av områdene. Informasjonen som ble hentet frem gjennom intervju og befaring, må forstås å være empiri. Selv om en liten del av empirien jeg har skaffet blir lagt frem i denne delen, er det i oppgavens del 5 empirien i hovedsak blir presentert og drøftet.

4.2 Eiendomsforholdene

4.2.1 innledning

Innledningsvis er det nødvendig å klargjøre meningsinnholdet i termen *"eiendomsforhold"*. Det kan sies at termen omfatter de tre elementene *"eiendomsstruktur"*, *"eierstruktur"*, og *"rettighetsstruktur"*. Mens eiendomsstrukturen gjelder eiendommenes egenskaper, eksempelvis størrelse og form, gjelder eierstrukturen kjennetegn ved eierne av eiendommene. Eiere kan være fysiske personer, juridiske personer, menn såfremt som kvinner, eller offentlige eller private personer. Til slutt må rettighetsstrukturen forstås som rettene en eier har til eiendommen. Det må imidlertid skilles mellom de som eier eiendommen, og de som er rettighetshavere. Rettighetshavere kan sies å eie en bruksrett (Sevatdal & Sky, 2003, s. 6-7).

4.2.2 Eierstrukturen

Av de totalt 17 informantene, var det bare en offentlig person som ble intervjuet, resten var privatpersoner. Det må imidlertid nevnes at jeg forsøkte å komme i kontakt med flere offentlige personer, da de i noen saker var sentrale parter. Ønsket om å intervju offentlige personer i tillegg til privatpersoner, kan begrunnes med at jeg for det første ønsket å få et helhetlig inntrykk av saken ved å intervju flere parter fra samme sak. For det andre kan det tenkes at offentlige og private personer opplever det å være part i en sak der det mekles i ordinært møte, noe forskjellig. Det lot seg dessverre ikke gjøre å komme i kontakt med de

fleste offentlige personene, da de i stor grad var opptatt. Det er i denne forbindelse verdt å nevne at når de offentlige etatene er ferdig med sin jobb for dagen, da kan de dra hjem, og de kan og bør glemme saken til neste arbeidsdag. Dette vil ikke på tilsvarende måte være tilfellet for en privatperson som er involvert i en sak, normalt sett. En part som jeg var i kontakt med sa: *”For meg er denne eiendommen livet, og mye står på spill. For de andre er dette bare en jobb”*. Det kan sies at det stilles visse krav til de offentlige personene til å opprettholde en viss moral, og opptre på en profesjonell måte. Det fremkom av intervjuene med privatpersoner som hadde vært part i jordskiftesak som det ble meklet i, at det i flere tilfeller, og i flere av sakene, var et noe uheldig møte mellom privatpersoner og de offentlige personene. Dette gjaldt både i saker der private personer og offentlige personer var part, og i saker der private personer på annet vis hadde forholdt seg til det offentlige i forbindelse med saken.

Både kvinner og menn var tilstede under mekling som ble gjennomført i forbindelse med sak for jordskifteretten. Det var en overvekt av menn som var parter. Det var likevel noen kvinner tilstede når det ble foretatt mekling, som part i sak. Av det totale antallet på 17 informanter, var bare tre stykker kvinner.

4.2.3 Rettighetsstrukturen i rettsutgreiingssaker

Det var nettopp rettighetsstrukturen som var gjenstand for kravene om rettsutgreiingssak for jordskifterettene. Det skulle i disse sakene forsøkes å finne en minnelig løsning på hvilke rettigheter den enkelte part i sakene hadde til et område. I flere av sakene gjaldt tvisten eller usikkerheten rett til bruk av privat adkomstvei. I noen saker ønsket partene å få en avklaring av hvem som hadde rett til båtplass og rettigheter til brygge. I en sak var det dessuten et ønske om å få avklart hvilke rettigheter de individuelle partene hadde i et sameie i et fjørestykke.

4.2.4 Grensegangssakene

I grensegangssakene som ble undersøkt, varierte omfanget av sakene fra å gjelde grenselinjer på 30 meter, til grenselinjer som til sammen utgjorde hele 1 kilometer. Flere av partene understrekte at saken de hadde vært part i hadde vært små saker. En part forklarte at saken han hadde vært part i, som gjaldt en omtvistet grenselinje på 30 meter, hadde blitt omtalt som en *”ubetydelig sak”*. Parten var i utgangspunktet enig i at det var små arealer å stride om, da avviket mellom de to partenes påstander hva angikk grenselinjen, på det meste var 50 cm.

Kapittel 5. Empiri og tilhørende drøfting- Analyse

5.1 Innledning

I denne delen av oppgaven presenteres empirien. Empirien ble innhentet ved intervjuer. Jeg har utarbeidet underproblemstillinger, de er ment å konkretisere hovedproblemstillingen. Det nevnes igjen at hovedproblemstillingen er:

Hvordan oppleves det å være part i rettsfastsettende saker når det foretas ordinær mekling i jordskifterettene?

Underproblemstillingene er vide, og åpner for diskusjon. Jeg har derfor valgt å drøfte underproblemstillingene i samme del som empirien legges frem. Etter en helhetsvurdering mener jeg at en sammenslåing av empiri og drøfting vil gi fine overganger i oppgaven, og dermed en godt strukturert tekst. På denne måten får jeg også bedre frem hvor de ulike temaene fra teoridelen er relevant. Underproblemstillingene må leses i sammenheng med hverandre. Til sammen er de ment å gi et helhetlig inntrykk av partenes opplevelser når det mekles i rettsfastsettende saker, sett i lys av de institusjonelle rammevilkårene. Underveis vil jeg også gjøre en sammenligning mellom undersøkelsesoppleggets funn, og tidligere forskning.

5.2 Ble partene gjort kjent med spillereglene og prosedyrevalg i mekling?

5.2.1 Innledning

Dommere kan i utgangspunktet selv velge hvordan meklingen skal gjennomføres, både når det gjelder teknikken de velger å bruke, og prosedyrevalg. Hva som er tillatt begrenses likevel av etiske retningslinjer (Mykland, 2007, s. 468). Med utgangspunkt i intervjuene fra studien, gis det en oversikt over meklers evne til å informere partene om spilleregler og prosedyrevalg i mekling. Det må innledningsvis nevnes at dommer har hatt meklerrollen i de sakene jeg har undersøkt.

Slik jeg forstår det av Mykland (2007, s. 468) er prosedyrevalg for mekling studert mye ved tidligere forskning. Det må likevel nevnes at det ser ut til at disse studiene de siste årene i stor grad har dreiet seg rundt rettsmekling, og ikke i like stor grad om mekling i ordinær saksbehandling. Det må understrekes at Rognes og Sky gjennomførte et forskningsprosjekt om ordinær mekling som ble avsluttet i 1996, og at det ble forsket på denne typen mekling i

årene frem til rettsmekling ble innført (Rognes & Sky, 1999, s. 75-81). Rognes og Sky skilte mellom meklings teknikker ”logiske strategier”, ”paternalistisk strategi”, og ”aggressiv og klientorienterte teknikker”. Det var den logiske strategien som ble mest benyttet av jordskifterettene i undersøkelsen som ble gjennomført i 2012 (Rognes & Sky, 1999, s. 80). På grunn av det store fokuset på rettsmekling etter det ble innført prøveordning om dette i 2007, kan det spekuleres i om meklings i jordskifterettens ordinære saksbehandling har blitt satt i skyggen av rettsmekling. Dommere har blitt lært opp i regler og mulige handlingsmåter til de skal rettsmekle, men hvordan opptrer de når det foretas ordinær meklings? Det kan tenkes at prøveordningen med rettsmekling har gjort dommerne bedre forberedt til situasjoner der det skal mekles i ordinær saksbehandling. På den andre siden kan det tenkes at dommer tar på seg en mindre aktiv rolle som mekler, da ordinær meklings i jordskifterettene ikke er noe nytt, og kanskje ikke like spennende som rettsmekling. Mekling i ordinær saksbehandling har dommerne kanskje foretatt så mye av, at de har gode eller mindre gode rutiner på dette området. Funnene jeg har gjort blir til slutt i dette delkapitlet drøftet opp mot noen elementer i studien Solfrid Mykland gjorde om ”*Hvorfor problemet er løsningen: rettsmekling i innledende fase*” (Mykland, 2007, s. 468-482).

For oversiktens skyld fremstilles partene i oppgaven som ”*part nr.1, part nr. 2..., part nr. 17*”. Da noen parter svarte svært utfyllende på spørsmålene som ble stilt, og andre svarte kortfattet, er svarene fra enkelte parter mer begrunnet i oppgaven enn andres.

For å vurdere i hvor stor grad det ble informert om meklings og hvilken betydning informasjonsdelingen hadde for opplevelsene partene satt igjen med i etterkant av saken, ble det tidlig i intervjuet stilt spørsmål om dette. I intervjuguiden er spørsmålene markert som spørsmål 2 og 3:

Spørsmål 2: Ble du informert om hva meklings ville bety i denne saken?

Spørsmål 3: Ble du informert om prosedyrene som blir brukt ved meklings?

Spørsmålene ble videre spesifisert med underpunkter, som var ment å hjelpe partene til å forstå spørsmålene dersom de skulle være uklare.

5.2.2 Ble du informert om hva mekling ville bety i denne saken?

Det ble utarbeidet seks underpunkter til spørsmålet som angikk om partene ble informert om hva mekling ville bety i den enkelte sak:

1. Rimeligere enn dom
2. Få en avslutning på saken
3. Bedre relasjonene mellom partene
4. Kontroll over utfallet
5. Kreative løsninger
6. Frihet til å avbryte meklingen

Det fremgikk av rettsbøkene jeg studerte at det hadde blitt gjennomført mekling, eller forsøk på mekling i ordinær saksbehandling. Når jeg ringte partene for å spørre om de ønsket å delta som informanter i studien, viste de til informasjonsbrevet jeg tidligere hadde sendt dem (se vedlegg 3). Flere sa at de gjerne kunne møte til intervju, men at det ikke ble meklet i saken de hadde vært part i. Det viste seg likevel at det hadde blitt meklet, eller blitt forsøkt meklet, men at ikke alle partene var bevisst hva som mentes med mekling. Noen parter fortalte at det ikke hadde vært involvert noen meklingsnemd. Jeg forsøkte å forklare partene at dommer kan søke å klarlegge mulighetene for at partene enes om en løsning, og da kom de gjeldende partene på at de hadde blitt informert om mekling. De forstod først da at det hadde blitt meklet under sakens gang. Andre parter var fullt klar over at mekling hadde funnet sted.

Det ble i innledningen til dette kapitlet (5.2.1) nevnt at mekler selv velger hvordan meklingen gjennomføres, så lenge det gjøres innenfor gjeldende etiske retningslinjer. De ulike prosedyrene som meklerne valgte å benytte seg av, førte til ulik informasjonsutveksling fra de forskjellige sakene det ble meklet i, i min undersøkelse. For mekler som skulle assistere forhandlingene kunne det tenkes å være utfordrende å skulle avgjøre hvilken informasjon han/hun skulle gi til ulik tid i prosessen, og hvor mye informasjon som var nødvendig. For å få et inntrykk av i hvor stor grad meklerne informerte om mekling og dens betydning i den enkelte sak, spurte jeg partene om deres oppfatning av dette. De utdypet svarene sine med å uttrykke sine meninger om hvorvidt de selv ble godt nok informert eller ikke, sett i lys av den saken de var part i. Formålet med dette spørsmålet var å avdekke hvilke behov det er for god informasjon om dette temaet, og om partenes syntes at dette behovet ble tilfredsstilt. Det viste

seg igjen at hvorvidt mekler var flink eller mindre flink til å informere, spilte en sentral rolle for hvilke opplevelser partene satt igjen med i ettertid av meklingen.

Av intervjuene kom et tydelig skille mellom meklerne frem. Det ene ytterpunktet var meklere som informerte dårlig, og det andre ytterpunktet var de som informerte svært godt. Det kan så stilles spørsmål om hva partene mente med *"dårlig informasjonsdeling"* og *"god informasjonsdeling"*. Et kjennetegn på det som partene betraktet som dårlig informasjonsdeling, var meklere som ikke informerte om noen av underpunktene: 1) At et forlik kunne være rimeligere enn dom, 2) man kunne få en raskere avvikling av saken, 3) partenes relasjoner til hverandre kunne tenkes å ivaretas i større grad enn ved domsavsigelse, 4) partene kunne i større grad kontrollere utfallet enn ved dom, 5) det kunne legges til rette for kreative løsninger og 6) at partene stod fritt til å avbryte meklingen når de måtte ønske det.

Part nr. 1 beskrev en mekler som informerte dårlig, og sa: *"informasjon om mekling i jordskifterettene er langt fra allmennkunnskap, og det stilles høyere krav til at mekler informerer partene"*. Ved å bli dårlig informert mente denne parten at han fikk et dårlig utgangspunkt for å kunne inngå et rettsforlik, og samtidig ivareta sine rettslige interesser, da han blant annet var usikker på hva et rettsforlik ville bety i denne saken. I det andre ytterpunktet fant man de partene som var svært fornøyd med informasjonen de fikk av mekler. Part nr. 2, som var svært fornøyd, beskrev en mekler som startet møtet med å skape et forhold til partene ved å kommunisere med dem. Mekler forsøkte å motivere partene til mekling. Videre avmystifiserte mekler mekling ovenfor partene, ved å forklare dem hvordan en eventuell meklingsprosess ville foregå. Mekler hadde opplyst partene om hvilken rolle han/hun selv spilte i prosessen, og stilte spørsmål om noen hadde innvendinger på det som hadde blitt sagt, eller om noen hadde spørsmål. Etter at mekler hadde etablert kontakt med partene, hadde han/hun forsøkt å skape et godt forhandlingsklima. I noen tilfeller hadde det oppstått dårlige følelser mellom partene, og dette førte igjen til et dårlig miljø. Mekler hadde da forsøkt å skape tillitt mellom partene ved å løse små grunnspørsmål, som videre kunne bidra til å lette på det dårlige klimaet. Mekler som viste at han/hun hadde kompetanse på feltet, skapte høy tillitt blant partene. Et annet interessant tilfelle, som part nr. 2, part nr. 5 og part nr. 10 uavhengig av hverandre påpekte, var at det var spesielt tillitsskapende at landmåler var med å påvise grenser i feltet, eller hadde gjort det i forkant. Part nr. 2 sa: *"samarbeidet mellom dommer og landmåler var imponerende, dette samarbeidet skapte spesielt stor tillitt til jordskifterettens arbeid"*. Informasjonen som hadde

blitt gitt hadde vært tydelig og grei, og mekler hadde blant annet spurt partene om de aksepterte et forsøk på mekling og dermed eventuelt en meklet løsning. Hva en meklet løsning innebar, ble videre forklart. Spesielt en av sakene som ble undersøkt skilte seg ut. I denne saken hadde mekler vært svært flink til å informere partene, og samtlige parter var fornøyd med informasjonen gitt både på ordinært møte og på selve befaringen. Part nr. 14, som hadde en historie med rettssaker, hadde fortalt at dersom han hadde visst at jordskifteretten hadde den kompetansen som den har, hadde han henvendt seg til den tidligere. Det viste seg å være en nær sammenheng mellom meklers evne til å informere, og evnen han/hun hadde til å til å skape tillitt. Gjennom god informasjonsflyt fikk partene tillitt til mekler. Part nr. 2 ønsket å oppsummere jordskifterettens virksomhet med to ord: *”Tillitsskapende”* og *”konfliktdempende”*.

Det er til nå nevnt to ytterpunkt, der dårlig informasjonsdeling er det ene ytterpunktet, og svært god informasjonsdeling er det andre ytterpunktet. Slik jeg forstår partenes beskrivelser befant informasjonsdelingen seg hverken på det ene eller andre ytterpunktet, men på et mellompunkt mellom disse. I tilknytning til fem av ti saker som ble undersøkt fortalte partene at mekler hadde informert om at et forlik kunne spare partene for kostnader, og minnet partene på at en minnelig løsning kunne være et godt alternativ til dom. I tre av sakene hadde det blitt informert om at en meklet løsning kunne skape en bedre relasjon mellom partene enn dersom det ble avsagt dom. I åtte av sakene hadde det blitt stilt spørsmål om partene ønsket å komme frem til en minnelig løsning. At en meklet løsning kunne være tidssparende for både retten og partene hadde blitt nevnt i bare tre av sakene. Part nr. 11 antydte at han ikke syntes det var nødvendig å informere om at en meklet løsning ville være tidssparende for retten, da han mente det var uvesentlig når det var partenes og ikke rettens interesser som skulle avdekkes. De resterende underpunktene til spørsmål 2 i intervjuguiden, fortalte partene at det i liten eller ingen grad ble informert om.

Det er imidlertid verdt å nevne at det ikke er sikkert at partene hadde kontroll på alt det ble og ikke ble informert om, da det kan oppleves tyngende å være part i en sak. Mange av partene svarte noe uklart på spørsmålene som angikk informasjon fra mekler. Part nr. 16 svarte blant annet at han hadde blitt informert om dette, men utover det ikke var kjent med betydningen av mekling. Det er absolutt mulig at mekler hadde informert om mer enn det partene kunne gjengi av informasjon som de hadde mottatt, dette sa også flere av partene under intervjuene.

Oppsummering

Det viste seg av de ulike sakene at det var til dels stor forskjell på hvordan meklerne tilnærmet seg konflikten eller de usikre eiendoms- og bruksrettsforholdene. Meklerne som viste faglig bredde når han/hun meklet, skapte tillit. Det gjorde også de meklerne som var dyktig til å informere om mekling, og om hva mekling ville ha å si i de spesifikke sakene. Den totale vurderingen av hvor godt informert partene mente de hadde blitt, var god, men med noen unntak.

5.2.3 Ble du informert om prosedyrene som blir brukt ved mekling?

Partene jeg intervjuet hadde varierende erfaringer med hvor mye meklerne informerte om prosedyrene som blir brukt. Med "*prosedyrene*" vises det her til fremgangsmåten som blir brukt ved mekling. Det kommer tydelig frem av tidligere drøfting at meklerne valgte å benytte noe ulike fremgangsmåter (Se kapittel 5.2.2).

I likhet med spørsmål 2 i intervjuguiden, ble det utarbeidet underpunkter til spørsmålet om informasjon om prosedyrene som blir brukt ved mekling. Dette spørsmålet er markert som spørsmål 3 i intervjuguiden. Underpunktene var som tidligere nevnt ment å være et hjelpemiddel for partene til å svare på spørsmålene i tilfelle de skulle være uklare:

1. Å definere konfliktens tema/det som skal behandles
2. Alternativet til avtale
3. Ankemuligheter

Part nr. 1 uttrykte tydelig at mekler hadde vært sløv til å informere om prosedyrene i saken, og part nr. 16 forklarte at det ikke hadde blitt gjennomført noen systematisk fremlegging av forløpet. Partene som var misfornøyde med informasjonen om prosedyrene, var helt klare i sin sak på at de savnet denne typen informasjon. Manglende informasjon om prosedyrene medførte en konstant spenning over hva neste trinn i prosessen ville være. Det kan tenkes at dette bidro til å skape et anspent klima blant partene, og det kan spekuleres i om dette igjen førte til at de brukte mye tanker og krefter på uavklarte spørsmål angående prosedyrene. Det kan formodes at det var vanskelig for mekler å avdekke en positiv forhandlingssone dersom partene ikke var innforstått med hva som ventet dem i prosessen. Part nr. 16 påpekte at han ble forvirret når han helt uforberedt måtte ta stilling til om han ville inngå et rettslig forlik, og i så fall skrive under på dette umiddelbart. I dette tilfellet kan det tenkes at god informasjon

om prosedyrene som blir brukt ved mekling kunne forberedt parten på at alternativet til avtale, i tillegg til dom, kunne være rettsforlik. Part nr. 4 sa noe lignende, men tilføyde at grunnet lite informasjon om fremgangsmåten ved mekling, hadde han skrevet under på et forlik han anså som kanskje ett av de største feilgrepene han hadde gjort på lenge.

Til nå har jeg presentert synet på informasjon om prosedyrene brukt ved mekling, sett fra ståstedet til de misfornøyde partene. En må ikke glemme at det var flere som var fornøyd enn misfornøyd med informasjonen de mottok fra mekler på dette området. Det kan i tillegg til å skille mellom *fornøyde* og *misfornøyde parter*, legges til en gruppe parter som er å betrakte som *delvis fornøyde parter*. Partene skilte i sine svar, på både spørsmål 2 og 3 i intervjuguiden, mellom *informasjon gitt i møtet før befaring* og *informasjon gitt på befaring*. Siden flere av partene ikke kunne minnes informasjonen de ble gitt, kan det ikke gis en helhetlig og oversiktlig presentasjon av hvor mange som mente de mottok informasjon før befaring, og de som mente de ble informert på befaringen. Fem av partene sa at de ikke kunne huske å ha blitt informert om mekling. Om partene ikke kan huske informasjonen fordi de faktisk ikke ble informert, eller om det var fordi de ikke fulgte nøye nok med når informasjonen ble gitt, er vanskelig å vite. Det kan uansett tenkes at mekler må være veldig klar i språket når han/hun skal gi denne typen informasjon, eventuelt gi den skriftelig. Det må også nevnes at det viste seg å være en nær sammenheng mellom de partene som husket informasjonen som ble gitt, eller savnet informasjon, og de som var spesielt opptatt av sakens utfall. Dette viste igjen at de partene som var godt forberedt til møtet, også var de som husket mest av informasjonen som ble gitt. Noen parter sa at de hadde vært på domstolsadministrasjonens hjemmeside og lest om jordskifteretten og om hvordan saksgangen kan legges opp. På denne måten kan man si at det i tillegg til at det stilles krav til at mekler informerer, stilles krav til forberedte parter for at partene skal kunne styre utfallet av saken i ønsket retning. Det kan likevel ikke forventes at partene skal ha kontroll på prosessen, men det viste seg likevel å være en fordel for dem som hadde det. Fire av de sytten partene jeg intervjuet sa at de var tilfreds med informasjonen de ble gitt. To parter uttrykte misnøye med meklers informasjonsdeling, og seks av partene var delvis fornøyd.

For de fleste var det å være part i rettssak noe nytt, og det var mange elementer å forholde seg til på en gang. To av partene, som også hadde vært part i sak for jordskifteretten tidligere, sa at de hadde langt større forståelse for informasjonen som ble gitt i denne saken enn da de var part for første gang. Dette begrunnet de med at de hadde lært mye av å være i sak tidligere, og

at de gjennom den erfaringen hadde blitt gjort kjent med hvordan en saks forløp kunne være. Av de to partene som mente de hadde blitt kjent med prosedyrer brukt ved mekling, ved at de hadde vært part i sak tidligere, var en av dem fornøyd med informasjonen som ble gitt i den siste saken han hadde vært part i. Den andre parten sammenlignet den siste saken med den tidligere saken, og sa at det i den tidligere saken hadde blitt informert bedre. Han var dermed delvis fornøyd med informasjonen som ble gitt om prosedyrene i den siste saken.

Det var noen variasjoner i partenes erfaringer med informasjon som ble gitt om prosedyrene brukt ved mekling. I noen saker hadde mekler informert i møtet før befaring, i andre saker hadde mekler informert under befaringen, og i et tredje tilfelle hadde mekler informert gjennom hele sakens gang. Part nr. 11 mente at mekler hadde informert partene godt i møtet før befaring, parten sa:

” Innledningsvis i møtet før befaringen ble vi blant annet informert om at hvis mekling ikke førte frem, ville dommer skrive dom. Videre forklarte han hva domsavsigelse ville bety i denne saken, deriblant om kostnadene som kunne følge med saken ”.

Part nr. 5 svarte følgende på spørsmålet om informasjon om prosedyrer brukt ved mekling: ” Ja. Dette ble spesielt forklart under befaringen ”. Part nr. 2 var blant de partene som mente at dommer hadde vært flink til å informere gjennom hele saksgangen. Når jeg spurte om han ble informert om prosedyrene som ble brukt ved mekling, svarte parten:

”Ja. Dommer informerte om dette på en veldig ryddig og grei måte. Dommer var hele tiden saklig og rolig, og minte oss på hva neste steg i prosessen ville være, selv om det ble godt informert om dette også i starten av møtet. Jeg sitter igjen med en veldig god opplevelse av både møtet og befaringen ”.

Oppsummering

Det viste seg å være forskjeller i mekleratferd hva angikk informasjonsdeling om hvilke prosedyrer som blir brukt ved mekling. De mest fornøyde partene beskrev en mekler som informerte presist, både i møtet før befaringen og på befaringen. Det kan ikke legges skjul på at flere parter ikke husket hvilken informasjon de ble gitt. Det ble avdekket en positiv sammenheng mellom partenes grad av forberedelse til møtet og evnen til å kunne gjenfortelle den informasjonen som ble delt.

5.2.4 En sammenligning med tidligere studier

Studien Solfrid Mykland gjorde viste at det var store forskjeller på måten informasjonen ble gitt på, og informasjonens innhold som ble gitt partene i introduksjonsforedraget til mekling (Mykland, 2007, s. 471- 474). Det viste seg også av mine undersøkelser at det var store variasjoner i informasjonens form og innhold mellom de forskjellige sakene. Mykland skriver at:

”Mange parter som møter til mekling er nervøse og konsentrerte i forhold til det som skal skje. Det kan derfor være utfordrende for mekler å nå frem med informasjonen som gis. Nettopp derfor kan man tenke seg at formen på introduksjonen kan være avgjørende for om det har effekt eller ikke”.

Dette sammenfaller godt med mine funn. Hele fem av sytten parter fortalte at de ikke kunne huske om det ble gitt noen informasjon, eller sa at: *” Noe ble sagt, men jeg husker ikke hva”*. Det må understrekes at studien til Mykland gjaldt rettsmekling, og studien min gjelder ordinær mekling. Mykland var observatør under innledningsmøtet, mens jeg har innhentet min informasjon gjennom intervjuer med parter. Hun konkluderte med at introduksjonen kunne være et viktig element for utvikling av tillitsforhold mellom parter og mekler. Det var flere av partene jeg var i kontakt med som antydte det samme, men til motsetning av undersøkelsen til Mykland, dreide mine undersøkelser seg om informasjonen som ble gitt gjennom hele sakens gang. Det er imidlertid verdt å nevne at det av flere parter ble påpekt at informasjonen som ble gitt på befaring burde blitt gitt tidligere. Det må i denne sammenheng nevnes at mekler under rettsmekling har en annen rolle en dommer under mekling i ordinært møte, jeg viser med dette til kapittel 3.4.2 og kapittel 3.4.3.

Flere av funnene jeg gjorde samsvarte godt med funnene Mykland gjorde, tross noe ulik teknikk tatt i bruk for informasjonsinnhenting. Ut fra partenes forklaring av hvor godt informert de ble i innledningen til møtet, ser det likevel ut til at partene ble noe bedre informert om rettsmekling i studien til Mykland. Mykland beskriver langt flere måter meklerne hadde informert på enn det partene i min undersøkelse gjorde. Hun skriver blant annet at partene ble fortalt om meklingens historie både internasjonalt og nasjonalt, og at mekler kunne ha en aktiv eller passiv stil (Mykland, 2007, s. 472). Det må likevel nevnes at Mykland studerte dette fenomenet, og observerte nettopp forskjellene i informasjonsdelingen.

Gode grunner taler for at partene jeg intervjuet ikke var like observante, og dette kunne heller ikke forventes av dem. Derfor er det med noe usikkerhet jeg påstår at det totalt sett var bedre informasjonsflyt i sakene det ble rettsmeklet i. Det må i denne sammenheng understrekes at informasjonsdelingen i stor gard var saksavhengig, og at det i noen tilfeller kan tenkes at det likevel ble informert like godt, eller bedre, i sakene der det ble foretatt ordinær mekling.

5.3 Hvor langt kan dommer veilede partene?

5.3.1 Innledning

Dette må leses i sammenheng med kapittel 3.4.2 om *ordinær domstolsbehandling*. Retten har *plikt* til å veilede partene i en sak. Det må innledningsvis nevnes at det skilles mellom materiell veiledning og formell prosessveiledning. Rettens plikt til materiell prosessledelse har som nevnt i oppgavens teoridel, sin hjemmel i tvisteloven § 11-5. Den formelle prosessledelsen har hjemmel i tvisteloven § 11-5 første ledd. Til samme tid som tvisteloven gir retten adgang, og til dels plikt til å veilede parter, skal retten påse at de ivaretar sin nøytralitet. Et viktig spørsmål er da hvor langt dommeren, som mekler, har adgang til å veilede uten at han eller hun blir inhabil. Det vises i denne sammenheng til domstolloven § 55 tredje ledd: *"En dommer er uavhengig i sin dømmende virksomhet. En dommer skal utføre sin dommergjerning upartisk og på en måte som inngir alminnelig tillit og respekt"*.

Dommeretikk gir føringer for hvordan dommer bør opptre, delvis eller helt uavhengig av rettsregler. Det finnes ikke nedskrevne regler som er gjort gjeldende for dommeretikk (Aasland m. fl., 2007, s. 16-17). Siden grensen mellom jus og dommeretikk kan være flytende, drøftes i denne fremstillingen både dommerens handlingsmønster, samt rettsreglene som kan tenkes å begrense dommerens handlingsfrihet. Det må i denne sammenheng nevnes at gode grunner taler for at mekler har større adgang til å drive aktiv veiledning i formell prosessveiledning, enn i materiell veiledning, grunnet habilitetsreglene.

5.3.2 Begrenser tvisteloven § 8-2 meklers veiledningsrolle?

Dette delkapitlet må leses i nær sammenheng med teorien i kapittel 3.4.4. Det må innledningsvis trekkes et klart skille mellom det å *"veilede"* og det å *"rådggi"*. Dersom dommer har påtatt seg rollen som rådgiver, kan han/hun etter tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum, raskt betraktes som inhabil. Av den nevnte bestemmelsen første ledd tredje setning følger det at: *"Retten kan ikke sette fram forslag til løsning, gi råd eller gi uttrykk for synspunkter som er egnet til å svekke tillitten til rettens upartiskhet"*. Denne bestemmelsen åpner imidlertid for diskusjon hva angår materiell veiledning. Det fremgår indirekte av

forarbeidene til tvisteloven at retten har anledning til nettopp å ”... *sette fram forslag til løsning, gi råd eller gi uttrykk for synspunkter...*”, med forbehold om at ”... *det gjøres på en måte som ikke er egnet til å svekke partenes tillitt til rettens upartiskhet*” (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 116). Det kan videre stilles spørsmål om hvorvidt dommer kan opptre upartisk, og slik unngå å svekke tillitten til partene når han eller hun veileder.

Jeg viser igjen til tvisteloven sin bestemmelse i § 8-2 første ledd tredje punktum. Denne regelen begrenser dommers adgang til, under ordinær domstolsbehandling, å sette frem betydelige forslag til løsning som signaliserer rettens oppfatning av saken. Dersom dommer skal veilede partene i materielle spørsmål innenfor rammene til tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum, kan det stilles spørsmål om nevnte meklerteknikker og meklerstrategier i delkapittel 3.4.4 kan benyttes. Det foretas først en vurdering av hvorvidt evaluerende snever, evaluerende bred, tilretteleggende snever eller tilretteleggende bred meklerrolle er egnet for veiledning i ordinær saksbehandling for jordskifterettene, i henhold til tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum:

Etter min oppfatning, kan ikke dommer holde seg innenfor en av de fire meklingskategoriene når han/hun veileder partene. Dette vil jeg begrunne med at det i alle de nevnte meklerrollene er noen elementer som kan oppfattes å fravike bestemmelsene i tvisteloven § 8-2 første ledd.

I den *snevre evaluerende* meklerrollen kan mekler eksempelvis foreslå løsninger med utgangspunkt i det partene har lagt frem. Noen kan fort oppfatte et forslag fra mekler som en domsprognose i rettsmekling (Kjelland-Mørde m. fl., 2008, s. 103), og trolig også i mekling i ordinært møte. Dette vil etter min mening også stride mot dommeretikken (Aasland m. fl., 2007, s. 16-17). På den andre siden kan trolig en opptreden der mekler kommer med forslag oppleves å være en god bidragsyter når partene skal utvikle mulige løsninger. Ideene mekler eventuelt skulle komme med, må i så fall komme i en form som passer situasjonen, og til riktig tid (Kjelland-Mørde m. fl., 2008, s. 103). Etter min oppfatning vil en ren evaluerende meklerrolle stride mot bestemmelsen om at retten skal ”... *gi uttrykk for synspunkter som er egnet til å svekke tilliten til rettens upartiskhet*”, og jeg vil dermed tro at mekler i et slikt tilfelle ville veiledet partene for langt.

Av den *evaluerende vide meklerrollen* følger det at mekler er mer opptatt av å skaffe seg selv informasjon, enn at partene holdes informert. Dette kan blant annet forklares med at denne

meklerrollen i stor grad legger til rette for mekling i særmøter, og at mekler tar ansvar for å utforme avtalen. Etter min vurdering vil en slik meklerrolle stride først og fremst mot prinsippet om kontradiksjon i de tilfellene der det holdes særmøter, og for det andre mot det faktum at mekler skal ha prosesskontroll og ikke beslutningskontroll (Se kapittel 3.3.1). Det fremgår dessuten av tvisteloven § 8-2 første ledd andre punktum at det ikke skal ”...holdes møter med hver part for seg...”, og da den evaluerende brede meklerrollen etter min oppfatning i stor grad fokusere på å avholde særmøter, mener jeg at denne rollen er lite egnet i ordinær mekling i jordskifteretten.

I en *tilretteleggende snever meklerrolle* tillegges særmøter på samme måte som evaluerende bred mekling stor vekt. Det må likevel nevnes at mekler kan tilrettelegge uten å ha særmøter, ved å i et gitt tilfelle for eksempel fortelle partene:

”Nå har dere markerte påstandene deres i marka. Dere ser at grensen uansett utfall (hvis retten velger en av påstandene) vil kunne bli upraktisk. Vi tar en ½ times pause og så kan dere diskutere om det er mulig å finne en mulig løsning før vi gjennomfører prosedyre”.

Mekler leser ikke stort i saksdokumenter, slik Riskin beskriver den tilretteleggende snevre mekleren. Etter min vurdering er det stort behov for at meklerne setter seg inn i saken, og forbereder seg godt til møtet med partene. En god grunn til dette er at mange som er part i sak for jordskifteretten velger å prosedere selv, og det kan ikke forventes at selvprosederende parter har like stor forståelse for sakens elementer som parter som blir assistert av advokater. Det stilles dermed, slik jeg forstår det, krav til at mekler har kjennskap til sakens elementer når de skal veilede selvprosederende parter (se kapittel 3.4.2).

Til slutt ble en *tilretteleggende bred meklerrolle* fremstilt i artikkelen til Riskin (1996, s. 32). Også i denne rollen er mekler tilbøyelig til å bruke særmøter mer enn fellesmøter. Denne meklerrollen hjelper også partene til å finne en mulighet til å utvikle seg eller endre seg. Jeg har litt problemer med å forstå hva Riskin mener med dette. Det kan kanskje tenkes at mekler veileder partene ved å for eksempel skape kunnskap om partenes underliggende interesser, og videre be dem om å tenke på alternative løsninger som kan ivareta disse interessene.

Fokus har til nå blitt rettet på årsakene til at de fire forskjellige meklerrollene *ikke* kunne brukes i ordinær mekling i jordskifterettene. Det må videre nevnes at det blir beskrevet flere

meklerteknikker i de ulike meklerrollene som trolig kan brukes, og som noen parter jeg har vært i kontakt med kan bekrefte at *har* blitt brukt. Etter min oppfatning kan kanskje den tilretteleggende meklerrollen passe best når mekler skal veilede i ordinær saksbehandling i jordskifterettene. Jeg mener at en tilretteleggende meklerrolle i mange tilfeller kan tenkes å være hovedtilnærmingen. For å oppnå tilstrekkelig god veiledning, og slik en godt nok opplyst sak, kan det likevel tenkes å være behov for å bruke noen evaluerende teknikker sammen med den tilretteleggende teknikken (Mørde m. fl., 2008, s. 102). Det kan eksempelvis melde seg et behov for at mekler må opplyse partene om rettsreglene i saken, for eksempel at et rettsforlik er like bindende som en dom, og deretter motivere partene til å finne en løsning som er rettferdig for begge partene. Sistnevnte eksempel kan forstås å ha elementer fra både evaluerende og tilretteleggende meklerteknikker, og i flere av sakene jeg undersøkte viste det seg at mekler hadde praktisert denne måten å veilede på. Ved den evaluerende meklerrollen kan det tenkes at samhandlingene mellom partene til en viss grad overstyres av mekler. Det kan også ved bruk av den evaluerende meklerrollen tenkes at meklers nøytralitet fort kan svekkes, da en evaluering som er til fordel for én part, kan tenkes å svekke tilliten til rettens upartiskhet hos den andre parten. En slik veiledning fra mekler kan etter mitt syn forstås å være i strid med tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum.

Det er tidligere i dette kapitlet nevnt at når mekler har en evaluerende meklerrolle kan han/hun fremstille viktige faktorer som eksempelvis hensiktsmessige forhold ved saken, eller gjeldende rett. En tilretteleggende mekler bidrar derimot ikke med opplysninger som inngår direkte i sluttproduktet. Gode grunner taler for at man er bekymret for å få løsninger som er urettferdige, spesielt hvis det er stor styrkeforskjell mellom partene, ved bruk av tilretteleggende mekling. Dette kan begrunnes i nettopp det at en tilretteleggende mekler legger til rette for at partene skal forstå styrker og svakheter i sin sak, men forteller ikke direkte hva disse styrkene og svakhetene er. Det kan dermed tenkes at det stilles høye krav til en tilretteleggende mekler til å informere om mekling og hvilken rolle mekler har. På den måten gjøres partene bevisst på at det er de selv som må finne løsningen på saken, og at utfallet av en dom og et rettsforlik ikke nødvendigvis ville vært det samme.

I tillegg til de evaluerende og de tilretteleggende meklerrollene, ble det i kapittel 3.4.4 nevnt fire forskjellige meklerstrategier/meklerteknikker: 1) *Logisk strategi*, 2) *Paternalistisk strategi*, 3) *Aggressiv teknikk*, 4) *klientorientert teknikk* (Wall m. fl., 1987). Med bestemmelsen i tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum stiller jeg meg tvilende til at den

paternalistiske strategien som er beskrevet over, er en egnet meklingssteknikk ved ordinær domstolsbehandling i jordskifterettene. Ved at mekler uttrykker egne vurderinger, samt foreslår løsninger, vil retten nettopp signalisere sin oppfatning av saken. At mekler tydeliggjør sine synspunkter på saken, vil trolig føre til at dommer som mekler blir inhabil. Det vil trolig være større rom for slik veiledning i rettsmekling. Se delkapittel 3.4.3 om rettsmekling. Når partene skal vurdere et forlik, kan retten peke på hensyn som bør tas i betraktning. Slik jeg tolker tvisteloven § 8-2 bør mekler ikke veilede så langt at han/hun foreslår løsninger. Jeg tolker likevel bestemmelsen dit hen at allerede foreslåtte løsninger fra partene, som ikke har blitt avvist av andre parter, kan gjenopptas av mekler. Mekler kan da ikke påpeke positive og negative sider ved forslaget, eller partenes argumenter. Dette vil etter min oppfatning samsvare med den logiske strategien, der mekler kan foreslå forlik etter allerede foreslåtte løsninger fra partene. Som et eksempel på en slik meklet løsning, viser jeg til beskrivelsen part nr. 2 gav av meklers rolle i saken han var part i. Parten fortalte at mekler gjenga de ulike løsningene som hadde blitt diskutert under rettsmøtet, og spurte partene om noen av de diskuterte løsningsforslagene kunne være en forliksmulighet. Parten syntes dette var en god måte av dommer å veilede på. Retten kan også gi partene råd om et forliks tekniske utforming. Dersom partene har lagt frem ulike forslag, kan mekler ta utgangspunkt i forslagene, og foreslå praktiske mellomløsninger, slik som parten fortalte at mekler hadde gjort. Mekler kan komme med forslag om mellomløsninger som partene ikke ville kunne oppnå ved domsavsigelse (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 116). Slik jeg oppfatter meningsinnholdet i tvisteloven § 8-2 første ledd tredje punktum, er den paternalistiske strategien, og den aggressive og klientorienterte strategien mindre egnet for meklingsstrategier i ordinær domstolsbehandling. Alle disse tre strategiene er også å betrakte som evaluerende strategier. Den aggressive og klientorienterte meklingsstrategien kan være dårlig egnet for å skaffe en minnelig løsning i ordinær domstolsbehandling, blant annet fordi møter med en part om gangen strider mot prinsippet om kontradiksjon. Kontradiksjonsprinsippet er fremstilt i kapittel 3.4.2.

Oppsummering

Etter en helhetsvurdering konkluderer jeg med at tvisteloven § 8-2 begrenser meklers veiledningsrolle i materielle spørsmål. Slik jeg forstår det legger bestemmelsen opp til at det er partene selv som skal finne en ønsket løsning, det er tross alt de som skal ha best kjennskap til saken, og det er deres interesser som skal ivaretas. Hvilke meklerroller som er best egnet vil trolig variere med de ulike sakene, men slik jeg tolker tvisteloven § 8-2 er det den

tilretteleggende meklerrollen som i hovedsak vil være best egnet i ordinær mekling i jordskifterettene. Det kan likevel tenkes at den tilretteleggende meklerrollen i noen grad må kombineres med den evaluerende rollen. Av de fire ulike typene strategier som Wall, Rude og James beskriver, vil jeg tro at den logiske strategien er best egnet ved ordinær mekling i jordskifterettene. En undersøkelse i 1996, gjort av Rognes og Sky, viste at det var nettopp denne strategien som også ble mest brukt i jordskifterettene (Rognes & Sky, 1999, s. 81). Det er dermed ikke alle meklerstrategier som kan benyttes i like stor grad, dersom rettens upartiskhet til samme tid skal ivaretas.

5.3.3 Formell prosessveiledning

Retten har en generell plikt til å veilede partene om prosessuelle spørsmål, jf. tvisteloven § 11-5 første ledd. Rammene for hvor langt mekler kan veilede partene, avgrenses til det *”...som er nødvendig for at de kan ivareta sine interesser i saken”*, jf. tvisteloven § 11-5 første ledd. Det kan stilles spørsmål om hva som er nødvendig for at partene skal ivareta sine interesser. For å avklare dette, valgte jeg å spørre de som hadde vært part i rettsfastsettende saker. Det var varierende oppfatning blant partene hva angikk rettens formelle veiledning. Etter tvisteloven § 11-5 sjette ledd blir veiledning fra mekler om sakens gang spesielt viktig når partene ikke har advokater. Etter å ha intervjuet 17 selvprosederende parter, betrakter jeg bestemmelsen i tvisteloven § 11-5 sjette ledd som viktig. Det kan være nødvendig å legge vekt på denne bestemmelsen når mekler skal avgjøre hvor langt han eller hun skal veilede partene. I tillegg til at partene skal bli i stand til å ta vare på sine interesser, skal de også føle seg fortrolig med det som blir foretatt i sakens forberedelser (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 406). Med dette forstår jeg at mekler skal søke å forebygge feil. Det viste seg at måten den formelle veiledningen ble gjennomført på, gjenspeilte seg i partenes opplevelser av å delta i rettsfastsettende saker der det ble gjennomført mekling. Dette gjaldt også tilfeller hvor det ble forsøkt meklet. Det var i den innledende fasen partene følte at mekler skapte tillitt, eventuelt *burde* skapt tillitt men ikke gjorde det. På den ene siden fortalte part nr. 1 at mekler hadde vært flink til å veilede om prosessen, og parten hadde blitt kjent med sakens gang, men tillitten til retten ble svekket da de ikke etterlevde reglene selv. Part nr. 1 sa følgende: *”Dokumentene som skulle oversendes partene fra jordskifteretten kom sent. Ett dokument kom først dagen før møtet, og jeg måtte sitte å forberede meg i morgentimene før møtet”*. I ett tilfelle var en part dessuten for sen til å sende inn dokumenter, eller sendte dem ikke inn, noe som gikk på bekostning av de andre partene i saken. Part nr. 1 mente helt klart at mekler ikke hadde veiledet nok om de prosessuelle reglene. Manglende veiledning fra rettens hold førte til

at motpartens handlinger uteble, dette førte igjen til at part nr. 1 sine interesser ikke i stor nok grad ble ivaretatt, mente han. I intervju med part nr. 4 ble det også understreket at det ikke ble informert om hvilken betydning et rettsforlik ville ha, og parten var ikke innforstått med at dette ville ha samme rettskraftvirkning som dom. Part nr. 16 uttrykte også misnøye over manglende veiledning hva angikk et rettsforliks betydning.

Veiledningsplikten er for det første avgrenset til å gjelde de forholdene som har betydning for avgjørelsen retten skal ta, og for det andre må plikten til å veilede begrenses til forhold som partene ikke er oppmerksomme på. I forarbeidene til tvisteloven heter det at det skal være *”relativt enkelt å gjøre oppmerksom på feilen”* (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 406). Dette kan forstås som at retten ikke skal behøve å drive med granskende virksomhet for å være i stand til å veilede partene. Den formelle veiledningsplikten henger tett sammen med informasjonen som mekler gir partene. Dette er opplysninger om vilkårene for å få en sak realitetsbehandlet, adgangen partene har til å angripe en avgjørelse med rettsmidler, og å begjære frist – eller møteoppfriskning. Dette kan også gjelde frister og formelle krav til prosesshandlinger (Skoghøy, 2014, s. 561). Det må i denne forbindelse nevnes at ikke alle partene jeg var i kontakt med var innforstått med hvor de eventuelt skulle rette en anke. De fortalte at mekler hadde nevnt ”noe om anke”. Slik jeg forstår det, har de fleste meklerne informert om avgjørelsesformene, og hvordan en avgjørelse eventuelt kan angripes med rettsmidler. De har også informert om andre prosesshandlinger som de er pålagt å informere om, slik som føring av bevis, faktiske forhold ved saken, og om stevning og tilsvær. Likevel uttrykte flere av partene at de ikke husket hva mekler hadde sagt angående prosesshandlingene. Det kan spekuleres i hvorfor partene ikke husket denne viktige informasjonen. Part nr. 3 forklarte at det var så mye spenning knyttet til selve saken og meklingen som skulle gjennomføres, at den formelle veiledningen mekler foretok ikke ble spesielt godt lagt merke til. Selv om flere parter sa at de ikke husket hva dommer sa angående sakens gang, begjæring om frist og ellers om handlingene subjektene foretar seg i prosessen, påpekte de at *noe* ble sagt. Flere parter gjorde det klart at det var krevende med alle formalitetene knyttet til sakene, og at til tross for at mekler veiledet, stiltes det krav til at partenes sanser til enhver tid var skjerpet. Noen av de som hadde vært part i sak, og attpåtil var selvprosederende, var eldre mennesker. De fortalte at de hadde opplevd den prosessuelle delen av saken som svært krevende. I motsetning til partene som syntes det var vanskelig å holde seg orientert om prosessen selv etter at mekler hadde orientert om den, kunne andre parter gjengi nærmest ordrett det mekler hadde fortalt om rettsmiddelbruk, frister og annen nyttig informasjon.

Det viste seg å være en nær sammenheng mellom de partene som forstod informasjonen som mekler gav, og de som var godt forberedt til møtet. De fleste forberedte seg ved å undersøke skjøte, målebrev og kart, samt å gjøre seg opp en mening om hvor ulike grensepunkter i marken kunne være. En gammel steinrøys, bekk eller gammel trerot var utgangspunktet for noen av de påståtte grensepunktene. Slik sett kunne partene betraktes som godt forberedt, ved at de hadde gjort seg opp meninger, og skaffet grunnlag for å underbygge sine påstander om hvor ulike grensepunkt måtte befinne seg. Det kan stilles spørsmål ved om partene var så resultatorienterte at de glemte å forberede seg på de prosessuelle utfordringene som kunne oppstå. Med de prosessuelle utfordringene mener jeg nettopp regler om sakens gang og utfordringer med å etterleve disse. Jeg har til nå nevnt at mange parter hadde problemer med å huske hvordan meklers formelle veiledning hadde utartet seg. Det må likevel ikke glemmes at et fåtall parter, i tillegg til å ha gjort seg opp meninger om sine materielle rettigheter, hadde lest seg opp på saksgangen og reglene knyttet til denne. Sistnevnte parter kunne forklare at mekler hadde gjort rede for ankereglene, frister, habilitetsregler, stevning, tilsvær og andre forhold som skulle bidra til å opplyse om saksøkers krav var godt nok begrunnet. Mekler hadde ikke gitt noen utfyllende innføring i dette, men han/hun hadde informert nok til at denne gruppen parter forstod meningsinnholdet. På den andre siden var der noen godt opplyste parter som mente at mekler hadde vært sløv, og veiledet dårlig på dette området. Mekler burde trolig gjøre partene oppmerksom på de feilene som eventuelt foreligger. Dersom partene ikke har forståelse for at det foreligger feil, grunnet i at de blant annet ikke har oversikt over for eksempel at dokumenter må sendes inn innen en gitt frist, kan det igjen stilles spørsmål om partene burde bistås av advokat. Jeg vil tro at det å gjøre partene avhengig av advokathjelp vil stride mot jordskifteloven sitt formål, da jordskifteretten også skal legge til rette for dem som ønsker å prosedere selv. Videre påpekte part nr. 1 at: *”Når parter prosederer selv må mekler være flink til å orientere om hvilke rettigheter den enkelte part har”*.

Et stort flertall av partene jeg var i kontakt med, påpekte at de var glade for at det ikke var involvert advokater i saken de hadde vært part i. Dette ble begrunnet med blant annet at *”advokatene skaper uro og usikkerhet under møtene”*. Part nr. 9 sa: *”Advokater burde bortvises fra møtet under sakens gang i jordskifteretten”*. Til samme tid mente noen at det var tungt å prosedere selv. Det kan dermed tenkes at det stilles spesielt høye krav til meklers veiledningsplikt i jordskifteretten, kanskje enda høyere krav enn ved de alminnelige

domstolene. ”Retten må skape tillitt og vise folket at det er trygt å henvende seg til de”, sa part nr. 1. ”Dette kan dommer gjøre ved å blant annet å veilede i langt større grad enn det han/hun gjorde”, forklarte parten videre.

5.3.4 Materiell veiledning

I intervjuguiden gjelder spørsmål 7 til 9 det som angår partenes oppfatning av meklers evne til materiell veiledning:

Spørsmål 7: Spilte mekler en aktiv rolle i forsøket på finne en minnelig løsning, eller foregikk diskusjonen mest mellom partene?

Spørsmål 8: Kom mekler med forslag til alternative løsninger, og gav han/ hun nyttige råd?

Spørsmål 9: Når dommer mekler kan han/hun veilede i en viss grad, men ikke så langt at han/hun blir inhabil. Hvordan synes du han/hun håndterte dette?

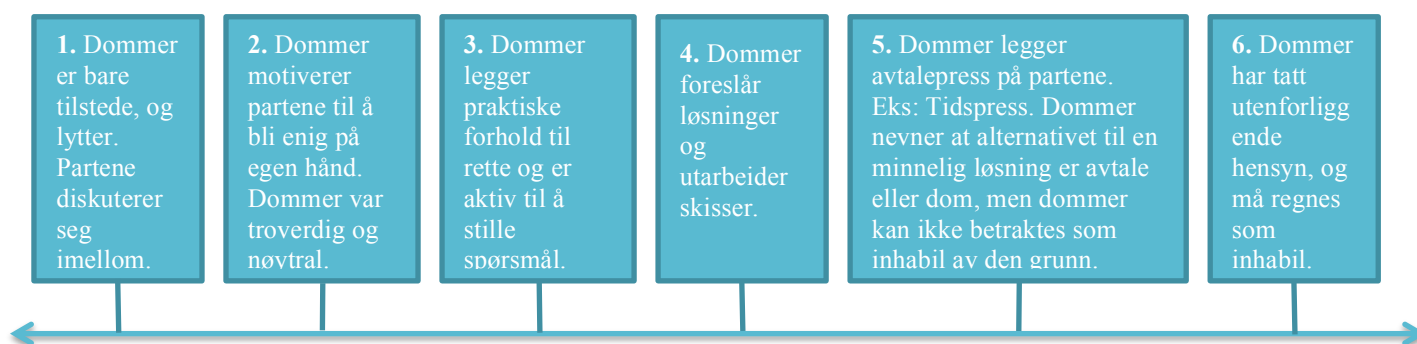
- Var han nøytral?
- Hvor langt gikk dommer i å foreslå noe?
- etc

Det må imidlertid nevnes at de første partene jeg var i kontakt med, syntes at disse spørsmålene var noe vanskelige å besvare. I kapittel 2.6.2 om *validitet og reliabilitet* er det videre forklart hvorfor partene syntes det var vanskelig å svare på disse spørsmålene, og hvilke grep som ble foretatt for å gjøre dette enklere for partene. En part mente at mekler helt klart burde vært mer aktiv i sin veiledende virksomhet. Han ønsket at mekler skulle vært mer synlig, gjerne ved å påvise grenser i marka, og kommet med flere forslag til løsninger. Jeg stilte den samme parten spørsmål om dommers habilitet, og forklare at mekler kan veilede i en viss grad men ikke så langt at han eller hun må stemples som inhabil. Parten ble stille. På de første spørsmålene som angikk meklers veiledningsplikt, hadde han ikke tenkt på habilitetsreglene. Etter dette intervjuet utarbeidet jeg figuren nr. 5 under. Denne var ment som et hjelpemiddel for partene til å besvare hvor langt de mente mekler veiledet, og hvor langt han/hun burde veilede.

Illustrasjonen under er et resultat av *tenkte* teknikker mekler kunne bruke når han/hun veiledet og meklet i ordinært møte i jordskifterettene. De ulike forslagene til teknikker har sitt utgangspunkt i bruken av teknikkene som Bernt m. fl. (2014) kartla i sin undersøkelse om

rettsmekling i jordskifterettene. Det er nødvendig å understreke at det under intervjuene ble fremhevet at dette bare var tenkte situasjoner, og et hjelpemiddel for partene til å svare på spørsmål. Illustrasjonen var ikke ment som alternative fasitsvar, og partene måtte gjerne svare noe annet enn de teknikkene som var beskrevet.

Hvor langt veiledet dommer partene når det ble meklet, og hvor langt kan dommer gå i å veilede partene i mekling, uten å bli inhabil?

Figur 5: Materiell veiledning

Det fremgår av tvisteloven § 11-5 annet ledd at den materielle veiledningen følger av tvisteloven § 11-5 fjerde og femte ledd. Retten kan i henhold til tvisteloven § 11-5 fjerde ledd oppfordre en part til å ta stilling til faktiske og rettslige spørsmål, dersom spørsmålene kan forstås som betydningsfulle for saken. En part kan dessuten oppfordres til å tilby bevis, jf. tvisteloven § 11-5 femte ledd. Formålet med slik materiell veiledning er i henhold til tvisteloven § 11-5 andre ledd å ”... bidra til at tvisten får en riktig avgjørelse ut fra de faktiske forhold og de aktuelle regler” (Skoghøy, 2014, s. 560). Det er imidlertid verdt å nevne at i skjæringspunktet mellom materiell og prosessuell veiledning ligger plikten retten har til å klargjøre prosesshandlingene til partene, jf. tvisteloven § 11-5 tredje ledd. Av denne bestemmelsen fremgår det at retten har en klargjøringsplikt: ”Retten skal virke for at tvistespørsmål blir klarlagt, og at partenes påstander og standpunkter til faktisk og rettslige spørsmål blir klargjort”.

En part jeg var i kontakt med, sa at noe av det mest krevende etter kjøp av eiendom, er å være part i sak som angår eiendommen. Det var involvert sterke følelser til eiendommen og

nervøsitet til saken. Motparten hadde derimot ikke sterke personlige interesser knyttet til eiendommen. Det kan stilles spørsmål om hvilke krav slike situasjoner stiller til meklers rolle som veileder. Dersom mekler ikke veileder godt, kan den uvitende part risikere å tape stort, og kanskje vil saken få et urimelig utfall. At det i tillegg til god veiledning stilles krav til en effektiv saksgang, gjør trolig ikke veiledningssituasjonen klarere for mekler. For å belyse dilemmaet som angår ”styrkeforskjellene” av partenes kompetanse, viser jeg til en av sakene som ble undersøkt. Det var i saken en part som fremstod som rettskaffen, og hadde god innsikt i rettssystemet. En annen part hadde god kjennskap til jordskifteretten og dens praktisering. En tredje part var ukjent med jordskifteretten, og hadde av ulike årsaker ikke hatt anledning til å orientere seg i marka, og ellers forberede seg til saken. Den andre parten mente at mekler hadde veiledet den tredje parten vel mye, og slik tatt motpartens side. Den første parten mente på sin side at mekler gjorde rett i å veilede den tredje parten så mye som han gjorde, dette for å unngå et uriktig utfall av saken. Da den tredje parten var usikker på hvilke rettigheter han hadde, og ble ettergivende da motparten hadde sterke meninger og gode argumenter, hadde mekler stilt spørsmål om den tredje parten virkelig hadde fått presentert sin side av saken som ønsket. Det følte ikke den tredje parten han hadde, og fikk igjen sjansen til å redegjøre for sine synspunkter. Mekler har slik jeg forstår det veiledet i tråd med tvisteloven § 11-5 tredje ledd i dette tilfellet, da mekler bidro aktivt til å klargjøre den tredje partens spørsmål. Utover dette hadde ikke mekler vært særlig motiverende, eller foreslått løsninger. Er det virkelig slik at mekler i tilfeller som beskrevet over kan veilede en part i langt større grad enn de andre, eller kan det også tenkes at mekler kan betraktes som partisk i slike tilfeller? På den ene siden kan det tenkes at det er behov for at mekler skal veilede uvitende parter så langt at de unngår et uriktig utfall av saken. Hjelpen som jordskifteretten yter skal tross alt være et gode for samfunnet, og kanskje er det da deres oppgave å påse at ikke parter inngår rettsforlik som de ikke forstår betydningen og konsekvensene av (Sky, 2009, s. 371). På den andre siden kan det diskuteres hvorvidt det er partenes ansvar å være forberedt til møte med jordskifterettene, og slik selv påse at de ikke inngår rettsforlik som burde vært unngått.

Av forarbeidene til tvisteloven (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 133) fremgår det at:

”Hensynet til nøytralitet kan meget vel ivaretas hvor tvisten søkes løst ved mekling, eller eventuelt ved andre konfliktløsningsmetoder som er egnet til å fremme forhandlingsløsninger. Det er ingen motsetning mellom nøytralitet og forliksløsning også hvor en tredjemann som medvirker går langt i å gi uttrykk for standpunkter til

tvistespørsmål- forutsatt at standpunktene er saklig begrunnet i de opplysningene som foreligger... ”

På lik linje med tvisteloven og tvisteloven sin kommentarutgave, fremgår det av forarbeidene at mekler kan ”gå langt” i å uttrykke sine standpunkter, og dermed kan mekler også ”gå langt” i sin veiledende virksomhet, slik jeg forstår det. Jeg har likevel problemer med å forstå nøyaktig hvor langt mekler kan veilede, og hvor skillet går for om mekler fremdeles kan betraktes som habil til videre behandling av saken. Etter min vurdering overlater loven ganske mye til dommernes egen vurdering hva angår hvor langt de kan veilede partene. Derfor valgte jeg å spørre de som hadde vært part i sak om hvordan de mente mekler hadde veiledet. Videre spurte jeg partene om hvor langt de mente mekler burde veiledet. Partenes meninger på dette området, kan forstås som en viktig faktor for å forstå hvorvidt de hadde positive eller negative opplevelser forbundet med mekling. Jeg gjorde interessante funn, og de fleste partene syntes selv at dette var et engasjerende tema.

På den ene siden forklarte noen parter at diskusjonen foregikk mellom partene, men at mekler hadde vært flink til å lytte. Noen parter hadde opplevd at mekler var dårlig forberedt til møtet, og at det var skuffende at mekler ikke hadde bedre innsikt i dokumentene som hadde blitt tilsendt han/henne. Det ble i flere tilfeller påpekt at mekler hadde vært lite aktiv, og at han/hun hadde hatt en dialog med sine medarbeidere. Partene hadde ikke blitt inkludert i denne dialogen. Det kan spekuleres i at en slik opptreden fra meklers hold kan være et resultat av at diskusjonen som hadde pågått mellom partene ikke hadde åpnet for alternative løsninger, og at mekler ikke hadde kommet med forslag til løsninger for å ivareta sin nøytralitet. Dette vil i så fall etter mitt skjønn samsvare med at dersom mekler skal ta standpunkt til tvistespørsmål, så må de være ”...saklig begrunnet i de opplysningene som foreligger” (Ot. prp. nr. 51, 2004-2005, s. 133). Det må uansett nevnes at det under intervjuene ble påpekt at det faktum at partene ikke ble tatt med i dialogen mellom mekler og meddommere, eller mekler og landmålere, skapte en usikker situasjon for partene. Ellers kan det også tenkes at mekler innså at det ikke forelå en positiv forhandlingssone, og derfor gav opp å mekle mellom partene. Partene savnet at mekler inkluderte dem, var aktiv til å stille spørsmål og kom med forslag til løsninger.

På den andre siden fortalte noen parter at mekler hadde vært flink, og at alle hadde følt seg godt ivaretatt. Mekler hadde i noen tilfeller gjennom suksessfull veiledning, både lagt til rette

for rettsforlik som partene ønsket å etterleve, samt skapt forståelse for hvilke rettigheter partene hadde og hvordan disse kunne praktiseres. Noen av partene som hadde opplevd meklers veiledningsvirksomhet på denne måten, understreket at dette hadde ført til at det var mulig å opprettholde et godt forhold til naboen. Det viste seg imidlertid at de partene som mente de hadde blitt godt informert av mekler, i stor grad også var fornøyd med veiledningen de hadde fått. Partene som var svært fornøyd med veiledningen fra mekler, hadde til felles at de beskrev en aktiv mekler som var flink til å lytte, og som stilte mange spørsmål. Noen parter fortalte dessuten at mekler underveis i meklingen hadde lagt frem forslag til forlik, og minnet partene på at forlik kunne være en gunstig løsning. Mekler hadde videre begrunnet dette med at partene også i fremtiden ville ha et visst avhengighetsforhold til hverandre. Er det virkelig slik at mekler med rette kan påpeke de positive virkningene et forlik kan ha, eller kan det tenkes at partene vil føle seg presset til å inngå forlik mot sin vilje i slike situasjoner? Det kan tross alt tenkes at forlik kan ha negative konsekvenser, ikke bare positive. Partene syntes uansett det var greit å bli påminnet virkningen et rettsforlik kunne ha. Så vidt jeg forstod det hadde ingen av de til sammen 17 partene jeg intervjuet følt press fra dommer. Det kan i denne sammenheng igjen nevnes at noen parter derimot ikke følte seg godt nok opplyst om rettsforlik, og virkningene av dette.

Et spesielt interessant funn jeg gjorde, er at ingen av partene jeg snakket med mente at mekler hadde veiledet for langt. Partene mente derimot at mekler burde veilede så langt som han/hun hadde gjort, eller hakket lenger. Et mønster som viste seg å gå igjen, var at når partene skulle krysse av på linjen min (se figur 5) for hvor langt de mener mekler *burde* veiledet, krysset de av på samme trinn, eller trinnet etter det de hadde krysset av for hva angikk hvor langt mekler *faktisk hadde veiledet*. Det vil si at dersom en part hadde krysset av på det som i min figur er nummerert som 1 på linjen for hvor langt mekler veiledet, krysset han/hun av på punkt nr. 1 eller 2 for hvor langt de mente mekler burde veiledet, og så videre. Noen av partene valgte også å svare på spørsmålene om veiledning ved å ta utgangspunkt i linjen på figuren, og dele inn i prosent. Ved å dele inn i prosent, svarte de blant annet at mekler burde holdt seg 70% på punkt tre, og 30% på punkt fem. De mente med dette at en blanding av forslagene jeg hadde stilt opp i linjen, vektlagt med ulik prosentfordeling, ville vært en passende praktisering av veiledningen av mekler.

Jeg har til nå redegjort for partenes synspunkter på meklers rolle som veileder i en situasjon der det foretas mekling. Samtidig har jeg forsøkt å forstå rammene tvisteloven setter for *hvor*

aktiv mekler kan være når han/hun veileder. De aller fleste partene ønsket en mekler som var aktiv til å veilede, gjerne ved at han/hun kunne komme med forslag til løsning. Spørsmålet blir da hvorvidt mekler kan veilede etter partenes ønsker, uten at det strider mot bestemmelsene i tvisteloven § 8-2 (se delkapittel 5.3.2). Partene ønsket ikke at mekler skulle bli inhabil i ordinær mekling, og det er ingen grunn til å tro at mekler selv ønsket å bli inhabil. I noen tilfeller er det mulig at mekler kunne vært mer aktiv når han/hun veiledet. I andre tilfeller stiller jeg spørsmål om mekler hadde gått så langt i å veilede som loven gir rom for. Gode grunner taler nettopp for at mekler gikk så langt som han/hun kunne. Dette kan begrunnes blant annet med at partene var fornøyde med meklers opptreden. Tross aktiv saksstyring og fremlagte forslag til løsning fra meklers side, hadde partene likevel sett seg tjent med at mekler veiledet enda lenger. For å unngå å komme i strid med loven, veiledet mekler ikke lenger. Så vidt jeg forstår det, måtte det i noen tilfeller blitt foretatt mekling etter reglene i tvisteloven §§ 8-3 til 8-7 om rettsmekling, dersom videre mekling skulle vært aktuelt. Det var dessuten to parter som forsøkte å forklare en fiktiv måte mekler kunne veiledet på, som etter deres mening ville vært den ideelle måten. Det som var spesielt interessant var at beskrivelsen partene la frem, hadde svært mange fellestrekk med rettsmekling. De to partene var imidlertid ikke kjent med hva rettsmekling var. Ytterligere en part fortalte at han hadde lest om rettsmekling, og hadde spurt mekler om de kunne gjennomføre dette. Da motparten ikke ønsket det, ble forslaget avvist. I analyser foretatt av Salvesen og Svandal (2012) ble det blant annet stilt spørsmål om hva grunnene til at det i mange tilfeller ikke ble foretatt rettsmekling i jordskifterettene var. Av deres undersøkelser kom det frem at en av grunnene var nettopp det at noen av partene ikke ønsket denne typen mekling. Andre viktige forhold som ble påpekt var at dommerskifte ved mislykket rettsmekling, og lang reisetid fra kontoret til eiendommene kunne begrunne at rettsmekling i flere tilfeller uteble. Noen jordskifteretter mente at mekling i ordinær saksbehandling var like godt eller bedre egnet enn rettsmekling, noe som kan samsvare med mine funn. Salvesen og Svandal kunne vise til at det hadde foregått en økning i antall saker som ble rettsmeklet fra 2007-2012. Dette kan tyde på en utvikling som stadig legger bedre til rette for rettsmekling. Det har blitt gitt en kort beskrivelse av rettsmekling i kapittel 3.4.3. Selv om det store flertallet av parter jeg var i kontakt med var godt fornøyd med meklers opptreden når han/hun veiledet, forelå det i mange tilfeller som nevnt et ønske om enda mer vidtgående veiledning. Slik jeg forstår det, ville det i mange av sakene vært behov for å vurdere rettsmekling dersom mekler skulle vært enda mer aktiv i sin veiledende virksomhet. Det kan da stilles spørsmål om hvorfor dette ikke ble gjennomført, da mange av partene i etterkant spekulerte i om de ville

vært tjent med en mer aktiv veiledning. Det viste seg dermed at ønsket veiledning fra partenes side i flere tilfeller lå i grenseland mellom det lovbestemmelsene åpner for, og der bestemmelsene for mekling i ordinær saksbehandling må anses å være oversteget.

Det ble tidligere i kapitlet nevnt at uvitende parter kan ha spesielt behov for god veiledning, men det kan også være tilfeller der det stilles høye krav til veiledning fra meklers hold der partene er godt orientert. Dette kan for eksempel være der to parter har ulikt grunnlag for å bevise et grenseforløp. I slike tilfeller har begge partene ”bevis” for at de har rett, men det er avvik mellom for eksempel kartet som en part legger frem og målebrevet som den andre parten viser til. Dette var problematikken i flere av sakene jeg undersøkte. En part fortalte at mekler hadde forsøkt å gi motparten små hint om at han hadde feil, men dette hadde ikke ledet noen steder. Når mennesker tror de har noe de mener beviser sitt syn på en sak, har det gjennom de sakene jeg har undersøkt vist seg at det er komplisert for mekler å veilede dem til å forstå at beviset ikke holder. Det er verdt å nevne at partene syntes det var forvirrende at grunnlaget de hadde brukt tid og ressurser på å skaffe, ikke stemte overens med virkeligheten. Nettopp slike situasjoner kan reise en rekke spørsmål, men av hensyn til behov for å avgrense oppgaven, kan jeg ikke gå nærmere inn på dette.

Oppsummering

Ved hjelp av linjen utformet partene mange kreative svar, som til sammen resulterte i en forståelse hos meg; nemlig at mekler burde veilede så langt han/hun hadde veiledet, eller vært noe mer aktiv. Hvor langt mekler kan praktisere sin veiledningsplikt vil trolig være saksavhengig. Av intervjuene kom det klart frem at partene hadde behov for veiledning fra mekler når de var selvprosederende, i hvor stor grad varierer fra part til part. Det blir stilt høye krav til mekler når han/hun veileder, og det stilles krav til konsentrasjon blant partene. Det er helt nødvendig å gjøre det klart at meklers evne til å skape tillit og å gjennomføre god veiledning henger tett sammen. Partene ønsket å ivareta sine saklige interesser. Veiledning viser seg å være en utfordrende prosess for mekler, og utfordringene kan variere med konfliktens grad, eller usikkerhetene rundt de omdiskuterte forholdene. Det viste seg at partene som hadde forberedt seg godt ofte hadde en mer reflektert holdning til hvordan mekler veiledet og eventuelt burde veiledet. Det kan i noen av tilfellene som ble undersøkt tenkes at rettsmekling ville vært en bedre løsning enn mekling i ordinær saksbehandling, men dette blir spekulasjoner. Begrunnelsen for dette er at mekler kunne veilede mer aktivt enn ved mekling i ordinær saksbehandling. En mekler som var mer aktiv når han/hun veiledet var

et ønske fra mange av partene. Da mekler i flere saker muligens ville vært å betrakte som inhabil dersom han/hun hadde veiledet mer enn han/hun gjorde, kan det tenkes at rettsmekling ville vært den neste alternative tvisteløsningsmetoden som kunne vært forsøkt.

5.4 Hvilken avgjørende faktor førte til at partene ble forlikt, eller ikke ble forlikt?

5.4.1 Innledning

I delkapittel 3.3 ble det gitt en presentasjon av hva som menes med henholdsvis *proessorienterte konflikter*, *saksorienterte konflikter*, og *relasjonsorienterte konflikter*.

Delkapittel 3.3 må leses i nær sammenheng med dette delkapitlet. Det gis her også en gjenfortelling av partenes motivasjon for å inngå forlik, og grunnene for at det i flere tilfeller ikke ble inngått forlik. Det viste seg blant annet at det som i teorien var relativt like saker, fikk svært ulikt utfall. Mange av partene jeg snakket med mente selv at saken de hadde vært part i måtte forstås som en liten sak. Med "*liten sak*" mente de at det var få parter involvert, og at det omtvistede forholdet i utgangspunktet ikke var av spesielt stor verdi for noen. De sa videre at i en slik liten sak burde partene egentlig blitt enige ved å forhandle seg imellom, men likevel ble alle disse sakene tatt opp til mekling i jordskifteretten, og de fleste ble tatt videre til domsavsigelse. Det blir følgende drøftet rundt hva årsaken kan være til at partene ikke engang ved hjelp av assistanse av mekler klarte å forlikes i de såkalte *små sakene*.

5.4.2 Sammenligning av to eksempelsaker

Mekling er i tillegg til blant annet forhandlinger, en form for samhandling. Det ble gitt en innføring i mekling i kapittel 3.4. Følgende velger jeg å presentere spesielt to eksempelsaker, av de ti sakene jeg undersøkte. Også de andre sakene blir presentert underveis i dette kapitlet, men jeg har valgt å gå i dybden på to av sakene. Ingen saker er like, men disse to sakene hadde fra opprinnelsen mange likhetstrekk. Eiendomsstrukturen var relativt lik, og det var like mange parter involvert i de to sakene. Det har kort blitt gitt en oversikt over eiendomsstruktur i kapittel 4.2.2. Kravene til rekvirentene i de to sakene var også noe like. Jeg har her valgt å fokusere på utfallet av sakene, og hva som ledet til utfallene. Dette var en svært viktig faktor for hvilke opplevelser partene satt igjen med i etterkant av saken de hadde deltatt i. Forklaringen av sakene i dette kapitlet er basert på en gjenfortelling av partenes informasjonsdeling under intervjuene.

For oversiktens skyld deler jeg de to sakene inn i *sak nr. 1* og *sak nr. 2*. Tidligere nevnte *part nr. 1*, er fremdeles omtalt som *part nr. 1*, og er tilknyttet *sak nr. 1*. Tilsvarende er tidligere nevnte *part nr. 2*, fremdeles *part nr. 2*, og er tilknyttet *sak nr. 2*.

I det som i intervjuguiden er nummert som punkt 5, stilles det spørsmål om hva partene trodde var årsaken til at de (partene) ikke ble enig før tvisten/uklarhetene ble tatt inn for jordskifteretten (se vedlegg 1). I sak nr. 1 svarte part nr. 1: ”*Det ble ikke forsøkt å komme til enighet. Jeg ble irritert når motparten valgte å gå rettens vei uten å engang forsøke å forhandle med meg*”. På samme spørsmål svarte part nr. 2 i sak nr. 2 at det gjennom årene hadde vært mange anledninger til å samtale. Motparten foretok seg alltid noe, ofte i strid med loven, og unnskyldte seg i ettertid. Part nr. 2 mente at motparten hadde tatt seg til rette på en noe diskret måte. En likhet mellom disse to sakene, er at partene hadde hatt et forhold til motparten over lengre tid. I sak nr. 1 kan det ikke sies at motparten tok seg fysisk til rette på samme måte som i sak nr. 2. I sak nr. 1 kan det derimot tenkes at det psykologisk klimaet har vært mer anspent. Med dette mener jeg at selv om motparten ikke har tatt seg fysisk til rette på lik linje som i sak nr. 2, har konflikten krevd mye av partene i form av tanker og bekymringer. Part nr. 1 sa blant annet: ”*Måten motparten har opptrådt på, har gjort at for hvert trinn han foretok seg, har jeg blitt vanskeligere å ha med å gjøre. Jeg forsøker å unngå å møte motparten alene*”.

I sak nr. 1 er det mye som tyder på at konflikten har blitt så opptrappet med tiden, at partene fikk problemer med å kommunisere med hverandre. I slike konflikter stiller jeg spørsmål om hvorfor ikke dommer har vurdert rettsmekling, og slik åpnet for muligheten til å holde sær møter med partene for å få en løsning på konflikten. Det kan tenkes at en slik løsning ville ført til at det ble lettere å avdekke en positiv forhandlingssone, og dermed ville kanskje mulighetene for å inngå forlik økt. Dette går jeg likevel ikke nærmere inn på her, av hensyn til oppgavens avgrensninger. En kort gjennomgang av rettsmekling er gitt i kapittel 3.4.3, og jeg viser videre til Salvesen og Svandal (2012).

Det kom tydelig frem gjennom intervju med part nr. 1 at følelsesmessige faktorer spilte en sentral rolle i saken. Av mine observasjoner var det helt klar at parten var oppgitt over den manglende kommunikasjonen mellom partene. Jeg har i kapittel 2.5 begrunnet hvorfor jeg har tillagt observasjoner vekt i innhenting av empiri. I tillegg til at saken var følelsesladd grunnet mellommenneskelige relasjoner, var avgjørelsen på saken svært viktig for part nr. 1. Parten

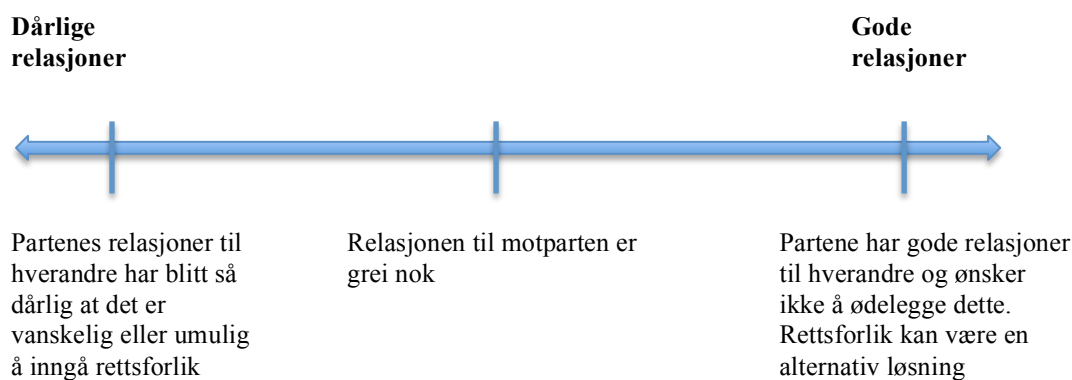
hadde forberedt seg godt til saken. Han mente at dersom motparten hadde vært mer løsningsorientert og bedre forberedt, kunne de ved assistanse av mekler kommet til en løsning som motparten hadde vært langt mer tjent med enn dommen som til slutt ble fattet, et kompromiss. Slik jeg forstår denne saken, var den i utgangspunktet en saksrelatert konflikt. Begge partene hadde store interesser av sakens utfall. Gjennom årrekker forstår jeg det slik at saken har utviklet seg til å i stor grad bli en relasjonsorientert konflikt, og en konfliktspiral har utviklet seg. I følge Rognes (2012) viser forskning at relasjonsorienterte konflikter kan være uheldige for både forhandlingsklima, løsning av konflikten, og følelser (Rognes, 2012, s. 162). Jeg vil tro at kjennetegnene til sak nr. 1 samsvarer godt med denne forskningen.

Med utgangspunkt i part nr. 1 sin bemerkning, forstod jeg at det var nødvendig å få en avgjørelse på saken ved dom. Dette kan begrunnes i at partene i denne saken ikke var i stand til å kommunisere med hverandre, og det forelå en negativ forhandlingssone. Jeg tolker det slik at det kanskje var til det beste at det ble brudd i meklingen. Partens bemerkning var som følger:

”Motparten viste overhodet ingen ydmykhet. Motparten brøt ned tilliten jeg en gang hadde til han. Jeg forsøkte tidligere å være hyggelig mot han, men dette brukte han til sin fordel. Når han begynner å foreta lovløse handlinger mister jeg tilliten til han. Bitterhet tar mye energi, og det var viktig å få landet saken”.

Til nå har jeg drøftet hvorvidt sak nr. 1 kan forstås å ha utviklet seg fra å være en saksorientert konflikt, til å med tiden bli en relasjonsorientert konflikt. Det kan stilles spørsmål ved om sak nr. 2 har hatt samme utvikling som sak nr. 1. Slik jeg oppfatter det er konflikten i sak nr. 1 å forstå som en underliggende konflikt. Part nr. 2 opplevde motpartens aktiviteter som uforenelig med sine egne, men det var ingenting som tydet på at motparten opplevde part nr. 2 sine aktiviteter på samme måte. Part nr. 2 hadde holdt en lav profil. Det var ikke noe som tydet på at partene hadde et dårlig forhold til hverandre verken før eller etter saken. Det gikk derimot frem av intervjuet med part nr. 2 at tilliten til motparten var noe svekket, da han hadde tatt seg til rette mer enn det som kunne være akseptabelt, gjentatte ganger. Part nr. 2 hadde sagt fra til motparten flere ganger at han ikke kunne foreta alle de handlingene som han gjorde. Motparten hadde da gitt uttrykk for at det ikke var meningen å gjøre noe mot part nr. 2 sin vilje.

I det som i intervjuguiden er markert som spørsmål seks, står det: *”Hadde dere (partene) felles interesse av å få løst tvisten”*? På dette spørsmålet svarte part nr. 2: *”Nei. Motparten holdt seg uinformert og viste lite interesse. Han var ikke interessert i noe annet enn å opprettholde et vennskapelig forhold”*. Av denne forklaringen kan det tenkes at også sak nr. 2 var en relasjonsorientert konflikt, men på en annen måte enn sak nr. 1. Mens det i sak nr. 1 hadde utviklet seg dårlige relasjoner mellom partene som hindret muligheten til å inngå forlik, ble det på den andre siden i sak nr. 2 inngått rettsforlik. En faktor som trolig bidro til at en positiv forhandlingssone ble avdekket, var at ønsket om gode relasjoner stod like sentralt, om ikke mer sentralt enn en løsning til egen fordel for partene i saken. For å illustrere forskjellen i de to sakene, har jeg utarbeidet figuren under. Formålet med figuren er å vise at to saker som kan forstås som relasjonsorienterte saker, kan være ulike. I sak nr. 1 ble det fokusert på de dårlige relasjonene mellom partene, mens det i sak nr. 2 ble fokusert på de gode relasjonene.

Figur 6: Partenes relasjoner

Spørsmål 10 i intervjuguiden er som følger: *”Tror du at avtale eller en eventuell avtale kunne vært bedre enn alternativet, dom eller rettsfastsettende vedtak? I så fall hvorfor/ hvorfor ikke”*? På dette spørsmålet svarte part nr. 2:

”Uten assistanse fra mekler hadde vi aldri klart å enes om en like god løsning som rettsforliket, det måtte i så fall blitt avsagt dom. Jeg er uansett veldig fornøyd med at vi fikk i stand en minnelig løsning, og motparten sa at også han var fornøyd med dette. Jeg tror ikke det vil være noe dårlig stemning å møte motparten igjen”.

Part nr. 1 i sak nr. 1 svarte derimot at saken hadde blitt så fastlåst at partene aldri ville blitt forlikt, og for å få en løsning på saken måtte det en domsavsigelse til. Han forklarte videre at

han hadde ønsket at de hadde blitt enig i et forlik, og lurte selv på hvorfor det ikke hadde blitt foreslått rettsmekling i denne saken.

Det kan videre stilles spørsmål om hvilken atferdstype partene har hatt i de to sakene. I sak nr. 1 vil jeg tro at partene på det tidspunktet de var i sak for jordskifteretten, hadde en konfronterende atferdsmåte. Det hadde slik jeg forstår det blitt skapt en vinn-tap situasjon, noe som er et kjennetegn på en fordelingsorientert atferd (Rognes, 2012, s. 39). Gode grunner taler likevel for at partene i sak nr. 1 ikke alltid har hatt denne tilnærmingen til saken, men at dårlig eller manglende kommunikasjon har ført til en utvikling til atferdstypen *konfrontasjon*. I sak nr. 2 vil jeg tro at atferdstypen *unngåelse* har stått sentralt. Part nr. 2 understreket i flere tilfeller at motparten *"holdt seg uinformert og viste lite interesse"*. I tillegg ble det understreket at partene ønsket å ivareta et godt forhold til hverandre, og det ble fokusert på konfliktens underliggende elementer. Partene ønsket å skaffe en løsning som alle kunne være fornøyd med. Det kan dermed tenkes at atferdstypene *integrasjon* og *kompromiss* også stod sentralt i sak nr. 2. Selv om partene hadde høy interesse for å ivareta motpartens behov, kan de likevel ikke forstås å ha blitt ettergivende.

5.4.3 "Små" rettsfastsettende saker

Flere av partene jeg var i kontakt med, påpekte innledningsvis til intervjuene at saken de hadde vært part i hadde vært en *liten* sak. Det var også noen av jordskifterettene som påpekte at sakene jeg ble tildelt ikke var å forstå som de mest omfattende sakene. Det må imidlertid nevnes at grensegangssaker i jordskifteretten kan karakteriseres med at de ofte ikke er de mest omfattende sakene. Dette kapitlet må leses i nær sammenheng med kapittel 3.4.2 om *ordinær domstolsmekling*, og om *rettsforlik i ordinær mekling*.

Tross i såkalte *"små saker"*, viste sakene seg å være av stor betydning for partene. Part nr. 3 sa blant annet: *"Til syvende og sist var dette en fillesak"*. Denne saken ble likevel løst ved domsavsigelse, da partene ikke maktet å forlikes. Videre tilføyde part nr. 3: *"Motparten og jeg har et visst forhold til hverandre, men person er person og sak er sak"*.

I intervju med part nr. 6 ble det sagt at *"saken var ikke veldig omfattende. Jeg kan ikke forstå at det skulle være et så stort problem"*. I denne saken hadde partene forsøkt å forhandle seg imellom flere ganger før saken ble tatt inn for jordskifteretten. Det hadde også blitt forsøkt med forhandlinger med assistanse fra en tredjepart, uten at partene hadde blitt enig om noe.

Det kan her diskuteres om partene hadde manglende forhandlingskompetanse, og det er mulig, men heller ikke denne tvisten ble løst ved minnelighet i jordskifteretten.

Part nr. 8 fortalte at han og motparten hadde vært nære å inngå forlik før saken ble tatt inn for jordskifteretten, men så ble konflikten låst. Partene i denne saken hadde foreslått løsninger og diskutert alternativer. De hadde felles interesse av å få en løsning på saken, fordi de var avhengig av et samarbeid i fremtiden. Konflikten hadde pågått i flere år. Part nr. 8 sa: *”Dette var en liten, og kanskje vil mange oppfatte det som en ubetydelig sak. Likevel skal rett være rett, og utfallet av saken ville uansett få konsekvenser for både meg, motparten, og naboene våres”*. Parten viste seg å være svært fornøyd med at saken ble løst ved dom, og utdypet dette med at ved domsavsigelse fikk han rettens vurdering på saken, og dette var viktig for ham. Han ønsket dom fremfor rettsforlik, og begrunnet det videre med at han var redd for å inngå et rettsforlik som var mindre gunstig enn resultatet han ville fått ved dom. Noe jeg fant spesielt interessant av det part nr. 8 sa, var:

”Dersom resultatet hadde blitt et annet, og jeg dermed hadde tapt saken, hadde det vært bittert men jeg ville godtatt det. Jeg ville stolt på dommers avgjørelse uansett, og ville ønsket dom fremfor rettsforlik også i en slik situasjon. Jeg stoler på dommers kompetanse og avgjørelse”.

Det er helt klart at parten ikke ønsket å stå ansvarlig for beslutningen i saken. Dette tilfellet er et godt eksempel på hvor stor tillit mange parter har til jordskifteretten.

”Det må sies at denne saken var ikke stor”, sa part nr. 9 da intervjuet startet. Det forelå en konflikt i denne saken, som hadde vart over mange år. Konflikten var fastlåst, og slik jeg tolker denne saken var partene både saksorienterte og relasjonsorienterte. I spørsmål 10 (se vedlegg 1) spurte jeg om parten trodde at avtale eller en eventuell avtale kunne vært bedre enn alternativet, dom eller rettsfastsettende vedtak? Part nr. 9 svarte: *”Nei. Der det ble inngått forlik var nok dette riktig. I det tilfellet det ble avsagt dom, var dette nødvendig på grunn av den store usikkerheten”*. Det viste seg at part nr. 9 hadde et stort ønske om å opprettholde et godt forhold til motparten. Tanken på ubehaget som kunne følge med av et dårlig forhold til naboene var ikke god. Parten gjorde det helt tydelig at han var villig til å lempet på sine krav for å beholde et godt fellesskap, på denne måten kan det tenkes at part nr. 9 ble noe ettergivende. Det kan diskuteres om ettergivenheten fikk følger, som for eksempel ved at hans

interesser ikke ble ivaretatt. Det er som tidligere nevnt en fare knyttet til en slik atferd, andre parter kan utnytte en ettergivende part. Slik jeg tolker denne saken kan det tenkes at det var smart av denne parten å gi litt etter for motparten. Slik jeg forstår det utnyttet ikke motparten seg av ettergivenheten til part nr. 9, tvert om viste han vilje til problemløsning tilbake. Dette samsvarer med gjensidighetsprinsippet nevnt over. Det kan derfor diskuteres om part nr. 9 sin atferd smittet over på motparten, og at partene beveget seg fra en maktrelatert fordelingsforhandling til en mer kreativ og kompleks integrasjonsforhandling. På denne måten fikk begge partene ivaretatt sine interesser, og et rettsforlik ble inngått. Av intervjuguidens spørsmål 16 følger: *Hvordan var ditt forhold til motparten før, og etter meklingsprosessen?* På dette svarte part nr. 9:

”Jeg hilser på parten som jeg inngikk forlik med når jeg møter han. Jeg vil også hilse på han som var min motpart i tilfellet der det ble avsagt dom, når jeg møter han. Det er mindre bråk nå i etterkant av saken, noe jeg setter stor pris på. Jeg hedrer motparten for godt arbeid med det felles tiltaket. Verdien av å få løst tvisten var stor, og selv om det på papiret ble kåret ”vinnere og tapere” føler jeg meg som en vinner tross i at jeg faktisk tapte. Det er ikke lengre noe ubehag nå”.

Part nr. 17 påpekte, på lik linje med de overnevnte partene, at saken han hadde vært part i var liten. På den ene siden trodde han at minst to av sakens parter kunne blitt enig om en minnelig løsning uten at mekler var involvert. Disse to partene ønsket ikke å krangle. På den andre siden var det nødvendig med grensegang i området. Videre sa part nr. 17 at når han forstod hvorfor motparten mente det han gjorde, følte han et enda sterkere behov for å stå på sitt krav enn tidligere. Det kan i dette tilfellet tenkes at det etter hvert ble avdekket en positiv forhandlingssone, men som igjen utviklet seg i retning av å bli en negativ forhandlingssone etter hvert som underliggende interesser ble avslørt. Parten sa videre at man må ha dom eller forlik. *”Forlik tilsier at man er likestilt, med mindre man har inngått et dårlig forlik. Mekling trigger frem det å få et forhold avklart. Mekler må være forsiktig i tilfelle skillet mellom partene skulle være svært stort”*, sa han videre.

5.4.4 Saker der påstander om grenser bygger på ulikt grunnlag

I fire av sakene jeg undersøkte gjaldt konflikten grenser der partene begrunnet sine påstander med ulikt grunnlag. Med grunnlag mener jeg i denne sammenheng matrikkelkart, målebrev og skylddelingsdokument.

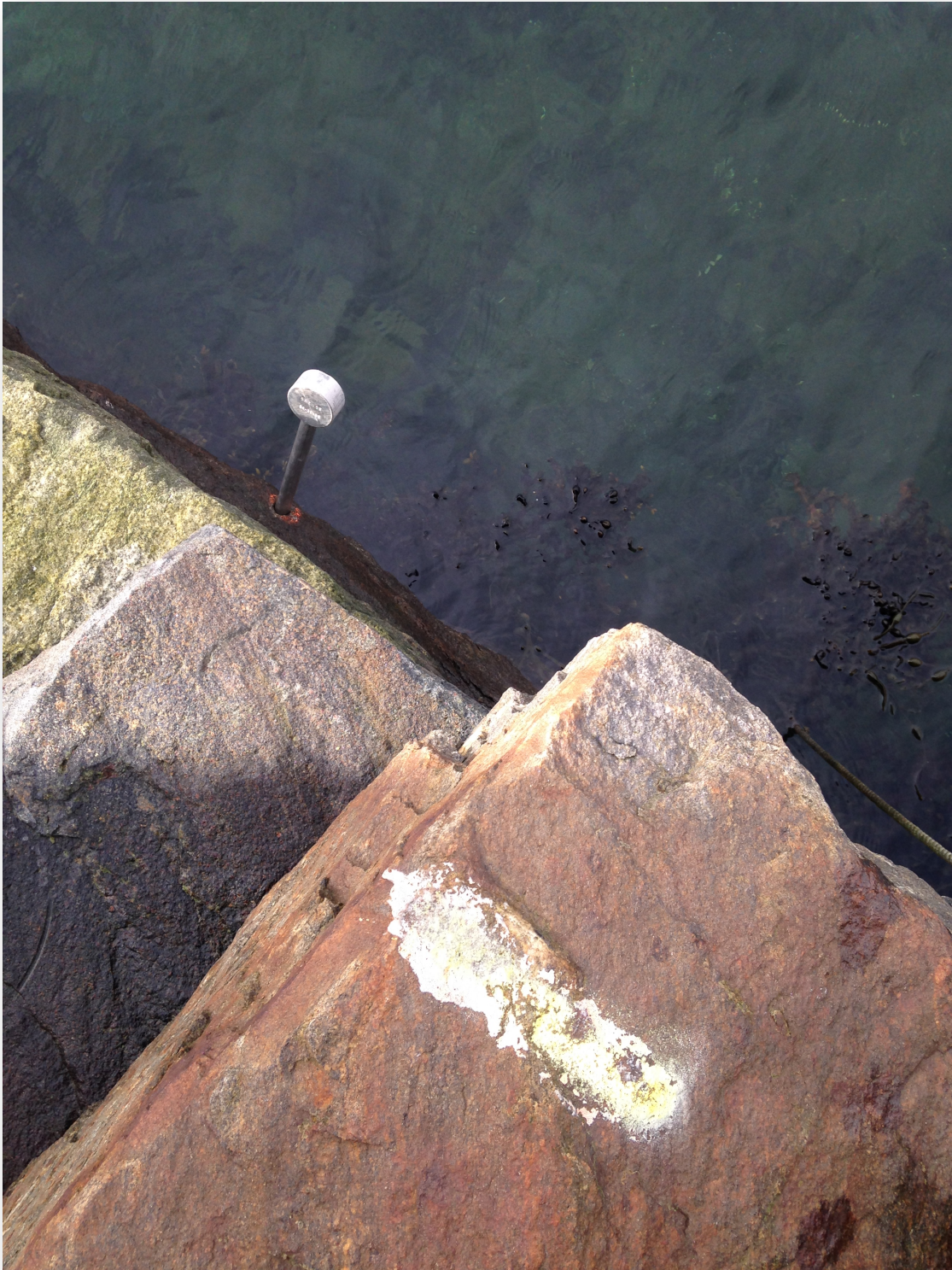
I intervju med part nr. 11 ble det fortalt at begge partene i saken hadde forberedt seg godt til møtet med jordskifteretten. Begge hadde funnet det han kalte ”bevis” som underbygget deres påstander. Part nr. 11 viste til målebrevet tilknyttet eiendommene, den andre parten viste til et matrikkelkart han hadde funnet. Det viste seg å være et avvik mellom de to grunnlagene, noe som partene i denne saken syntes var forvirrende. Partene hadde aldri hatt noe forhold til hverandre, og det var ikke noe som tydet på at dette var en relasjonsorientert konflikt. Saken lot seg ikke løse med forlik, fordi begge partene mente de hadde fremskaffet gode nok grunnlag for sine påstander om hvor grensen gikk. Den ene parten viste til matrikkelkartet, og den andre til målebrevet som han hadde lett frem.

I en sak der konflikten dreide seg om en grense der en part argumenterte for sitt synspunkt ved å vise til skylddelingsdokument og en annen part viste til matrikkelkart, ble det i rettsboken skrevet følgende:

”Tidligere ble nye eiendommer etablert ved skylddeling. Grensene for eiendommene går som regel frem av skylddelingsdokumentene. I den grad disse ikke gir nok opplysninger, må man støtte seg til partene sine forklaringer om bruken av areal og hvordan terrengforholdene er i området. Gamle kart og bilder kan også gi verdifull informasjon om hvor grensene går”.

I en tredje sak kunne part nr. 8 fortelle at dommer hadde informert om at det noen ganger fantes feil i grensene i matrikkelkartene. Denne parten, som hadde vist til målebrev for å underbygge sin påstand, fortalte at han syntes dette var overraskende informasjon.

En fellesnevner for sakene der partene hadde argumentert for sin sak med ulike grunnlag, for eksempel målebrev og matrikkelkart, var at det ikke ble inngått rettsforlik. Konflikten ble i alle disse sakene løst med domsavsigelse. Det var mange av partene jeg var i kontakt med som lurte på hvorfor det var avvik mellom matrikkelkartene og målebrevene, og matrikkelkartene og skylddelingsdokumentene. Mange uttrykte frustrasjon over dette, og syntes det var vanskelig å finne grunnlag for sine påstander, når de ikke kunne vite om kartene de fikk fra kommunen var riktige.

Bilde: Avvik mellom oppmåling av kommune og oppmåling av jordskifteretten

5.4.5 "Først når alle parter er litt misfornøyd har man en god jordskifteløsning"

I punkt 18 i intervjuguiden er spørsmålet: *Har du noen tanker om meklingsrunden utenom det vi har snakket om til nå?* Da jeg spurte part nr. 11 om dette spørsmålet fikk jeg et interessant svar. Han svarte at han selv ønsket et forlik i denne saken. Parten hadde vært tilstede under rettsendrende sak i jordskifteretten for mange år siden. Han fortalte at mekler den gang hadde sagt til partene at *"først når alle parter er litt misfornøyd har man en god jordskifteløsning"*. Dette sitatet kan kanskje oppleves som provoserende, men part nr. 11 hadde tenkt mye på det som hadde blitt sagt under den tidligere saken. Parten forklarte videre om sine tanker rundt dette sitatet, og tok meg med inn i en tankerekke der jordskiftedommer meklet i rettsfastsettende sak. Det kan dermed sies at han tok sitatet fra tidligere dommer ut av kontekst, og startet en tankeprosess med utgangspunkt i dette sitatet, i rettsfastsettende saker det ble meklet i:

" Ved hjelp av dette utsagnet fra dommeren den gangen for lenge siden, forstod jeg at dersom parter i en sak skal bli enig om noe, så må man gi og ta. Å gi bort noe er aldri en ønskesituasjon, og dermed blir man litt misfornøyd. Samtidig får man noe som kanskje gjør at eiendomsforholdene blir mer tjenlige, noe som igjen fører til at man blir fornøyd. Slik kan det inngås et forlik der begge parter er noe misfornøyd, men samlet sett er jordskifteløsningen god".

Part nr. 11 fortalte videre at han hadde forsøkt å komme med forslag til løsninger da det ble meklet i den nye saken han hadde vært part i. Han hadde hele tiden hatt dette sitatet fra den tidligere saken i bakhodet, og var innstilt på å inngå rettsforlik. Til slutt hadde motparten kommet med usaklige krav, og da forstod han at denne saken ikke ville bli løst ved minnelighet. Denne parten hadde god kjennskap til eiendommen sin og dens historie, og var derfor ikke redd for å inngå forlik med motparten. Jeg har tidligere beskrevet at noen parter var engstelige for å inngå rettsforlik med motparten, fordi de ikke stolte på egen dømmekraft. Part nr. 11 derimot tenkte at en meklet løsning i mange tilfeller kunne føre til et bedre resultat enn dom.

Av de til sammen 10 sakene jeg undersøkte, ble hele saken i to tilfeller løst med rettsforlik. I tre tilfeller ble deler av sakene løst ved rettsforlik, og resterende deler av saken ble fastsatt ved domsavsigelse. I totalt fem tilfeller ble hele saken løst med dom.

Oppsummering

Av det samlede antallet saker jeg undersøkte, ble det i halvparten av sakene påpekt av en eller flere parter, at saken var *liten*. Likevel ble det i alle disse sakene meklet, eller forøkt meklet i ordinær saksbehandling i jordskifterettene. Av disse fem sakene, ble det i to saker inngått rettsforlik i deler av saken, og avsagt dom i resten av saken. I de tre andre sakene ble hele saken løst ved dom. Det viser seg dermed at sakens omfang ikke nødvendigvis behøver å være avgjørende for om partene forlikes eller ikke. Begrunnelsene for at det ikke ble inngått rettsforlik var blant annet at det føltes mindre risikabelt å få en løsning av dommer i form av dom, enn å skulle inngå et forlik med motparten. Noen visste ikke om de kunne stole på motparten, og noen visste ikke om de kunne stole på egen dømmekraft. En annen begrunnelse for at ikke partene ble forlikt var at saken hadde låst seg. Med dette vil jeg tro at partene mente at det forelå en negativ forhandlingssone der ingen var villige til å lempa på sine krav. Begrunnelsen for den negative forhandlingssonen varierte med de ulike sakene. I noen saker hadde konflikten utviklet seg til å bli en relasjonsorientert konflikt, der de dårlige relasjonene mellom partene stod sentralt. I andre tilfeller var konflikten saksorientert, og begge/alle partene var så sikker på at deres oppfatning av saken var rett at ingen ville gi etter for motparten. Det kan også tenkes at saken i noen tilfeller hadde blitt en prinsippsak.

Det ble i noen saker også inngått rettsforlik, i hele eller deler av saken. En part påpekte at han skulle ønske han aldri inngikk dette forliket, og at han helt klart klandret seg selv for dette. Utenom denne parten var det ingen som angret på forliket de hadde inngått. En part som var fornøyd med rettsforliket, begrunnet dette med at han hadde fått bidra til å styre utfallet av saken. Utfallet ble dermed ingen overraskelse. For noen parter føltes det også godt å vite at de hadde blitt enig med motparten, uten at behovet for domsavsigelse meldte seg.

I fem saker ble det avsagt dom for hele saken. I tre tilfeller ble det inngått rettsforlik i deler av saken, mens det i to saker ble fattet rettsforlik for hele saken.

Et sentralt funn er uansett at tilliten til motparten ikke alltid var høy, tilliten til egen dømmekraft var i noen tilfeller også redusert, men tilliten til mekler viste seg i de aller fleste tilfellene å være høy. I ett tilfelle var en part noe usikker på hvor høy tillit han hadde til mekler. I et annet tilfelle mente en part at akkurat denne sakens mekler burde fokusere mer på å skape tillitt, men at han hadde høy tillit til jordskifteretten og dens kompetanse. De femten andre som ble intervjuet, hadde ikke noe å utsette på tilliten til mekler og jordskifteretten.

Kapittel 6. Avslutning

6.1 Innledning

I arbeidet med studien har jeg fått grundigere og en mer helhetlig innsikt i mekling i ordinær saksbehandling i jordskifterettene. Jeg har også tilegnet meg en viss forståelse for hvordan det kan oppleves å være part i rettsfastsettende sak. Det må i denne sammenheng understrekes at opplevelser ikke er entydige. Gjennom intervjuene kom det likevel frem informasjon om hvilke elementer partene mente påvirket deres opplevelser i positiv eller negativ retning. Før arbeidet med studien noterte jeg ned egen førforståelse av temaet, der tanker og forventninger til studien ble beskrevet. Jeg noterte hvorfor jeg ønsket å studere dette temaet, hvilke kjennskap jeg selv hadde til parter i rettsfastsettende saker, og til dommers meklerrolle. Videre noterte jeg hvilken holdning jeg hadde til rettsforlik. Noen av tankene jeg hadde om temaet før jeg begynte å arbeide med det, samsvarer godt med tankene jeg har i etterkant av studien. Det er likevel mye av forståelsen som har endret seg underveis i arbeidet med oppgaven.

Bakgrunnen for at jeg valgte å skrive om temaet *ordinær mekling i jordskifteretten, og partenes opplevelser av dette*, er at jeg somrene 2012 og 2014 jobbet i jordskifteretten. Der observerte jeg en sak som det ble meklet i, og jeg satt igjen med mange spørsmål etter saken. Noen spørsmål fikk jeg svar på av mekler/dommer, men det var likevel noen spørsmål han ikke kunne svare på: *Hvordan opplevdes det å være part i en slik prosess?* For å få et innblikk i dette temaet, som jeg hadde tenkt på siden saken i 2012, forstod jeg at jeg måtte gå til kilden for å få svar. Jeg måtte spørre de som hadde vært part i saker det hadde blitt meklet i i rammene av ordinært møte, dersom jeg ønsket å få svar på hvordan dette opplevdes. For å få en oversikt over temaet valgte jeg også å studere rammene for mekling.

Jeg har gjort meg opp noen tanker om emner som belyser studiens tema. I denne delen blir viktige funn belyst, og det blir foretatt avsluttende refleksjoner rundt disse. Egen opplevelse av studien blir også omtalt.

6.2 En ettervurdering av fremgangsmåten

Mye tid gikk med til forberedelser, deriblant skrev jeg informasjonsbrev til partene før jeg kontaktet de per telefon. Formålet med informasjonsbrevet var å informere partene om hva studien innebar, og forberede dem på at jeg ville kontakte dem. Jeg opplevde at mange parter

hadde gjort seg opp en mening om hvorvidt de ønsket å delta i undersøkelsen. Flere hadde reflektert rundt temaet for studien når jeg ringte. Etter å ha lest noen tidligere masteroppgaver var jeg forberedt på at det kunne være vanskelig å komme i kontakt med partene. Jeg tenkte at siden studien min i tillegg gjaldt personlige opplevelser, ville det kanskje være ekstra krevende å skaffe informanter. Dette viste seg likevel ikke å være et problem.

Intervju som metode for å avdekke opplevelser, var godt egnet. Jeg måtte foreta mindre endringer i intervjuprosessen etter de tre første intervjuene, da det viste seg å være vanskelig for partene å formulere svar på spørsmålene som angikk veiledning fra mekler. Observasjon sammen med intervju viste seg å være langt mer effektivt enn forventet. Det var individuell atferd under intervjuene som ble observert. Jeg fikk kunnskap om følsomme forhold ved at partene uttrykte seg med kroppsspråk, i tillegg til svarene de gav på spørsmålene jeg stilte.

6.3 Jordskifteretten- Tillitsskapende og konfliktdempende, eller kan rettssak i seg selv medføre konfliktskjerping

En faktor som viste seg å spille en sentral rolle for opplevelsene partene hadde etter mekling i rettsfastsettende sak, var evnen mekler hadde til å veilede. Da partene på den ene siden hadde sine formeninger om hvor aktivt mekler burde opptre når han/hun veiledet både i materielle og prosessuelle spørsmål, setter tvisteloven § 8-2 på den andre siden opp rammer for hvor aktiv mekler kan være før han/hun ”...svekker tillitten til rettens upartiskhet”, jf. tvisteloven § 8-2 første ledd tredje setning. På denne måten var tre momenter av interesse for den materielle veiledningen:

- 1) Hvor aktiv hadde mekler faktisk vært når han/hun veiledet?
- 2) Hvilken opptreden ønsket partene at mekler skulle praktisere hva angikk veiledning?
- 3) Hvor langt kan mekler veilede i henhold til tvisteloven § 8-2?

Etter en helhetsvurdering av de tre overnevnte faktorene, kan det tenkes at det er nødvendig med en tilretteleggende mekler i ordinært møte i jordskifteretten. En tilretteleggende mekler tar ikke på seg en evaluerende rolle som kan føre til at mekler handler i strid med tvisteloven § 8-2. Det kan likevel være behov for noen innslag av evaluerende teknikker i meklerrollen. Alle kjennetegnene med den tilretteleggende rollen vil trolig ikke kunne benyttes i ethvert tilfelle. Mekler må dermed vurdere sin rolle som veileder opp mot den enkelte sak. I noen tilfeller bør kanskje mekler også vurdere om rettsmekling er et bedre alternativ enn mekling i

ordinær saksbehandling. Av intervjuene ble ønsket om en fiktiv opptreden av mekler beskrevet av to parter, uavhengig av hverandre. De var ikke kjent med rettsmekling, men beskrivelsen av den fiktive meklerrollen hadde svært mange fellestrekk med det som er å forstå som rettsmekling. I flere tilfeller viste det seg dessuten av intervjuene at partene ønsket en så aktiv mekler, at mekler ville stått i et grenseskille mellom ordinær mekling i henhold til tvisteloven § 8-2, og rettsmekling i henhold til tvisteloven § 8-3, dersom han hadde opptrådt som de ønsket. Det kan dermed diskuteres om noen av sakene burde vært forsøkt rettsmeklet. Et interessant funn var at partene viste seg å ha en felles forståelse av at mekler burde veilede så langt han/hun hadde veiledet i saken de hadde vært part i, eller vært hakket mer aktiv. Det må understrekes at jeg bare har vært i kontakt med 17 parter, og at mine funn dermed ikke er ment å være gjenstand for generalisering. Det kan dermed ikke treffes en konklusjon på hvor langt mekler kan veilede. Dette må også forstås å være saksavhengig, men jeg har gjennom studien belyst temaet fra ulike hold.

Et annet viktig element som stod sentralt når partene fortalte om sine opplevelser, var meklers evne til å informere partene om både hva mekling ville bety i gjeldende sak, samt prosedyrevalg. Partene som beskrev en aktiv mekler som viste faglig bredde og som var aktiv til å stille spørsmål, viste seg å være de mest fornøyde partene. De hadde tillitt til mekler og hans/hennes kompetanse på fagfeltet. Totalt sett mente partene at de hadde blitt godt informert om mekling og dens betydning, samt prosedyrevalg, men det fantes unntak. Blant unntakene var det på den ene siden parter som mente at behovet for informasjon var større, og på den andre siden parter som ikke kunne huske hva det ble informert om. Derfor kunne de ikke uttale seg om dette. Det kan stilles spørsmål om hvorfor partene ikke husket den viktige informasjonen. Det kan spekuleres i om det er knyttet så stor spenning til selve saken at partene av den grunn konsentrerer seg om sakens utfall. Dette kan muligens føre til at informasjonen om selve saksgangen ikke tillegges fokus. Det må understrekes at dette ikke er et fasitsvar, men at mye kan tyde på at det virker inn på konsentrasjonen til partene, noe som også samsvarer med tidligere forskning. Det må også nevnes at det viste seg å være til tider store variasjoner i meklernes atferd, og måten de tilnærmet seg de ulike sakene på.

Hva angår sakenes resultat, ble det i to saker inngått rettsforlik i hele saken, og i fem saker ble hele saken avgjort ved dom. I tre tilfeller ble enkelte elementer i saken avgjort med rettsforlik, og andre med dom. Det viste seg å ha en vesentlig egenverdi å være med på å utforme en løsning på de omtvistede eller usikre bruksretts- eller eiendomsforholdene, spesielt der

partene hadde et avhengighetsforhold til hverandre. I disse tilfellene ble det inngått rettsforlik. På den andre siden fantes det parter som ønsket domsavsigelse og dermed ikke en minnelig løsning, da de solte mer på rettens avgjørelse enn egen avgjørelse. Det viste seg også å være behov for rettsavklaring i flere tilfeller, nettopp fordi partene ikke lot seg enes. Partenes holdninger var dermed en avgjørende faktor for om det ble inngått rettsforlik eller ikke.

I innledningskapitlet, samt i teorikapitlet ble det vist til Olav Lid sin kommentar om innvendingene fra mindretallet i Landbrukskomiteen. Da et forslag til en løsning som åpnet for at utskiftningsretten fikk kompetanse til å holde grensegangssak som egen sak, ikke ble realitetsbehandlet i 1912, skrev Lid følgende:

”Mindretallet peika på at grensetvistar som regel kjem av uklære grenseliner, og dimed ville framlegget frå fleirtalet føre til at alle tvister om fast eigedoms grenser ville kunna leggjast under jordskifteretten. ”Indførelse av saadan ordning finder minioriteten at være forbundet med avgjørende betenkeligheter. Det gjælder her retstvistigheter som efter sin natur hører under domstolenes avgjørelse, og hvor ret har ogsaa for tvistemaal av denne og lignende art organisert en særegen procesmaate (aadstedsbehandling ved aastedskommisjon, meddomsmænd osv.). Utskiftningsrettens oppgave er derimot væsentlig av skjønsmessig art”. ”(NOU 2002:9, s. 16).

Om utskiftningsretten skulle få kompetanse til å holde grensegangssak som egen sak var omdiskutert. Etter mange års diskusjon ble de tildelt kompetansen i 1934. Jeg har vist til dette sitatet flere ganger i oppgaven, som et eksempel på utviklingen i kompetansen jordskifteretten har hatt. Dette bør imidlertid leses i sammenheng med tidslinjen jeg har utarbeidet. Det er en logiske forklaring på at jeg har lagt så mye fokus i dette sitatet og utviklingen. Utviklingen har blitt møtt med skepsis blant mange fagfolk, men etter gjennomførte intervjuer betrakter jeg etter en helhetsvurdering dette som en heldig utvikling. Det viste seg nettopp gjennom intervjuene jeg gjennomførte, at dette er en kompetanse som partene i dag setter stor pris på at jordskifteretten har. De opplevde det som tillitsskapende at det lå faglig tyngde bak det mekler sa og gjorde, og at landmåler var med i felt og påviser grenser var positivt. Dette er kompetanse som de alminnelige domstolene ikke har, og flertallet av partene uttrykte at de så på jordskifteretten som et kompetent og nødvendig organ for å få sin sak tilstrekkelig behandlet. Dette gjaldt også annen kompetanse jordskifteretten med tiden har blitt tildelt, ikke bare grensegangssak som egen sak. Det kan dermed sies at kompetansen jordskifteretten har,

har gitt bidrag til partenes opplevelser i positiv retning. Jeg tror at noe av denne *”positiviteten”* springer ut av grensegangssakens egenart; nemlig det at de ofte slett ikke har en ren og skjær tvist som utgangspunkt. Det er heller slik at de springer ut av ufullstendig og/eller dårlig oppmerking, beskrivelser og oppmåling/kartlegging. Dette resulterer igjen i usikkerhet/uvisse mer enn konkret og direkte uenighet om grenseforløpet. Dette underbygger igjen tanken om at konteksten av en grensegangssak er flerdelt. Det kan skilles mellom både kommunal oppmåling, avtalerett, tvistebehandling i ordinære domstoler, og blant alt dette befinner grensegangssakene for jordskifteretten seg.

Et stort flertall oppsummerte intervjuet med at å være part i sak var tidkrevende, en påkjenning med tanke på at konflikter var vonde å leve med, og at det var knyttet mye spenning til saken. Samtidig var det i mange tilfeller knyttet sterke følelser til eiendommene. Tross alt dette, var opplevelsene med å være part i rettsfastsettende saker stort sett god, og mye av dette skyldtes kompetansen jordskifteretten har. Mange parter utdypet ytterligere at de var fornøyd med at saken ble behandlet i jordskifteretten i stedet for i de alminnelige domstolene.

6.4 Avsluttende refleksjoner

Under arbeidet med studien dukket det opp nye problemstillinger og litteratur som det ville vært interessant å fulgt opp. Dette falt utenfor rammene av studien, og jeg sitter derfor igjen med flere spørsmål nå enn når jeg begynte å jobbe med oppgaven. Det faktum at det stadig dukket opp nye spørsmål kan tyde på at temaet om ordinær mekling i jordskifteretten, og partenes opplevelser av dette, ikke lar seg generalisere med en bestemt og entydig konklusjon.

Problemområder som jeg gjerne skulle tillagt mer vekt i oppgaven, men som jeg ikke kunne studere mer inngående grunnet begrenset tid og studiens avgrensning, var blant annet problematikken rundt det å bruke matrikkelkart for å underbygge sitt syn på saken. Partene hadde gjort som dommer/mekler hadde bedt om, nemlig å forberede seg til møtet med retten. Når to parter legger frem grunnlag som skal underbygge sine påstander, og de to grunnlagene avviker fra hverandre, er det kanskje ikke så rart at partene ikke klarer å bli enige om den ene eller den andre påstanden, eller om en mellomløsning. Flere av de som var part i sak der dette var et problem, var frustrert og forvirret, og sa at de trodde de hadde funnet sterke nok *”bevis”*. Jeg synes dermed at det å gjøre kart med eiendomsgrenser så lett tilgjengelig når det har så mange feil, er utrygt og dette burde det etter mitt syn blitt forsket mer på. Jeg har nevnt

noe om etikk for dommeratferd, og jeg synes det hadde vært interessant å gått mer i dybden i dette.

Hva angår egne opplevelser av å jobbe med oppgaven, kan jeg ikke legge skjul på at det har vært et krevende tema å arbeide med. Det er krevende å sette ord på andres opplevelser. Med et lovverk som kan være vanskelig å tolke, ble det ikke mindre krevende å drøfte opplevelser og regler opp mot hverandre. Når jeg ser tilbake til starten av arbeidet med oppgaven, lurte jeg noen ganger på om jeg ville klare å bruke informasjonen jeg fikk fra partene til å belyse problemstillingen. Først når jeg begynte å analysere intervjuene forstod jeg hvor betydningsfull informasjonen var. Siden mange av undersøkelsens faktorer var emner jeg hadde lite kunnskap om, ble arbeidet utfordrende. Til samme tid var det spennende å arbeide med oppgaven og utfordringene den bydde på. Det jeg synes var spesielt interessant var å bli tatt med inn i partenes tankerekker, for å senere undersøke hvordan deres opplevelser kunne knyttes opp mot teori og ikke minst lovverket. Det var spennende å se hvordan den enkelte part tilnærmet seg saken, og å få en innsikt i begrunnelser for ønsker om domsavsigelse fremfor rettsforlik eller avtale, eller omvendt. Disse observasjonene gav til slutt en forståelse for hvor store variasjoner det er mellom både parter, dommere/meklere, og den enkelte saks omfang.

Jeg ser nå at læringsutbyttet av å intervjuer parter og arbeidet som ble gjort både i forkant og i etterkant av intervjuene, har vært svært høyt. Erfaringene jeg har fått av å være i nærkontakt med parter har vært betydningsfulle, både for oppgaven og ikke minst for personlig utvikling. Dette er også erfaringer som jeg vil ta med meg i arbeidslivet. Til tross for et utfordrende tema å skrive oppgave om, er jeg glad for at jeg valgte å studere nettopp dette.

Kilder

Aubert, W. (1985) *Det skjulte samfunn*. Oslo, Universitetsforlaget

Austenå, T. & Øvstedal, S. (2000) *Jordskifteloven med kommentarer*. 3. utg. Oslo, Universitetsforlaget.

Bernt, C. (2011) *Meklerrollen ved mekling i domstolene*. Bergen, Fagbokforlaget

Bernt, C, Mykland, S & Sky, P. K (2014) Evaluering av rettsmekling i jordskifterettene 2012-sentrale funn, problemstillinger og implikasjoner. *Lov og rett*, 53 (6): 334-359.

Bjerva, Ø. (2012) Notat i jordskifteprosess. Ås, institutt for landskapsplanlegging, UMB.
Tilgjengelig fra:

[https://fronter.com/nmbu/links/files.phtml/1924817860\\$225842727\\$/Indre+struktur+_prcent_28skjult_prcent_29/Pensumstoff.+Forelesningsnotater/Bjerva+Notat+jordskifteprosess+2012.pdf](https://fronter.com/nmbu/links/files.phtml/1924817860$225842727$/Indre+struktur+_prcent_28skjult_prcent_29/Pensumstoff.+Forelesningsnotater/Bjerva+Notat+jordskifteprosess+2012.pdf) [Lest: 27.02.2015].

Bøhn, A. (2013) *Domstolloven. Kommentarutgave*. 2. utg. Oslo, Universitetsforlaget

Dalland, O. (2012) *Metode og oppgaveskriving*. 5.utg. Oslo, Gyldendal akademisk

Falkanger, T. (2011) *Fast eiendoms rettsforhold*. 4.utg. Oslo, Universitetsforlaget

Johannesen, A, Tufte, P. A. & Kristoffersen, L. (2005) *Introduksjon til Samfunnsvitenskapelig metode*. 3.utg. Oslo, abstrakt forlag

Kjelland- Mørde, K, Rolland, A. H, Gammelgård, P, Steen, K. S. & Anker, C. (2008) *Konflikt, mekling og rettsmekling*. Oslo, Universitetsforlaget

Knuts, G. (2006) *Förfarandegarantier vid domstolsanknutsen medling*, Helsinki, Suomalainen lakimiesyhdistys

Langbach, T. (2009) Jordskiftedomstolene og de alminnelige domstolene. I: Ravna, Ø (2009) *Perspektiver på jordskifte*, side 35-48. Gyldendal Norske Forlag AS

Lindell, B. (2006) *Alternativ rettskipning eller alternativ till rettskipning?*. Uppsala. Iustus Förlag

Mykland, S. (2007) Hvorfor problemet er løsningen: rettsmekling i innledende fase. I: Ravna, Ø (2007), side 467- 482. *Areal og Eiendomsrett*, Universitetsforlaget

Ravna, Ø. (2004) En sammenligning av prosessforutsetninger i sivilprosessen og i jordskifteprosessen. *Kart og plan*. 64 (1): 20-34

Ravna, Ø. (2007) Jordskifterettens saklige kompetanse i grensegangssaker. *Kart og plan* 64 (4): 211-231. Tilgjengelig fra: <https://www.ub.uit.no/munin/bitstream/handle/10037/2250/article.pdf?sequence=1> [Lest: 15.03.2015]

Ravna, Ø. (2011) Om rettsfastsettende vedtak, semjedom og rettskraft i jordskifteprosessen. *Lov og rett* 50 (4): 213-219. Tilgjengelig fra: <http://uit.no/Content/239567/LoR-2011-4-Om%20rettsfastsettende%20vedtak,%20semjedom%20i%20jordskifteprosessen.pdf> [Lest: 11.03.2015]

Reiten, M. (2009) Avgjerd om fremme av jordskiftesak. I: Ravna, Ø (2009) *Perspektiver på jordskifte*, side 237-261. Gyldendal Norske Forlag AS

Riskin, L.L (Spring 1996), Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed , *Harvard Negotiation Law Review*, 1 (7): 7-51
Tilgjengelig fra: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1506684
[Lest: 01.04.2015]

Robberstad, A. (2013) *Sivilprosess*. 2. utg. Bergen, fagbokforlaget

Rognes, J. K. (2012) *Forhandlinger*. 3 utg. Oslo, Universitetsforlaget

Rognes, J & Sky, P. K. (1999) Meglingsaktivitet og meglingsteknikk i jordskifteretten. I: *Kart og Plan*. 59 (1): 75-83 (1999)

Salvesen, B. V & Svandal, M. I (2012) *Rettsmekling i jordskifteretten- evaluering av forsøksordningen*. Bacheloroppgave ved Høgskolen i Bergen

Sander, K. (2014) *Dybdeintervju- enkelt intervju*, Kunnskapssenteret. Tilgjengelig fra: <http://kunnskapssenteret.com/dybdeintervju-enkelt-intervju/> [Lest: 02.03.2015]

Schei, T., Bårdsen, A., Nordén, D. B., Reusch, K., Øie, T. M. (2013) *Twisteloven. Kommentaarutgave. Bind 1*. 2.utg Oslo, Universitetsforlaget

Schei, T (1990) *Twistemålsloven med kommentarer, bind II*, Tano AS

Sevatdal, H. & Sky, P.K. (2003) *Eigedomsteori*. Ås, Instituttet for landskapsplanlegging

Sevatdal, H. & Wannebo, E. (2007) Utvikling av jordskifteretten sett i lys av matrikkelsystemet, forvaltningen og de ordinære domstolene. I: Ravna, Ø (2007) *Areal og Eiendomsrett*, side. 391-414. Universitetsforlaget

Silverman, D. (2011) ”*Interpreting qualitative data*.” 3.utg. London, Caliiforniam, New Delhi, Singapore. SAGE Publication

Skoghøy, J. E. A. (2014) *Twisteløsning*. 2. Utg. Oslo, Universitetsforlaget

Sky, P. K. (2009) Jordskiftets ulike effekter. I: Ravna, Ø (2009) *Perspektiver på jordskifte*, side 371- 398. Gyldendal Norske Forlag AS

Stokstad, S. (2015) Rettsforlik i rettsendrande saker i jordskifteretten. I: *Kart og Plan* 75 (2): 155-165 (i trykk)

Thomas, K. W. (1992). *Conflict negotiation pocesses in organizations*. I. M. D. Dunette og L. M. Hough (Red.), *Handbook of industrial and organizational psychology*, 3 (2). Palo Alto, CA: Consulting Psychologist Press

Wall, Jr., James A, and Rude, D.E (1987). "Judges' Mediation of Settlement Negotiations". *Journal of Applied Psychology*, 72 (2): 234-239. Tilgjengelig fra: <http://psycnet.apa.org/journals/apl/72/2/234.pdf> [Lest: 18.04.2015]

Aarset, B (2014). *Kvalitativ metode. Intervju og intervjuguide. Samling 7/H13*. Tilgjengelig fra: <https://fronter.com/nmbu/main.phtml> [Lest: 20.02.2015]

Aasland, G, Kjærstad, K, Mjølhus, K, Sky, P. K, Solbakken, B, Sellæg, J & Wille, E (6. Juni 2007). *Etiske regler for dommere- utkast fra arbeidsgruppe oppnevnt av domstoladministrasjonen*, Oslo, Norges domstoler. Tilgjengelig fra: <https://www.domstol.no/upload/DA/da/Aktuelt/Etiske%20regler%20for%20dommere.pdf> [Lest: 10.05.2015]

Lover

Lov 17. august 1821 om Jords og Skovs Udskiftning af Fælledskab (utskiftningsloven 1821- opphevet)

Lov 12. oktober 1857 om Jords og Skovs Udskiftning af Fælledskab (utskiftningsloven 1857- opphevet)

Lov 13. mars 1882 om udskiftning mv (utskiftningsloven 1882- opphevet)

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven)

Lov 13. august 1915 nr. 6 om rettergangsmåter for tvistemål (tvistemålsloven 1915- opphevet)

Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven)

Lov 22. desember 1950 nr. 2 om jordskifte (jordskifteloven 1950- opphevet)

FNs konvensjon 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (SP)

Lov 21. desember 1979 nr. 77 om jordskifte o.a. (jordskifteloven)

Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven)

Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)

Lov 14. april 2000 nr. 31 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)

Lov 17. juni 2005 nr.90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av eigedoms-og rettshøve på fast eigedom m.m

Avgjørelser

Rt. 1981 s. 160. Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjennelse. (23.01.1981)

Sak 53/89, hl. nr. 104/89

Rt. 1995 s. 607. Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjennelse. (09.03.1995)

Rt. 1997 s. 325. Høyesteretts kjæremålsutvalg. Kjennelse. *Neidendommen*. (27.02.1997)

JOGU. 2004 s. 6. Gulating jordskifteoverrett. Vedtak. (07.12.2005).

Rt. 2010 s. 607. Høyesterettskjennelse. *Avvisning av grensegangssak*. (18.05.2010)

JOFR. 2010 s. 1 Frostating jordskifteoverrett. Kjennelse. (17.06.2010)

JBER. 2013 s. 28 Nord- og Midthordaland jordskifterett. (11.04.2014)

JTRO. 2013 s. 8 . Nord- Troms jordskifterett. Regulerende vedtak- dom- rettsfastsettende vedtak (10.09.2013)

Forskrifter, proposisjoner, innstillinger, og offentlige utredninger

NOU 1976:50. *Revisjon av jordskifteloven*. Landbruksdepartementet

Ot. prp. nr. 44 (2000-2001). *Om lov om endringer i domstoloven m.m. (den sentrale domstoladministrasjon og dommernes arbeidsrettslige stilling)*. Justis- og politidepartementet

NOU 2002:09. *Jordskifterettens stilling og funksjoner*. Landbruksdepartementet

Ot. prp. nr. 51 (2004-2005). *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. Justis- og beredskapsdepartementet

Innst. O. nr. 110 (2004-2005). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*. Justiskomiteen.

Prop. 101 L (2012-2013). *Lov om fastsetjing og endring av eigheds- og rettshøve på fast eiendom m.m (jordskiftelova)*. Landbruks- og matdepartementet

Bilder

Bilde: Veronica T (2015). *Avvik mellom oppmåling av kommune og oppmåling av jordskifteretten* (03.03.2015)

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide

1. Hva var utgangspunktet for tvisten?/ eventuelt hva var uklart? - §88 eller §88a - Antall parter - Type areal - Grenselengde
2. Ble du informert om hva mekling ville bety i denne saken? - Rimeligere enn dom - Få en avslutning på saken - Bedre relasjoner mellom partene - Kontroll over utfallet - Kreative løsninger - Partenes frihet til å avbryte meklingen
3. Ble du informert om prosedyrene som blir brukt ved mekling? - Å definere konfliktens tema/ det som skal behandles - Alternativene til avtale - Ankemuligheter
4. Forberedte du deg til rettsmøtet med jordskifteretten? I så fall hvordan? - Samtale med eldre generasjon om bruk av område - Studere skjøte - Studere grense på kart - Studere grense i felt
5. Hva tror du er årsaken til at dere (partene) ikke ble enig før tvisten/ uklarheten ble tatt inn for jordskifteretten?
6. Hadde dere (partene) felles interesse av å få løst tvisten?
7. Spilte mekler en aktiv rolle i forsøket på finne en minnelig løsning, eller foregikk diskusjonen mest mellom partene?
8. Kom mekler med forslag til alternative løsninger, og gav han/ hun nyttige råd?
9. Når dommer mekler kan han/hun veilede i en viss grad, men ikke så langt at han/hun blir inhabil. Hvordan synes du han/hun håndterte dette? * Var han nøytral? * Hvor langt gikk dommer i å foreslå noe? * etc
10. Tror du at avtale eller en eventuell avtale kunne vært bedre enn alternativet, dom eller rettsfastsettende vedtak? I så fall hvorfor/ hvorfor ikke?
11. Fikk du anledning til å fremstille saken din på ønsket måte, slik at dine

interesser ble ivaretatt?
12. Ble samtalen/diskusjonen holdt på et saklig nivå?
13. Hvordan bedømmer du din egen, motpartens og dommerens atferd under meklingsrunden?
14. Dersom mekler kunne gjort noe annerledes, hva kunne det vært?
15. Hvordan har du opplevd å være part i denne saken?
16. Hvordan var ditt forhold til motparten før, og etter meklingsprosessen?
17. Kunne du vært i en meklingsprosess med dommer som mekler i jordskifteretten igjen, eller ville du valgt et annet alternativ. I så fall hvorfor/hvorfor ikke?
18. Har du noen tanker om meklingsrunden utenom det vi har snakket om til nå?

Forespørsel om deltakelse i masteroppgave

Et studie av parter opplevelse av mekling i ordinært møte i jordskiftesak

Til jordskifterettsleder i xxxx jordskifterett.

Bakgrunn og formål

Som avslutning på det 5-årige studiet "*master i eiendom*" ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) skal jeg, som allerede fortalt, skrive masteroppgave. Arbeidet med oppgaven blir lagt til våren 2015. Formålet med masteroppgaven er å undersøke hvordan parter i jordskiftesaker der det har blitt foretatt mekling i det ordinære rettsmøtet, har opplevd nettopp det å være part i slike saker.

Jeg ønsker innledningsvis å takke for hyggelig telefonsamtale 03.11.2014, der jeg spurte om xxxx jordskifterett var villig til å bidra med saker til undersøkelsen jeg skal gjøre i forbindelse med min masteroppgave. Jeg sa jeg ville komme tilbake til hvilken typer saker som er ønsket, og nettopp dette er formålet med denne mailen. Sakene må være saker som kunne vært rettsmeklet, dvs. saker om grensegang eller rettsutgreiing. Dette begrunnes blant annet med at det gir god mulighet for å sammenligne studiet med tidligere forskning. Tilfeldig utvalgte saker vil styrke validiteten i undersøkelsen, og det er med bakgrunn i dette at jeg gjerne vil se på de to siste grensegangssakene, samt de to siste sakene om rettsutgreiing som har blitt holdt ved xxx jordskifterett. Det foretrekkes også å intervju parter som ikke har blitt bistått av advokater eller andre prosessfullmektiger. Dersom det viser seg at partene i sakene ikke ønsker å bli intervjuet, vil behovet for flere saker melde seg.

Derom du skulle ha noen spørsmål, kan jeg kontaktes på telefon: **90561188**, eller på mailadressen: veronica.trygstad@nmbu.no. Min hovedveileder er Katrine Broch Hauge, hun kan kontaktes på telefon: **92616760**, eller på mailadressen: katrine.broch.hauge@nmbu.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Med vennlig hilsen

Veronica Trygstad

Forespørsel om intervju i forbindelse med jordskiftesak

Et studie av parterers opplevelse av mekling i ordinært møte i jordskiftesak

Bakgrunn og formål

Som avslutning på det 5-årige studiet "*eiendom*" ved Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) skal jeg skrive masteroppgave. Arbeidet med oppgaven blir lagt til våren 2015. Formålet med masteroppgaven er å undersøke hvordan parter i jordskiftesaker der det har blitt foretatt mekling i det ordinære rettsmøtet, har opplevd nettopp det å være part i slike saker.

Utvalget til undersøkelsen er trukket med bakgrunn i jordskiftesaker som har blitt holdt ved Akershus og Oslo jordskifterett, Østfold jordskifterett, og Sunnmøre jordskifterett. De jordskiftesakene som har blitt valgt ut anses som relevante for undersøkelsen. Det vil være interessant å få et innblikk i sakene utover det rettsbøker og annen litteratur kan gi. Jeg håper med bakgrunn i dette at du er interessert i å svare på noen spørsmål tilknyttet jordskiftesaken du deltok i. Jeg vil ta nærmere kontakt i løpet av februar for en eventuell avtale.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i studien innebærer å svare på noen spørsmål i form av et personlig intervju. Intervjuets varighet vil avhenge av hvor mange av spørsmålene du som respondent er villig til å svare på, og hvor utdypende du ønsker å svare. Data registreres ved at jeg tar notater underveis i intervjuet, og ved bruk av lydopptaker dersom respondent samtykker i bruk av denne. Andre opplysninger blir innhentet i form av dokumentstudier.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. De som vil ha tilgang til opplysningene du gir, er meg og mine studieveiledere. For å ivareta konfidensialitet vil opplysningene bli lagret på en bærbar pc med brukernavn og passord som bare jeg har tilgang på. Navn, adresse og annen informasjon som direkte kan identifisere deg vil ikke bli gjengitt i oppgaveteksten, da intervjuobjektene hemmeligholdes. Dersom noen har god kjennskap til saken og tilliggende forhold, er det likevel mulig at de i kombinasjon mellom dette og informasjon som kommer frem gjennom intervju kan klare å identifisere deg.

Prosjektet skal etter planen avsluttes til 15.05.2015. Opptak og eventuell annen personopplysning som måtte komme frem i intervjuene vil bli slettet fra pc etter prosjektets slutt.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du har noen spørsmål, kan du kontakte meg på telefonnummeret **90561188**, eller på mailadressen: veronica.trygstad@nmbu.no. Du kan også kontakte Katrine Broch Hauge, som er min hovedveileder på oppgaven, på telefonnummeret: **92616760** eller på mailadressen: katrine.broch.hauge@nmbu.no

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

På forhånd takk.

Med vennlig hilsen

Veronica Trygstad

Vedlegg 4. Meldeskjema

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

MELDESKJEMA

Meldeskjema (versjon 1.4) for forsknings- og studentprosjekt som medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt (jf. personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter).

1. Prosjektittel		
Tittel	Et studie av parterers opplevelse av mekling i ordinært møte i jordskifteretten.	
2. Behandlingsansvarlig institusjon		
Institusjon	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet	Velg den institusjonen du er tilknyttet. Alle nivå må oppgis. Ved studentprosjekt er det studentens tilknytning som er avgjørende. Dersom institusjonen ikke finnes på listen, vennligst ta kontakt med personvernombudet.
Avdeling/Fakultet	Fakultet for samfunnsvitenskap	
Institutt	Institutt for landskapsplanlegging	
3. Daglig ansvarlig (forsker, veileder, stipendiat)		
Fornavn	Katrine	Før opp navnet på den som har det daglige ansvaret for prosjektet. Veileder er vanligvis daglig ansvarlig ved studentprosjekt. Veileder og student må være tilknyttet samme institusjon. Dersom studenten har ekstern veileder, kan biveileder eller fagansvarlig ved studiestedet stå som daglig ansvarlig. Arbeidssted må være tilknyttet behandlingsansvarlig institusjon, f.eks. underavdeling, institutt etc. NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Etternavn	Broch Hauge	
Akademisk grad	Høyere grad	
Stilling	universitetslektor	
Arbeidssted	NMBU, Institutt for landskapsplanlegging, Seksjon for eieendom og juss	
Adresse (arb.sted)	Postboks 5003	
Postnr/sted (arb.sted)	1432 Ås	
Telefon/mobil (arb.sted)	92616760 /	
E-post	katrine.broch.hauge@nmbu.no	
4. Student (master, bachelor)		
Studentprosjekt	Ja • Nei ○	NB! Det er viktig at du oppgir en e-postadresse som brukes aktivt. Vennligst gi oss beskjed dersom den endres.
Fornavn	Veronica	
Etternavn	Trygstad	
Akademisk grad	Høyere grad	
Privatadresse	Brekkeveien 21 B	
Postnr/sted (privatadresse)	1430 Ås	
Telefon/mobil	90561188 /	
E-post	veronica.trygstad@nmbu.no	
5. Formålet med prosjektet		
Formål	Å undersøke hvordan parter i en jordskiftesak opplever å være parter i meklingsrunde i ordinært rettsmøte i jordskifteretten.	Redegjør kort for prosjektets formål, problemstilling, forskningsspørsmål e.l. Maks 750 tegn.
6. Prosjektomfang		
Velg omfang	• Enkel institusjon ○ Nasjonalt samarbeidsprosjekt ○ Internasjonalt samarbeidsprosjekt	Med samarbeidsprosjekt menes prosjekt som gjennomføres av flere institusjoner samtidig, som har samme formål og hvor personopplysninger utveksles.
Oppgi øvrige institusjoner		
Oppgi hvordan samarbeidet foregår		
7. Utvalgsbeskrivelse		

Utvalget	Parter i jordskiftesak	Med utvalg menes dem som deltar i undersøkelsen eller dem det innhentes opplysninger om. F.eks. et representativt utvalg av befolkningen, skoleelever med lese- og skrivevansker, pasienter, innsatte.
Rekruttering og trekking	Først blir det valgt tre jordskiftedomstoler, de blir valgt etter tilgjengelighet. Deretter blir det ved hjelp av hver jordskifterett plukket ut saker som er av relevans for min undersøkelse. Fra sakene blir det plukket ut parter som har vært med i meklingsrunde i jordskifteretten.	Beskriv hvordan utvalget trekkes eller rekrutteres og oppgi hvem som foretar den. Et utvalg kan trekkes fra registre som f.eks. Folkeregisteret, SSB-registre, pasientregistre, eller det kan rekrutteres gjennom f.eks. en bedrift, skole, idrettsmiljø, eget nettverk.
Førstegangskontakt	Veronica Trygstad oppretter førstegangskontakt via brev og eventuelt mail.	Beskriv hvordan førstegangskontakten opprettes og oppgi hvem som foretar den. Les mer om dette på våre temasider.
Alder på utvalget	☐ Barn (0-15 år) ☐ Ungdom (16-17 år) ☒ Voksne (over 18 år)	
Antall personer som inngår i utvalget	ca 8-20	
Inkluderes det myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse?	Ja ☐ Nei ☒	Begrunn hvorfor det er nødvendig å inkludere myndige personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse.
Hvis ja, begrunn		Les mer om Pasienter, brukere og personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse
8. Metode for innsamling av personopplysninger		
Kryss av for hvilke datainnsamlingsmetoder og datakilder som vil benyttes	☐ Spørreskjema ☒ Personlig intervju ☐ Gruppeintervju ☐ Observasjon ☐ Psykologiske/pedagogiske tester ☐ Medisinske undersøkelser/tester ☐ Journaldata ☐ Registerdata ☒ Annen innsamlingsmetode	Personopplysninger kan innhentes direkte fra den registrerte f.eks. gjennom spørreskjema, intervju, tester, og/eller ulike journaler (f.eks. elevmapper, NAV, PPT, sykehus) og/eller registre (f.eks. Statistisk sentralbyrå, sentrale helseregistre).
Annen innsamlingsmetode, oppgi hvilken	Det vil også bli foretatt undersøkelser av rettsbøker og annen litteraturstudie.	
Kommentar		
9. Datamaterialets innhold		
Redegjør for hvilke opplysninger som samles inn	Personlig intervju. Det skal innsamles informasjon om hvordan informantene har opplevd å være part i en jordskiftesak der det har blitt foretatt meklingsrunde i ordinært rettsmøte	Spørreskjema, intervju-/temaguide, observasjonsbeskrivelse m.m. sendes inn sammen med meldeskjemaet. NB! Vedleggene lastes opp til sist i meldeskjema, se punkt 16 Vedlegg.
Samles det inn direkte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det krysses av for ja her, se nærmere under punkt 11 Informasjonssikkerhet.
Hvis ja, hvilke?	☐ 11-sifret fødselsnummer ☐ Navn, fødselsdato, adresse, e-postadresse og/eller telefonnummer	Les mer om hva personopplysninger er
Spesifiser hvilke		NB! Selv om opplysningene er anonymiserte i oppgave/rapport, må det krysses av dersom direkte og/eller indirekte personidentifiserende opplysninger innhentes/registreres i forbindelse med prosjektet.
Samles det inn indirekte personidentifiserende opplysninger?	Ja ☒ Nei ☐	En person vil være indirekte identifiserbar dersom det er mulig å identifisere vedkommende gjennom

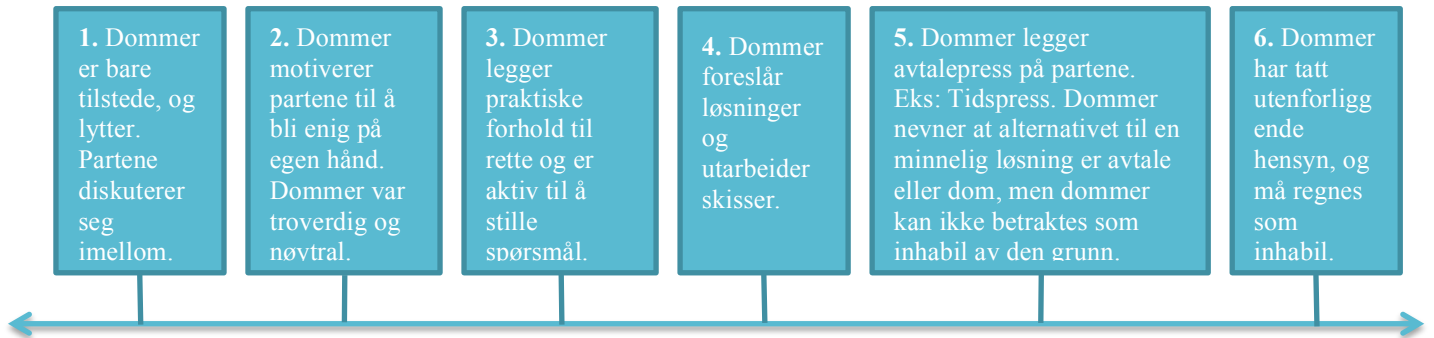
Hvis ja, hvilke?	Det er mulig at parter fra samme jordskiftesak kan identifisere hverandre gjennom bekjentskap, men hver part skal av etiske hensyn holdes anonym i oppgaven. Utenforstående skal ikke ha mulighet til å identifisere partene i saken.	bakgrunnsopplysninger som for eksempel bostedskommune eller arbeidsplass/skole kombinert med opplysninger som alder, kjønn, yrke, diagnose, etc.
Samles det inn sensitive personopplysninger?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvilke?	☐ Rasemessig eller etnisk bakgrunn, eller politisk, filosofisk eller religiøs oppfatning ☐ At en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling ☐ Helseforhold ☐ Seksuelle forhold ☐ Medlemskap i fagforeninger	
Samles det inn opplysninger om tredjeperson?	Ja ☐ Nei ☒	Med opplysninger om tredjeperson menes opplysninger som kan spores tilbake til personer som ikke inngår i utvalget. Eksempler på tredjeperson er kollega, elev, klient, familiemedlem.
Hvis ja, hvem er tredjeperson og hvilke opplysninger registreres?		
Hvordan informeres tredjeperson om behandlingen?	☐ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Informeres ikke	
Informeres ikke, begrunn		
10. Informasjon og samtykke		
Oppgi hvordan utvalget informeres	☒ Skriftlig ☒ Muntlig ☐ Informeres ikke	Vennligst send inn informasjonsskrivet eller mal for muntlig informasjon sammen med meldeskjema.
Begrunn		NB! Vedlegg lastes opp til sist i meldeskjemaet, se punkt 16 Vedlegg. Dersom utvalget ikke skal informeres om behandlingen av personopplysninger må det begrunnes. Last ned vår veiledende mal til informasjonsskriv
Oppgi hvordan samtykke fra utvalget innhentes	☒ Skriftlig ☐ Muntlig ☐ Innhentes ikke	Dersom det innhentes skriftlig samtykke anbefales det at samtykkeerklæringen utformes som en svarslipp eller på eget ark. Dersom det ikke skal innhentes samtykke, må det begrunnes.
Innhentes ikke, begrunn		
11. Informasjonssikkerhet		
Direkte personidentifiserende opplysninger erstattes med et referansenummer som viser til en atskilt navneliste (koblingsnøkkel)	Ja ☐ Nei ☒	Har du krysset av for ja under punkt 9 Datamaterialets innhold må det merkes av for hvordan direkte personidentifiserende opplysninger registreres.
Hvordan oppbevares navnelisten/koblingsnøgkelen og hvem har tilgang til den?		NB! Som hovedregel bør ikke direkte personidentifiserende opplysninger registreres sammen med det øvrige datamaterialet.
Direkte personidentifiserende opplysninger oppbevares sammen med det øvrige materialet	Ja ☐ Nei ☒	
Hvorfor oppbevares direkte personidentifiserende opplysninger sammen med det øvrige datamaterialet?		
Oppbevares direkte personidentifiserbare opplysninger på andre måter?	Ja ☐ Nei ☒	
Spesifiser		

Hvordan registreres og oppbevares datamaterialet?	☐ Fysisk isolert datamaskin tilhørende virksomheten ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilhørende virksomheten ☐ Datamaskin i nettverkssystem tilknyttet Internett tilhørende virksomheten ☐ Fysisk isolert privat datamaskin ☒ Privat datamaskin tilknyttet Internett ☐ Videoopptak/fotografi ☒ Lydopptak ☒ Notater/papir ☐ Annen registreringsmetode	Merk av for hvilke hjelpemidler som benyttes for registrering og analyse av opplysninger. Sett flere kryss dersom opplysningene registreres på flere måter.
Annen registreringsmetode beskriv		
Behandles lyd-/videoopptak og/eller fotografi ved hjelp av datamaskinbasert utstyr?	Ja ☒ Nei ☐	Kryss av for ja dersom opptak eller foto behandles som lyd-/bildefil. Les mer om behandling av lyd og bilde.
Hvordan er datamaterialet beskyttet mot at uvedkommende får innsyn?	Datamaterialet vil bli lagret på privat pc med brukernavn og passord. Opptak vil også bli lagret på privat pc med brukernavn og passord, og slettes fra diktafon.	Er f.eks. datamaskintilgangen beskyttet med brukernavn og passord, står datamaskinen i et låsbart rom, og hvordan sikres bærbare enheter, utskrifter og opptak?
Dersom det benyttes mobile lagringsenheter (bærbar datamaskin, minnepenn, minnekort, cd, ekstern harddisk, mobiltelefon), oppgi hvilke	Bærbare datamaskin Minnepenn	NB! Mobile lagringsenheter bør ha mulighet for kryptering.
Vil medarbeidere ha tilgang til datamaterialet på lik linje med daglig ansvarlig/student?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, hvem?		
Overføres personopplysninger ved hjelp av e-post/Internett?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. ved bruk av elektronisk spørreskjema, overføring av data til samarbeidspartner/databehandler mm.
Hvis ja, hvilke?		
Vil personopplysninger bli utlevert til andre enn prosjektgruppen?	Ja ☐ Nei ☒	
Hvis ja, til hvem?		
Samles opplysningene inn/behandles av en databehandler?	Ja ☐ Nei ☒	Dersom det benyttes eksterne til helt eller delvis å behandle personopplysninger, f.eks. Questback, Synovate MMI, Norfakta eller transkriberingsassistent eller tolk, er dette å betrakte som en databehandler. Slike oppdrag må kontraksreguleres
Hvis ja, hvilken?		Les mer om databehandleravtaler her
12. Vurdering/godkjenning fra andre instanser		
Søkes det om dispensasjon fra taushetsplikten for å få tilgang til data?	Ja ☐ Nei ☒	For å få tilgang til taushetsbelagte opplysninger fra f.eks. NAV, PPT, sykehus, må det søkes om dispensasjon fra taushetsplikten. Dispensasjon søkes vanligvis fra aktuelt departement. Dispensasjon fra taushetsplikten for helseopplysninger skal for alle typer forskning søkes
Kommentar		Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk
Søkes det godkjenning fra andre instanser?	Ja ☐ Nei ☒	F.eks. søke registreier om tilgang til data, en ledelse om tilgang til forskning i virksomhet, skole, etc.
Hvis ja, hvilke?		
13. Prosjektperiode		

Prosjektperiode	Prosjektstart:15.12.2014	Prosjektstart Vennligst oppgi tidspunktet for når førstegangskontakten med utvalget opprettes og/eller datainnsamlingen starter. Prosjektslutt Vennligst oppgi tidspunktet for når datamaterialet enten skal anonymiseres/slettes, eller arkiveres i påvente av oppfølgingsstudier eller annet. Prosjektet anses vanligvis som avsluttet når de oppgitte analyser er ferdigstilt og resultatene publisert, eller oppgave/avhandling er innlevert og sensurert.
	Prosjektslutt:15.05.2015	
Hva skal skje med datamaterialet ved prosjektslutt?	☒ Datamaterialet anonymiseres ☐ Datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon	Med anonymisering menes at datamaterialet bearbejdes slik at det ikke lenger er mulig å føre opplysningene tilbake til enkeltpersoner.NB! Merk at dette omfatter både oppgave/publikasjon og rådata. Les mer om anonymisering
Hvordan skal datamaterialet anonymiseres?	Sensitiv informasjon vil ikke bli tatt med i oppgaven, det vil bli slettet. Navn og annen informasjon som kan gjenkjenne partene vil ikke oppgis.	Hovedregelen for videre oppbevaring av data med personidentifikasjon er samtykke fra den registrerte.
Hvorfor skal datamaterialet oppbevares med personidentifikasjon?		Årsaker til oppbevaring kan være planlagte oppfølgingsstudier, undervisningsformål eller annet.
Hvor skal datamaterialet oppbevares, og hvor lenge?		Datamaterialet kan oppbevares ved egen institusjon, offentlig arkiv eller annet. Les om arkivering hos NSD
14. Finansiering		
Hvordan finansieres prosjektet?	Ved støtte fra domstolsadministrasjonen.	
15. Tilleggsopplysninger		
Tilleggsopplysninger		
16. Vedlegg		
Antall vedlegg	3	

Vedlegg 5. Materiell veiledning

Hvor langt veiledet dommer partene når det ble meklet, og hvor langt kan dommer gå i å veilede partene i mekling, uten å bli inhabil?

Vedlegg 6. Tidslinje

En utvikling- Jordskifterettens kompetanse i grensegangssak, med særlig vekt på mekling

2013

Lov om fastsetjing og endring i eigedoms- og rettshøve på fast eiendom m.m (jordskiftelova)

Det skal gå klart frem at jordskiftelova gjelder for alle eiendommer. For å oppnå dette har det blitt foretatt endringer i virkemidler og terminologi, slik at de kan anvendes i urbane områder så vel som på landbruksområder.

Ved ny lov er reglene om rettsmekling gjort gjeldende for jordskifterettene.

Ny formålsbestemmelse i ny jordskiftelov § 1.

I gjeldende jordskiftelov var det krav om at rettsutgreiing måtte være nødvendig for en rasjonell bruk av et område.

I ny lov faller dette bort (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 201).

Jordskifteretten har ved ny lov fått kompetanse til å bestemme eiendoms- og bruksrettsforholdenes innhold i områder der det er sambruk av uteareal som tilligger eierseksjoner (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 442).

I jordskiftelova av 2013 er reglene om grensefastsetting hjemlet i kapittel fire i loven, om "*Rettsutgreiing og grensefastsetjing og anna*". Det er mange selvprosederende parter i jordskiftesaker. Med en mer systematisk og forenklet inndeling i jordskiftelova kan det tenkes å bli enklere for den selvprosederende part å forstå loven, og at loven dermed kan oppleves som mer tilgjengelig. Med ny jordskiftelov følger ny systematikk. Bestemmelsene som etter 1979-loven er hjemlet i § 88, er nå systematisert i ny jordskiftelov § 4-2 om "*grensefastsettelse*", § 4-3 om "*andre regler om grensefastsettelse*", § 1-5 om "*hvem som kan reise sak*", § 6-2 om "*krav om sak*", og § 6-9 om "*saklig og geografisk avgrensning av saken*".

Det har blitt foretatt endringer i totalt 22 andre lover i tilknytning til ny jordskiftelov.

Av ny jordskiftelov § 4-2 første ledd bokstav f fremgår det at jordskifteretten kan fastsette grenser for "*offentlig regulering av eigarråddelve*".

Med denne bestemmelsen er *ikke* formålet å utvide kompetansen jordskifteretten har til å fastsette grenser for rådgighetsinnskrenkninger. Oppgaven til jordskifteretten vil her, være å merke av grenser som direkte følger av vedtak truffet av forvaltningen (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 207).

Grensegangssaker skiller seg i jordskifteloven av 1979 fra jordskiftesaker ved at det blant annet ikke stilles krav til at eiendommen skal være "*særlige registret*" for at saken skal kunne tas til følge. I jordskiftesaker er kravet om særlig registrerte eiendommer hjemlet i gjeldende jordskiftelov § 5 første ledd. Ved ny jordskiftelov kan også eiere av grunn som ikke er registrert eller matrikulert kreve sak. Professor emeritus Hans Sevatdal sier imidlertid at den nye bestemmelsen vil stemme bedre overens med praksis, enn det bestemmelsen i gjeldende jordskiftelov gjør. Han mener dermed at det tidligere ikke var samsvar mellom lov og praksis hva angikk bestemmelsen i gjeldende jordskiftelov § 5 første ledd om "*særlig registrert grunneiendom*" (personlig kommunikasjon, 10.04.2015). I henhold til ny jordskiftelov kan retten avgjøre prejudisielt om eiendomsrett eller bruksrett foreligger i den enkelte sak, noe som samsvarer med tolkning i rettspraksis etter jordskifteloven av 1979 (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 416).

Ny jordskiftelov § 6-9: Denne regelen gjelder saklig og geografisk avgrensning av saken. Jordskifteretten skal avgrense en sak etter de kravene partene har reist, og som de har hatt mulighet til å uttale seg om, jf. kontradiksjonsprinsippet. For å få en god løsning kan likevel jordskifteretten utvide jordskifteområdet i den grad det er nødvendig. Dette kan innebære å gå utenfor kravets avgrensning. Ny jordskiftelov § 6-9 fjerde ledd avløser gjeldende jordskiftelov § 25 tredje ledd. Etter ny jordskiftelov § 6-9 kan en utviding av saken uansett ikke befatte andre eiendommer, slik det kan gjøre etter gjeldende jordskiftelov § 25 tredje ledd (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 454).

I ny jordskiftelov § 4-1 bokstav b fremgår regler om tilfeller der et sambruk mellom eiendommer er uklart, eller at det er uklart om det i det hele eksisterer et sambruk. I slike tilfeller kan både en som pretenderer at det er sambruk og grunneier som mener det ikke er sambruk, kreve rettsutgreiingssak. At grunneier som ikke mener at det foreligger et sambruk i området kan kreve sak, er nytt ved ny bestemmelse i loven av 2013. Det er også nytt i ny jordskiftelov § 4-1 at det ikke stilles krav til at rettsutgreiing må være nødvendig for å

oppnå en rasjonell bruk av området (Prop. 101 L, 2012-2013, s. 442).

Det er verdt å kort nevne noe om rettsforlik etter den nye jordskiftelova, da det melder seg noen interessante spørsmål tilknyttet denne loven. I den nye jordskiftelova § 6-23 første ledd heter det at partene i jordskiftesaker bare kan inngå rettsforlik i spørsmål som retten ellers kan avgjøre ved dom. Dette gjelder avgjørelser om grenser, eiendomsrett, retter og annet (Stokstad, 2015, s. 160). Med denne avgrensningen fra lovgivers side, kan det tyde på at partene i en jordskiftesak ikke kan inngå rettsforlik i rettsendrende saker. I Rt. 1981 s. 160 tok Høyesterett stilling til en tvist der spørsmålet var om det var inngått rettsforlik eller ikke mellom to parter i en skiftesak. Hva partene hadde vært enige om angående verdsetting og andre verdier hadde blitt protokollert. Høyesterett kom til at det ikke hadde blitt inngått rettsforlik, og begrunnet dette med at det måtte foreligge tvist for at det kunne inngås rettsforlik. Dermed ser en at avgrensningen av den nye jordskiftelova stemmer overens med Høyesterett sin avgrensning. Tore Schei skriver i kommentarutgaven til tvistemålsloven at andre momenter som er ledd i løsningen av tvisten som behandles kan trekkes inn.

Loven er ment å tre i kraft i 2016.

2008

Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)

Tvisteloven trådte i kraft i 2008. Tvisteloven § 8-1 første ledd bestemmer at retten skal, på ethvert trinn av saken, vurdere muligheten for å få en rettsvist løst i minnelighet, helt eller delvis. Forsøket på å fremskaffe en løsning skal etter nevnte bestemmelse skje gjennom mekling eller rettsmekling, forutsatt at ikke sakens karakter eller andre forhold taler mot en slik løsning. Denne regelen avløser avløser tvistemålsloven av 1915 § 99 første ledd, der det fremgikk at retten kunne forsøke mekling. Endringen i rettens meklingsadgang viser fra tvistemålsloven til tvisteloven en overgang fra muligheten for mekling, til plikt til mekling så langt forholdene legger til rette for det.

Plikten dommer blir gitt til å vurdere mekling, jf. tvisteloven § 8-1 første ledd, og jf. tvisteloven §§ 11-5 og 11-6 kan forstås å være et utslag av kravet om aktiv saksstyring.

Forsøksordningen med rettsmekling fra 1996, ble gjort permanent og generell jf. tvisteloven §§ 8-3 til 8-7.

2007

Det ble åpnet for at jordskifteretten kunne benytte seg av rettsmekling i grensegangssaker og rettsutgreiingssaker

2006

Igangsetting av arbeid med ny jordskiftelov

2002-2003

**Lov om endringer
i domstoloven
og jordskifteloven**

Det ble påpekt at det var behov for revisjon av gjeldende, jordskifteloven av 1979. Dette hadde Løkenutvalget, NOU: 2002:9 påpekt tidligere.

2002

Ny bestemmelse i domstoloven § 55 tredje ledd. Dommer skal være uavhengig i sin dømmende stilling. Dette prinsippet er lovfesting av gjeldende rett. I denne bestemmelsen signaliseres også hvordan dommer bør utøve dommergjerningene sine (Ot. Prp. nr. 44, 2000-2001, s. 188)

1998

**Lovendring i
1998 (Lov nr. 84 av
18.desember 1998)**

Jordskifteloven § 88 fikk et nytt fjerde ledd: Partene skulle kontrollere omfanget av saken, jf. disposisjonsprinsippet. Tidligere hadde jordskifteretten hatt adgang til å utvide grensegangssak til å også gjelde grenser som ikke falt inn under framsatt krav for jordskifteretten. En forutsetning var at retten mente det var nødvendig å utvide grensegangssaken for å få et tjenlig jordskifte, jf. jordskifteloven av 1979 § 25. Etter endringen i 1998 kan ikke jordskifteretten av eget tiltak gå utenfor de grensene det er stilt krav til at retten skal ta stilling til. Dersom minst en part stiller krav til utvidet grensegangssak ved ny eller endret påstand, kan jordskifteretten likevel gå utenfor det opprinnelige kravet etter lovendringen 1998. Etter lovendringen i 1998 gjelder ikke jordskifteloven §§ 25 og 26 for denne typen saker lengre (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 386).

De to siste leddene i jordskifteloven av 1979 §88 ble omgjort til et femte ledd, om regulering av allerede eksisterende grenser i en sak om grensegang. Med denne endringen kan jordskifteretten regulere utjenlige grenser bare dersom en part krever det. Jordskifteretten kan altså ikke regulere utjenlige grenser av eget tiltak etter endringsloven i 1998. Denne regelen gjaldt grenser mellom boligeiendommer. Det ble ikke foretatt noen endringer i jordskifterettens kompetanse til å regulere grenser mellom landbrukseiendommer.

Formen ”rettsfastsettende vedtak” ble innført som en fjerde form for avgjørelse i jordskifteprosessen. Det ble innført en ny § 17a og en § 17b (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 134). Jordskifterettens vedtak hadde ingen formell status før endringen som ble gjort i jordskifteloven i 1998. Vedtaket kunne som følger av manglende formell status

endres når som helst under sakens gang, jf. endringsreglene i tvistemålsloven § 165 tredje ledd (Austenå & Øvstedal, 2000, s. 139).

1996

Ny bestemmelse i tvistemålsloven (Endringslov 6. September 1996 nr. 64).

Det ble ved noen tingretter og lagmannsretter innført en forsøksordning der domstolene ble gitt utvidet kompetanse til å mekle i saker som hadde blitt brakt inn for retten, jf. tvistemålsloven § 99a første ledd. Dette ble kalt rettsmekling.

1984

Endring i gjeldende lov- lov av 8. Juni 1984 nr. 69

Det må nevnes at det har blitt foretatt noen endringer i gjeldende lov siden 1979. Hele 11 ganger har det blitt gjort endringer siden 1979 til i dag (april 2015). Det ble i 1984 gjort endringer i jordskifteloven § 89, der det ble tilført nytt tredje og fjerde punktum. Formålet var å unngå grensegangssak i områder der det var fordelaktig å forandre grensene ved jordskiftesak. Grensegang i store skiftefelt var krevende for jordskifterettene. Ved endringene i 1984 kunne slike krav avsiles. Slik fikk jordskifteretten hjemmel til å avgrense en grensegangssak, eller avvise den. Dette gjaldt områder der endringer ved et jordskifte ville være mer naturlig enn grensegangssak. Om saken skal fremmes som grensegangssak eller ikke, vil bero på en skjønnsavgjørelse av retten.

1980

Tvistemålsloven sine regler om avgjørelser av rettslig karakter ble gjort gjeldende for jordskifteprosessen i daværende § 97 bokstav i, i jordskifteloven.

1979

**1979-loven:
*Lov av 21 Desember 1979
9 nr. 77 om jordskifte oa:***

Gjeldende jordskiftelov ble vedtatt 21.12.1979. Reglene som angikk grensegang ble videreført til 1979-loven uten omfattende endringer. I lovens kapittel 11 om grensegang er jordskifteloven av 1950 sin § 100 første ledd videreført i gjeldende lov § 88. Det ble ved 1979-loven gjort noen endringer fra tidligere lov, angående hvem som kunne kreve sak. I motsetning til tidligere ble departementet gitt hjemmel til å kreve sak i de tilfellene som er ramset opp i gjeldende jordskiftelov § 5 annet ledd. Grunneiere, bruksrettshavere, kommuner og fylkesmenn fikk hjemmel til å kreve sak etter lov av 23 Juni 1978 nr. 70, delingsloven § 2-2 (Austenå & Øvstedal, 2000, s.380-381). Delingsloven er i dag (april 2015) opphevet. Delingsloven § 2-2 åpnet også for fastsetting av grenser for festeeiendommer med en festekontrakt som varte i over 10 år.

For å fremme sak om grensegang for jordskifteretten i byer, var det av 1950-loven § 3 nr. 1 et vilkår at dette var nødvendig for jord- eller skogbruk. Ved 1979-loven ble disse begrensningene fjernet.

Gjeldende jordskiftelov § 89 erstattet 1950-lovens § 100 annet ledd, men med 1979-loven ble lovens geografiske virkeområde utvidet. Med gjeldende jordskiftelov kan grensegang også kreves for eiendommer i tettbebygde områder, til motsetning fra 1950-loven. Gjeldende lov gir i større grad enn tidligere lovgivning, hjemmel for grensegang i de mer urbane strøkene. Eiendommene må ikke lengre ha tilknytning til landbruk for at grensetvist skal løses av jordskifteretten. Jordskifteretten bør være forsiktig med å regulere grenser i tettbebygde strøk som strider mot bygningsrådets ønske, jf. gjeldende jordskiftelov § 89 første ledd, jf. § 3b.

Rettsutgreiing ble innført som ny sakstype (NOU 2002:9, s. 31).

Jordskifteloven § 17 er videreført fra 1950-loven § 17, men det har blitt gjort noen endringer. Det heter i jordskifteloven § 17 annet ledd at: *"Tvist i rettsutgreiingssak og grensegangssak skal avgjerast ved dom"*. Av 1950-loven var avgjørelsesformen ordskurd. Jordskifteretten må først ta stilling til om det foreligger tvist.

Mekling: Før en sak blir tatt opp for jordskifteretten, befatter jordskifterettens kompetanse at de bør forsøke å mekle i saken, såfremt det ikke er helt klart at mekling vil være til ingen nytte. Dette er hjemlet i jordskifteloven § 17 siste ledd.

I henhold til tvistemålsloven § 99, jf. §§ 285-287 fikk parter anledning til å inngå rettsforlik i jordskiftesaker, i 1979. Denne kompetansen er videreført til tvisteloven § 19-11 (Stokstad, i trykk, s. 155).

1971

Utvalget for statseiendom i Nordland og Troms ble oppnevnt. Da dette ikke er av betydning for denne oppgaven, går jeg ikke nærmere inn på dette.

1953

Høyfjellskommisjonen ble opphevet. Opphevelse av utvalget hadde nær forbindelse med utviklingen av vilkårene for krav om grensegangssak for jordskifterettene, som hadde funnet sted de siste årene. Departementet vurderte det slik at tvister om grenser kunne løses etter bestemmelsene i jordskifteloven om grensegang. Også saker som hadde ligget til Høyfjellskommisjonen ble nå

underlagt jordskifterettens myndighet. Grensegangssaker og saker tilknyttet skog og jord ble dermed samlet under samme domstol og samme departement, landbruksdepartementet (Ravna, 2007, s. 215).

1952

**Kjennelse
Rt. 1959 s.1059**

Saken gjaldt jordskifterettens saklige kompetanse i grensegangssaker. Staten krevde i 1952 sak om å fastsette grenser mellom gårder i Beiarn, og Statens høyfjell. Salten jordskifterett fastslo grensene som det var tvist om. Siden staten ikke var enig i jordskifterettens plassering av grensene, anket de til Hålogaland Lagmannsrett. Da staten anket, stilte gårdeierne seg skeptisk til jordskifterettens saklige kompetanse og ønsket opphevelse av kjennelsen, og saken ble vist tilbake til realitetsbehandling ved lagmannsretten. Eierne av gårdene var igjen uenig med staten. De hevdet at grensegang bare kunne kreves for eiendommer som var matrikulert, dette var Høyesterett ikke enig i når de tok anken til følge. Høyesterett var heller ikke enig i at loven stilte krav til at grensene som skulle klargjøres, måtte være oppmålt og beskrevet i dokumenter tidligere, slik som gårdeierne hevdet. Høyesterett fastslo at jordskifteretten hadde saklig kompetanse, tross omtvistet eiendomsforhold. Det fremgikk av forarbeidene til lov av 1934 at grensegang kunne kreves for både grenser det var tvist om, og grenser som ikke var omtvistet. Videre ble det vist til valget rekvirentene hadde blitt gitt mellom domstoler; utskiftningsretten og de alminnelige domstolene. I denne typen sak mente Høyesterett at de to domstolene hadde lik saklig kompetanse til å avgjøre grensetvisten.

Det må videre nevnes at Høyfjellskommisjonens rettsavklarende arbeid ikke hadde stått sentralt i dette området, og jordskifteretten hadde derfor spilt en viktig rolle i grensefastsettingen her.

1950

**Jordskifteloven
av 1950**

Den tidligere utskiftningen ble nå kalt jordskifte. Med 1950-loven ble jordskifterettens saklige kompetanse utvidet i grensespørsmål. Blant de nye bestemmelsene som fulgte med den nye loven, var at også bruksrettshavere i tillegg til grunneiere kunne kreve grensegang. Dette kunne begrunnes med at det i mange tilfeller var like viktig å skaffe klarhet i grenser for bruksrett som for eiendomsrett. Med de nye bestemmelsene kunne jordskifteretten dermed behandle også grensegangssak for alltidværende bruksrett (NOU 2002:9, s. 16).

Utjenlige grenser kunne reguleres etter det jordskifteretten mente ville gi et tjenlig resultat for den enkelte eiendom. Videre fikk jordskifteretten myndighet til å avhøre vitner. Ytterligere en ny bestemmelse var at jordskifterettene ble sidestilt med de alminnelige førsteinstansdomstolene. Lagmannsretten ble ankeinstans i tilfeller der jordskifteretten begikk saksbehandlingsfeil, eller feil rettsbruk (Ravna, 2007, s. 215).

1934

Lov 22. Juni 1934 om forandring i utskiftningsretten

Det ble i 1912 lagt frem forslag om at det skulle være mulig å avholde grensegang utenfor skiftefeltet. Forslaget som ble lagt frem av Stortingets Landbrukskomite ble begrunnet med at datidens grenser var dårlig beskrevet og dårlig merket, dersom de i det heletatt var avmerket i marka. En slik gjennomføring ble kritisert ved at forretningen ville høre til under domstolene, ikke til utskiftningsrettene. Grensegang utført av utskiftningsrettene kunne bare ankes til underrettene, mens grensetvister som ble behandlet av domstolene derimot kunne ankes til Høyesterett (NOU 2002:9, s. 16)

1934: Lov om forandring i utskiftningsloven ble vedtatt. Eier kunne nå sette frem krav om å få eiendomsgrenser avmerket og beskrevet ved hjelp av utskiftningsretten, utenfor skiftefeltet, som egen sak. Med dette åpnet lovgiver for et tosporet system og rekvirenten ble gitt to valgmuligheter: 1. Alminnelig rettergang, 2. Sak behandlet for utskiftningsretten. Tidligere var det de alminnelige domstolene som behandlet selvstendige grensetvister. Frem til 1934 fantes det heller ingen eget organ som behandlet grenseoppgang og merket grenser dersom det ikke forelå tvist (NOU 2002:9, s. 16).

Kompetansen jordskifteretten ble gitt i 1934 har blitt praktisert. Det kan blant annet vises til kjennelse fra Høyesterett, Rt. 1959 s. 1059.

1921

Lov av 2. Juli 1921 om grenseavmerking ved økonomisk oppmåling

Det ble på denne tiden arbeidet med å gjennomføre en økonomisk kartlegging i Norge. Alle eiendomsgrenser skulle kartlegges. For å løse tvister om grenser, skulle eierne selv merke i marka der de mente eiendomsgrensene lå. Det ble av en oppmålingsnemd satt en midlertidig grense, dersom eiernes grensemerking ikke ble påklaget innen en frist som ble satt. Den foreløpige grensen ble endelig gjeldende dersom den igjen ikke ble klaget inn til forlikskommisjonen. Denne løsningen på tvist om eiendomsgrenser, var hjemlet i loven om grenseavmerking ved økonomisk oppmåling § 6 (Sevatdal & Wannebo, 2007, s. 402).

1908

*Lov 8. August 1908
nr.6 om ordning av
rettsforholdene
vedkommende statens
hoiffeldsgrund m.v*

Høyfjellskommisjonen ble oppnevnt.
Formålet var å klarlegge rettsforholdene i
fjellområder, mellom det statlig og privat eide.
Alle fylkene med unntak av Finnmark ble lagt
under kommisjonens arbeid (Ravna, 2007, s. 215).
Utskiftningen ble nå lagt til en særdomstol,
utskiftningsretten (NOU 2002:9, s 15).

1882

1882-lovn:
*Lov 13 Mars 1882 nr.2
om Udskiftning m.v*

Det viste seg at lov av 1857 ikke var omfattende
nok til å legge til rette for mer tjenlig skogbruk og
jordbruk. Av 1857-loven kunne ikke
utskiftningsmennene løse konflikter mellom de
som var part i utskiftningen, og naboeiendom. Det
var dermed et vilkår for å avgjøre grensetvister, at
eiendommene var del av utskiftningen som skulle
foretas av utskiftningsmennene. Det ble foretatt
endringer på dette området ved lov av 1882.
Utskiftningsretten fikk herved mulighet til å
bestemme grenser mellom gjeldende
utskiftningsfelt og naboeiendommen det grenset
til, ved at de ble tildelt økt saklig kompetanse.
Samme prosedyrer som ble brukt inne i
skiftefeltet, skulle anvendes ved utskiftning i
utskiftningsfeltet mot tilstøtende eiendommer
(Ravna, 2007, s. 213).

Mekling: Ved tvist skulle utskiftningsretten strebe
etter å forlike partene. Først når en tvist ikke lot
seg løse ved minnelighet, og den heller ikke lot seg
løse ved voldgift, kunne retten ta en avgjørelse ved
kjennelse, jf. 1882- loven §62. Siden avgjørelsen
kunne ankes inn for den alminnelige domstolen,
mente lovkommissjonen at det faktum at
avgjørelsen opprinnelig ble fattet av en domstol
uten juridisk tyngde ikke var av særlig betydning
(Ravna, 2007, s. 213).

1857

1857-loven:
*Lov 12de Oktober 1857
om Udskiftning av Jord
og Skovs Fællesskab*

Utskiftningen ble ikke lengre styrt av sorenskriver
som rettslig forretning. Staten rekrutterte
funksjonærer som skulle føre
utskiftningsforretningene. Det ble lagt vekt på
kunnskap om kartfag og agronomi.
Funksjonærenes rettskaffenhet ble derimot
nedprioritert, dermed ble ikke kompetansen til å
avgjøre rettslige tvister særlig høy. Det var først
ved denne loven at utskiftningen foregikk ved en
offentlig domstol med dommere som var
fagkyndige (NOU 2002:9, s. 15).

Mekling: Hva angikk tvist om grenser mellom
naboer til skiftefeltet, burde disse forlikes. Dersom
dette ikke lot seg gjøre fikk eierne av
eiendommene seks måneder til å forsøke på
fremskaffe en løsning i minnelighet. Gikk ikke
dette kunne det tas ut stevning, og de alminnelige

domstolene ville bli overgitt saken. Noe annerledes var det med uenighetene inne i skiftefeltet, her hadde utskiftningsmennene større kompetanse. Dersom partene ikke ble forlikt, kunne utskiftningsmennene avgjøre tvisten ved kjennelse (Ravna, 2007, s. 212).

Ønsket om å oppnå enighet ble videreført fra lov av 1821 til lov av 1857. Forutsetningene for å oppnå minnelig jordskifte gikk frem av 1857-lovens § 9:

"Det staaer Lodeierne frit for at skifte efter eget Skjøn, naar de Alle, saavel Brugere som Eiere, ere enige, dog at Document oppsættes over saadan Forretning, hvori den enhver Lodeier tildeelte Eiendoms Beliggenhed tilligemed den Grænser og Rettigheder beskrives..."

Tilnærmet lik bestemmelse om minnelig jordskifte finnes i 1882-lova § 7, 1950-lova § 79, og 1979-loven § 82 (Stokstad, i trykk, s. 155).

1821

Lov 17de August 1821 angaaende Jord og Skovs Udskiftning av Fællesskab

Dette kan betraktes som den første utskiftningsloven. Utgangspunktet var privat utskiftning i minnelighet. Dersom forlik mellom partene i skiftefeltet ikke førte frem, måtte tvisten avgjøres ved dom i de alminnelige domstolene. Vanlig rettergang ble da gjort gjeldende. Det var sorenskivers oppgave å sørge for utskiftningen dersom forlik ikke førte frem, jf. lovens §8. Sorenskriver kunne bistås av fire skjønns- og takstmenn, der alle var oppnevnt av fogden (NOU 2002:9, s. 14).

Det må nevnes at lov av 1821 og lov av 1857 begge bidro til å samle bøndernes jordteiger, slik at de fikk utnyttet sine arealer mer effektivt.

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Postboks 5003
NO-1432 Ås
67 23 00 00
www.nmbu.no